

HUKUK FELSEFESİ ve SOSYOLOJİSİ KOMİSYONU

HFSK

**YARGI SİSTEMİNİN SORUNLARI
ve ÇÖZÜM YOLLARI MAKALE YARIŞMASI
ve ANKET ÇALIŞMASI RAPORU**

Av. İbrahim Aycan

Raportör / HFSK Üyesi

Av. Dr. Serhat Arslan

Raportör / HFSK Üyesi

Av. Merve İşbilioğlu

Raportör / HFSK Üyesi

İstanbul, Aralık 2022

GRAFİK LİSTESİ.....	III
TABLO LİSTESİ.....	IV
GÖRSEL LİSTESİ.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
SUNUŞ.....	VI
I. GENEL ÇERÇEVE, METODOLOJİ VE RAPOR ÖZETİ.....	1
1. İstatistiki Veriler	3
1.1. Makale Yarışmasına İlişkin Veriler	3
1.1.1. Cinsiyet.....	5
1.1.2. Eğitim Durumu	8
1.1.3. Meslek ve Cinsiyet Dağılımı.....	8
1.2. Anket Çalışmasına İlişkin Veriler	11
1.2.1. Eğitim Durumu	12
1.2.2. Meslek Dağılımı	13
1.2.3. Mesleki Kıdem.....	15
1.2.4. Yaş Aralıkları	16
1.2.5. Yaşanılan Kent.....	17
II. YARGI SİSTEMİNİN SORUNLARINA İLİŞKİN TESPİTLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	20
1. Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Sorunu	20
2. Liyakat Meselesi.....	32
3. Hukuk Eğitimi ve Meslek İçi Eğitim	41
3.1. Hukuk Fakülteleri ve Eğitimin Niteliği.....	41
3.2. Meslek İçi Eğitim.....	48
3.3. Meslek Etiği ve Eğitimi.....	50
4. İş Yüğü	52
5. Yargının Kurucu Özneleri	57
5.1. Kurucu Özneler	57
5.1.1. Avukat	58
5.1.2. Hâkim ve Savcı	62
5.2. Yardımcı Özne ve Sistemler	69
5.2.1. Bilirkişiler.....	69
5.2.2. Adli Personel	72
5.2.2.1. İcra Memurları	74
5.2.2.2. Mahkeme Kalemleri.....	75

5.2.2.3 Kolluk	76
5.2.3. Arabulucu ve Uzlaştırmacı.....	78
5.2.4. Teknoloji, UYAP, UDAP ve Yapay Zekâ	80
6. Adliye Binaları, Kolluk ve İnfaz Kurumlarının Fiziki Yapısı ve Niteliğine İlişkin Tespitler ve Çözüm Önerileri	83
7. Barolar ve Diğer Hukuk Kurumları	86
8. Mevzuat ve İctihat	91
9. Vatandaşların Hukuk ile İlişkisi ve Adalete Erişim Sorunu	95
10. Yargı Sistemine Güven	98
III. DİĞER TESPİTLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	106
1. Cezasızlık Yönündeki Uygulamalar	106
2. Dezavantajlı Gruplar	107
3. Mahkemelerin İşleyişi ve Duruşmalar	108
3.1. Dosyalama Sistemi ve Arşivleme	110
IV. SONUÇ: YARGI SİSTEMİNİN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	112
TEŞEKKÜR.....	115
EKLER	117

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Makale Yazarları Cinsiyet Dağılımı	5
Grafik 2: Hâkim-Savcı Sayıları ve Cinsiyet Dağılımı	6
Grafik 3: TBB ve İstanbul Barosuna Kayıtlı Avukat Sayısı ve Cinsiyet Dağılımı.....	7
Grafik 4: Makale Yazarları Eğitim Durumu	8
Grafik 5: Makale Yazarları Meslek Dağılımı.....	10
Grafik 6: Anket Katılımcıları Eğitim Durumu	12
Grafik 7: Anket Katılımcıları Meslek Dağılımı.....	13
Grafik 8: Anket Katılımcıları Mesleki Kıdem Durumu	15
Grafik 9: Anket Katılımcıları Yaş Durumu	16
Grafik 10: Anket Katılımcıları Yaşanılan Kent Dağılımı	18
Grafik 11: Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı.....	22
Grafik 12: Mahkemelerin Bağımsızlığına İlişkin Veriler.....	28
Grafik 13: Mahkemelerin Tarafsızlığına İlişkin Anket Verileri	32
Grafik 14: Liyakate Uygun Atamalara İlişkin Anket Verileri	34
Grafik 15: Yargı Sisteminde Var Olduğu Düşünülen Sorunlar	36
Grafik 16: Hukuk Eğitiminin Yeterliliğine İlişkin Anket Verileri	43
Grafik 17: En Çok Şikâyet Edilen Yargı Mensuplarına İlişkin Anket Verileri.....	58
Grafik 18: Yargı Mensuplarına Güven Sıralaması.....	62
Grafik 19: En Çok Şikâyet Edilen Yargı Mensuplarına İlişkin Anket Verileri.....	67
Grafik 20: Hukuk İhlallerine Duyarsız Kesimler Sıralaması	68
Grafik 21: En Ağır Sorunların Yaşandığı Birimlere İlişkin Anket Verileri	77
Grafik 22: Yargı Sisteminde Yaşanan Sorunların Fiziksel Nedenlerine İlişkin Anket Verileri.....	84
Grafik 23: Yargı Kurumlarına Güven Sıralaması.....	88
Grafik 24: Yargı Kurumlarına Olan Güven Derecesinin Sıralanması	91
Grafik 25: Adalete Erişimin Pahalı Olmasına İlişkin Anket Verileri	98
Grafik 26: Yargı Sistemine Güven Oranına İlişkin Anket Verileri	99
Grafik 27: Yargı Sorunlarının Önem Derecesine Göre Sıralanması	100
Grafik 28: Yargı Sorunlarının Çözüleceğine İlişkin İnanç Oranı.....	111

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Makale Yarışmacılarının Meslek ve Cinsiyet Dağılımı	9
Tablo 2: Anket Katılımcıları Yaşanılan Kent Dağılımı	17
Tablo 3: Yargı Sisteminde Yaşanan Problemlerin Sorumlularına İlişkin Anket Verileri	61
Tablo 4: Yargı Mensuplarına Güven Sıralaması	65

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Makale Yarışması Afişi	1
Görsel 2: Barolara ve Hukuk Fakültelerine Gönderilen Mektuplar	2
Görsel 3: Anket Çalışması Afişi	11
Görsel 4: Yargı Sisteminin Ana Paydaşları	20
Görsel 5: Yasa Koyucu Olunması Durumunda Yapılacak Değişikliklerden Seçkiler.....	25
Görsel 6: Yargı Sisteminde Yaşanan Sorunların Kaynakları.....	35
Görsel 7: Adli Yargıda Yolsuzluk Araştırması (1999)- Kitap Kapağı	38
Görsel 8: Yargı Sorunlarının Önem Derecesine Göre Sıralanması	102

ÖNSÖZ

Türkiye, Cumhuriyetin yüzüncü yılını tamamlarken çok ciddi bir yargı bunalımı yaşıyor. Tarihinin ilk yüzyılında idealize edilmiş bir düzlemi elde edemeyen ülkemiz, şimdilerde bunu bir kriz noktasına kadar taşıyabilmiştir.

Cumhuriyetin ikinci yüzyılına bu bunalımı taşımadan girmek mecburiyeti, öncelikli olarak yargı bileşenleri için temel bir sorunsal olarak yorumlanmalıdır. Bu düşüncenin başlangıç kıldığı yaklaşımla çıkılan yolda yapılması gerekenler, çarpıcı da olsa, şok edici de görülse öncelikle doğru bir tespitten geçmektedir. Bu belge öncelikle bu tespiti amaçlamıştır.

Adaletten vazgeçmek olası bulunmadığına göre, onu yeniden elde edeceğimiz atmosfere ulaşmak için tespitle başladığımız süreci çözümle sonlandırmak zorundayız.

Aslında sorun tam da burada galiba... Çözüm arayışındaki farklılıklar çıkışa ilişkin zorluğun göstergesi konumundadır.

İstanbul Barosu olarak çıkışı sağlayacak yöntemin katılımcılıktan geçtiğini düşünerek çıktığımız yolda bazen çarpıcı, bazen şok edici, bazılarıımıza göre yanlış, kimilerine göre temel doğru olan tespitleri bir araya toplamayı amaçladık. Bu amaçla bir yandan makale ile görüş oluştururken, onu daha da yaygınlaştıran bir yöntemle, anketle alternatif bir katılım mekanizması daha oluşturduk.

Şimdi elimizde “söylenmedik sözün kalmadığı” bir çalışma var. Buradan yürüyebiliriz. İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonuna bu çalışması nedeniyle teşekkür ederim. Geleceğin biçimlendirilmesinde onu hak sahibi kılacak bir çalışmayı sundular. Emeklerine sağlık.

Av. Mehmet Durakoğlu

SUNUŞ

İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu (HFSK)¹, 2022 yılı Mart ayı başında, hukuk felsefesi ve sosyolojisinin en temel inceleme alanlarından olan adalet arayışını kuvvetlendirmek amacıyla “**Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları**”² başlığı altında bir toplumsal farkındalık ve duyarlılık çalışması başlatmıştır. Çalışmanın duyuruları, altı ay boyunca hukuk kamuoyunun gündeminde tutulmuş, tüm Türkiye’de tanıtımlar yapılmış, yeterli miktarda afiş bastırılarak bölgelerindeki adliyelerin panolarına asılmak üzere baro başkanlıklarına gönderilmiştir. Türkiye ve KKTC'deki hukuk fakültelerine üçer adet büyük afiş kargolanmış ve e-posta yoluyla hatırlatmalarda bulunularak hukuk kamuoyunun yargı sisteminin sorunlarına duyarlı olması ve bu alanda çalışma yapılması teşvik edilmiştir.

Makale ve anket çalışması birçok basın kuruluşunda haber olmuş, sosyal medyada geniş bir yer bulmuştur. Türkiye Barolar Birliği, barolar ve birçok üniversite duyurumuzu yapmıştır. Duyurular, ulusal medyada yer bulmuş Hukuk Defterleri dergisinde yarışma afişi yayınlanmıştır. Duyurular, Posta Gazetesi, Açık Radyo, Haber Sol, Gazete Manifesto gibi ulusal medyada yer bulmuş, Hukuk Defterleri dergisinde yarışma afişi yayınlanmıştır. Beşinci Sanat, Türkiye Hukuk, Hukuk Çizgisi, Adaletbiz, Hukukbook, Hukuki Net, Gerçek Edebiyat, Hukuki Haber, Yeni Yaklaşımlar gibi birçok internet portalında ise haberlerimiz yer almış, tüm bu duyurular çalışmanın hukuk kamuoyuna mal olmasını sağlamıştır. Çeşitli avukat grupları, sendika, dernek ve vakıflar ile kamuoyuna mal olmuş isimler çalışmayı desteklemiş ve yaymışlardır. Komisyon adına hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Birçok hukukçu HFSK’yı ve İstanbul Barosu’nu kutlamış, böyle bir çalışma yapıldığı için takdirlerini sunmuştur. Yoğun emek sonucunda baromuza rekor sayıda makale gelmiş, tecrübesini ve bilgisini baromuz ile paylaşan yarışmacılar sayesinde binlerce sayfa veri elde edilmiştir.

Yarışmacıların gönderdikleri metinlerin HFSK’ya ulaşmasından hemen sonra tüm makaleler sekiz suret çoğaltılmış, makalelerin hepsine birer numara verilerek listelenmiş, puan tablosu

¹ HFSK Ana Sayfası, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/FooterContent.aspx?ID=36&Desc=Hukuk-Felsefesi-ve-Sosyolojisi-Komisyonu> [Erişim Tarihi: 07.12.2022]

²Makale Yarışması: Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=16818&Desc=Makale-Yar%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1:-Yarg%C4%B1-Sisteminin-Sorunlar%C4%B1-ve-%C3%87%C3%B6z%C3%BCm-Yollar%C4%B1> [Erişim Tarihi: 17.05.2022]

oluşturulmuş, bir sureti baro yetkilisine zimmetlenmiş, yedi suret ise jüri üyelerine fiziken teslim edilmiş ve şartnamede öngörüldüğü biçimde puanlama yapılması istenmiştir. Jüri heyeti; komisyon üyelerinin oluşturduğu 50 kişilik liste içinden, baro başkanı, baro başkan yardımcısı, koordinatör yönetim kurulu üyesi ve komisyon başkanının görüş alışverişi sonucunda oluşturulmuştur. Jürinin istişare ederek sıralama yapması yöntemi tercih edilmemiş, oluşturulan puanlama sistemi ile objektif sonuca varılması hedeflenmiştir.

Önemle belirtmeliyiz ki çalışmaya katkı sunan yarışmacılara yahut jüri üyelerine hiçbir ücret, telif, masraf yahut başka bir isim altında ödeme yapılmamış, yürütülen gönüllü faaliyet ile toplumsal fayda amaçlanmıştır. Baro tarafından ilan edilen ödüller dışındaki diğer tüm masraflar HFSK üyeleri tarafından karşılanmıştır.

Hukuk sosyolojisini ihmal etmeyen HFSK, makale yarışması ile aynı minvalde anket çalışması düzenlemiş, anket metni tüm barolara ve hukuk fakültelerine gönderilmiş, İstanbul Barosu avukatlarına SMS ile bilgilendirme yapılmıştır. Açık uçlu soruların da yer aldığı kapsamlı ankete 1.009 kişi katılmıştır. Ankette kişisel veri toplanmamasına ve katılımcıların görüşlerini özgürce dile getirmesine özen gösterilmiştir. Makale yarışmasına gönderilen metinlerle birlikte amaca dönük hedef sorularla anket katılımcılarının da özgün görüşleri toplanmış ve belli başlıklar altında tasnif edilmiştir.

Makale yarışmasına katılan tüm metinlerin, ankete verilen cevaplarla birlikte raporlanıp kitap olarak yayınlanması hukuk yazını açısından büyük bir zenginlik oluşturacaktır. Yayınlanacak bu kitabın ilgili hukuk kurumlarına gönderilecek olması ise harcanan zaman ve emeğin boşa gitmeyeceği inancıyla katılımcıların motivasyonunu olumlu yönde etkilemiştir.

Makale yarışması ve anket çalışmasından ilhamla benzer çalışmaların yapıldığının görülmesi memnuniyet verici olmuş, felsefi düşüncenin yayılmacı ve dönüşümcü etkisi kendini göstermiştir.

Konuya duyarlılık gösteren, daha âdil ve demokratik bir yargı sisteminin inşasında kendisi de bir tuğla koymak isteyen, düşünen, üreten, yazan, hukukçu olsun veya olmasın herkes makale yarışmasına ve ankete katılmış, ülke çapında büyük bir farkındalık ve duyarlılık yaratılmıştır. Hukukçular, akademisyenler, görevdeki yargı mensupları, emekli hâkim/savcılar, avukatlar, adliye personeli, hukuk öğrencileri, ceza infaz memurları, akademisyenler, sosyal bilimciler,

lise öğrencileri, icra memurları, cezaevi psikologları ve konuya duyarlı tüm yurttaşlar çalışmaya katılmıştır. Makale ve anket çalışması “*Barodan beklenen sahici bir çalışma*” olarak nitelenmiştir. Hukuk kamuoyu, sonuç raporuna ve düzenlenecek kapanış programına odaklanmıştır.

Anket, özellikle açık uçlu ve çözüm önerisi isteyen soruları barındırdığından önemli bir saha çalışmasıdır ve ülkemiz hukukçularınca dikkate alınması gereken kritik sonuçlar içermektedir. Makale yazarlar ile ankete katılanların bildirmiş oldukları sorunların çoğu aynı noktalarda odaklanmıştır. Çözüm önerileri ise çeşitlilik arz etmiş, bu öneriler raportör heyetimizce tasnif ve analiz edilerek özetlenmiştir. Raporumuzun daha anlaşılabilir kılınması için istatistiksel veriler tablo ve grafikler halinde sunulmuştur. İletilen çözüm önerilerinden mükerrer olanlar aynı başlıklar altında birleştirilmiştir.

Makaleler ve anket sonuçlarından hareketle kaleme alınan rapor, bu alanda akademik çalışma yapmak isteyen araştırmacılara önemli veriler sağlamaktadır. HFSK’nın yürütmekte olduğu diğer çalışmaları www.istanbulbarosu.org.tr adresi ile sosyal medya hesaplarından öğrenebilir, katkı sunma gereği duyduğunuz konularda ve rapor hakkında hfsk@istanbulbarosu.org.tr adresinden iletişime geçebilirsiniz.

Adil ve demokratik bir yargı sisteminin inşası ve sürdürülebilir kılınması için birey, toplum ve kamuoyu nezdinde duyarlılık ve farkındalık yaratmak; hâkim ve savcılar, avukatlar, akademisyenler, hukuk öğrencileri, adliye personeli ve diğer katılımcıların öne çıkan yargısal sorunları teşhis ve tanıma yönündeki istek ve çabalarını canlı tutmak, belirlenen sorunlarla etkin ve verimli bir mücadele için gerekli yöntem, araç ve ajandayı oluşturmalarını teşvik etmek; idari tedbir veya davranış kurallarının değiştirilmesi yoluyla çözülebilecek sorunlar ile mevzuat değişikliği gerektiren çözüm önerilerini ayrı ayrı belirlemek, tasnif etmek ve derlemek; belirlenen sorunları; üniversiteler, hukuk fakülteleri, barolar, Türkiye Barolar Birliği, Adalet Bakanlığı, hukuk örgütleri ve diğer paydaşlarla müzakere ederek, her birinin sorunun aşılması için verebileceği katkıyı tartışmaya açmak ve adli politikalara demokratik bir katkı sunmak olarak açıkladığımız program sonucunda hazırlamış olduğumuz raporu hukuk kamuoyunun, medyanın, siyasal bilimcilerin, karar vericilerin ve yurttaşların dikkatlerine sunarız.

Saygılarımızla.

Av. İbrahim Aycan

İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu Başkanı

VIII

I. GENEL ÇERÇEVE, METODOLOJİ VE RAPOR ÖZETİ

Raporda ele alınan yargı sistemi sorunları ve çözüm önerilerinin, makalelerde ve anket çalışmasında ele alınanlarla sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Soyut ve genellemeci yaklaşımlara ilişkin tespitlerin tamamı ana başlıklarda birleştirilmiş, somut çözüm önerileri ise alt başlıklar altında sıralanmıştır.

Toplumsal duyarlılığın yükseltilmesi amaçlanan makale yarışmasına ilişkin istatistiki bilgilerin verildiği bölümde görüleceği üzere bu amaç büyük oranda gerçekleştirilmiş ve hükümlülerden ev kadınlarına, liseli öğrencilerden öğretmenlere, emekli tiyatro oyuncularından sosyologlara kadar birçok kesimden yurttaşın yarışmaya katılımı sağlanmıştır. #Düşünüyoruz #Yazıyoruz

#Tartışıyoruz mottosu ile başlayan yarışma hedefine büyük oranda ulaşmıştır.

Yargı sisteminin sorunlarına ilişkin tespitlerde ve çözüm önerilerinde birçok makale yazarı ve anket katılımcısı, özellikle açık uçlu sorularda benzer sorunlara işaret ederek benzer çözüm önerileri getirdiğinden bu öneriler derlenerek tasnif ve analiz edilmiştir.

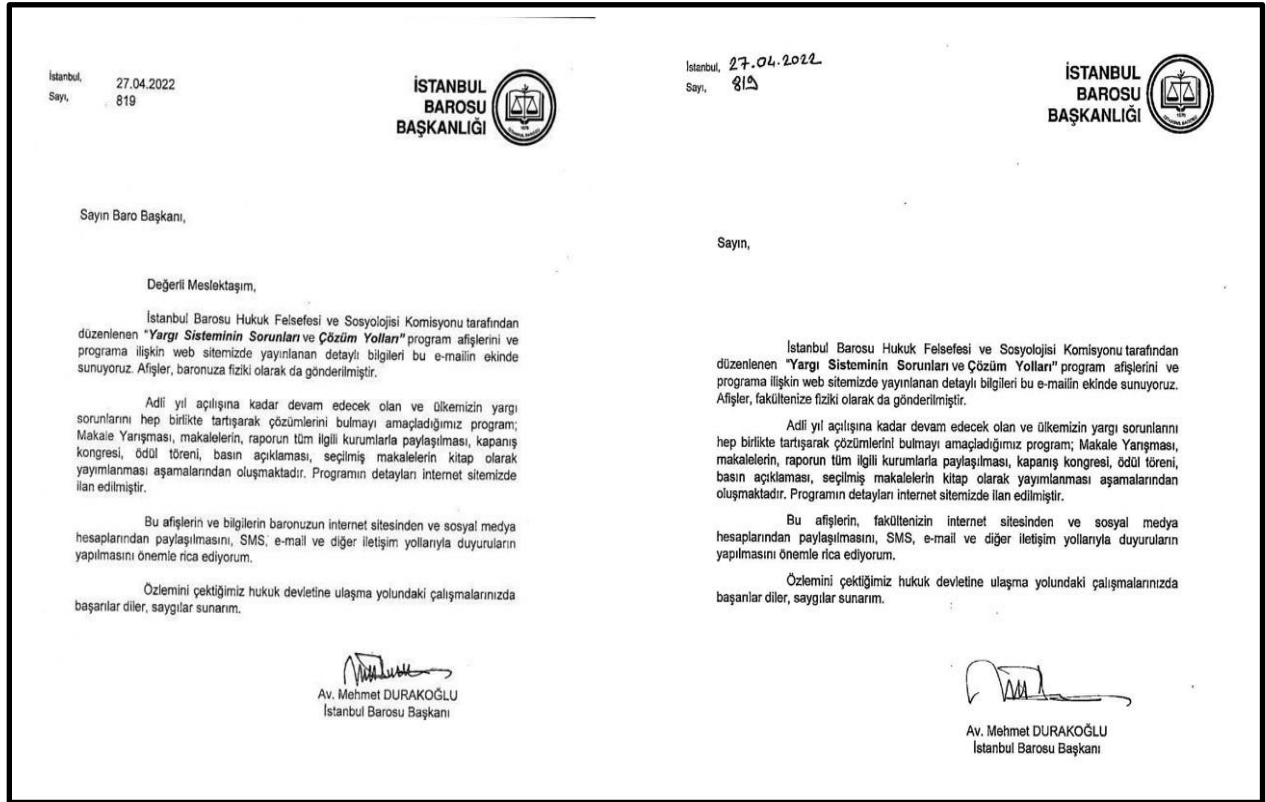
Tekrarlardan kaçınılmış ve önerilerin özetleri rapora yansıtılmıştır. Farklı ifadelerle benzer konuların işlendiği öneriler mümkün olduğu kadar birleştirilerek ve damıtılarak rapora eklenmiş, birbiriyle ilişkili kimi tespit ve öneriler ise birleştirilerek aynı çerçeve ve kategoride sunulmuştur.

Görsel 1: Makale Yarışması Afışı

Bazı makalelerde ve anketin kimi açık uçlu sorularına verilen cevaplarda rasyonel olmayan ve/veya gerçekleştirilmesi mümkün görülmeyen önerilere ise yer verilmemiştir. Propagandatıf yaklaşım ve negatif jargonla dile getirilen öneriler rapora dercedilmemiştir. Örneğin, “son beş yılda atanan tüm hâkim ve

savcılar görevden alınmalı”, “barolar kapatılmalı”, “hâkimlerin hepsi görevden alınmalı” vb. görüşler rapora yansıtılmamıştır.

Görsel 2: Barolara ve Hukuk Fakültelerine Gönderilen Mektuplar

Makale yarışmasını ve anket çalışmasını İstanbul Barosu’nun yürütüyor olması ve başta baro mensupları ve HFSK üyelerine ait sosyal medya hesapları üzerinden yaygınlaştırılması nedeniyle katılımcıların büyük çoğunluğunun avukatlardan oluşacağı tahmin edilmiştir. İlerleyen safhalarda, afişlerin ve program duyurusunun baro başkanı tarafından tüm baro başkanlıklarına gönderilen özel mektuplarla iletilmesi ve programın medyada da yer alması tüm Türkiye’den hukukçuların ve diğer yurttaşların katılımını artırmıştır.

Makale yarışması hukuk fakültelerinde de duyurulmuş, baro başkanı imzasıyla afişler gönderilmiş, e-mail ile tüm fakültelere, hukuk felsefesi ve sosyolojisi kürsülerine de bilgilendirme yapılmış, öğrencilerin ve akademik personelin katılımı ile teori ve pratiğin buluşması amaçlanmıştır.

Makale yarışmasına katılan kişilerin yazdıkları metinlerin tamamen özgün ve kendilerinin belirlediği alanlar olmasına karşın, anket çalışmasında doğrudan sonuç alıcı sorular sorulmuş

ve net cevaplar talep edilmiş, çapraz doğrulama yöntemiyle nesnel verilere ulaşmak hedeflenmiştir.

“Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları” adlı yarışmanın şartnamesinde bilimsel makale yazma kuralları ya da bilimsel makale şartı getirilmemiş, aksine tüm yurttaşların katılarak sorunları tespit etmesi ve çözüm önerileri getirmesi istenmiştir. Bu yöntem, olabildiğince farklı kesimlere ulaşmayı ve bu kesimlerden yargıya ilişkin tespitler yaparak çözüm önerileriyle sürece katkı sunmalarını amaçlamıştır.

İstatistiki verilerin analizinde ne makale yazarlarına ne de anket katılımcılarına ait hiçbir kişisel veri bulunmamaktadır.

Özellikle makalelerde detaylı bir şekilde ele alınan sorun tespitleri ve çözüm önerilerinin bir kısmı birden fazla konuyu barındırdığından, veri kaybı yaşanmaması ve konu bütünlüğünün zarar görmemesi için birden fazla bölümde mükerrer olacak şekilde aktarılmıştır.

1. İstatistiki Veriler

1. 1. Makale Yarışmasına İlişkin Veriler

İstanbul Barosu’nun Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu tarafından düzenlenen “Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları” adlı makale yarışmasına toplamda 179 kişi katılmıştır. Katılımcılardan 3 kişi 2’er makale ile yarışmaya başvururken, 2 kişi de ortak yazar olarak 1 makale ile yarışmada yer almıştır. Ayrıca 1 katılımcı makalesini gönderdikten sonra verdiği dilekçe ile yarışmadan çekilmiştir. İstanbul Barosu resmi web sitesinde ilan edilen katılım süresinden sonra gelen makaleler değerlendirmeye alınmamıştır.

Makale yazarlarının çoğunluğu, makaleleri elektronik posta ile ulaştırmış, kısa biyografilerini ve iletişim bilgilerini de göndermişlerdir. Üç makale yazarı cezaevinde bulunması nedeniyle makalelerini el yazısı ile göndermiş, birkaç yazar da baroya elden teslim etmiştir.

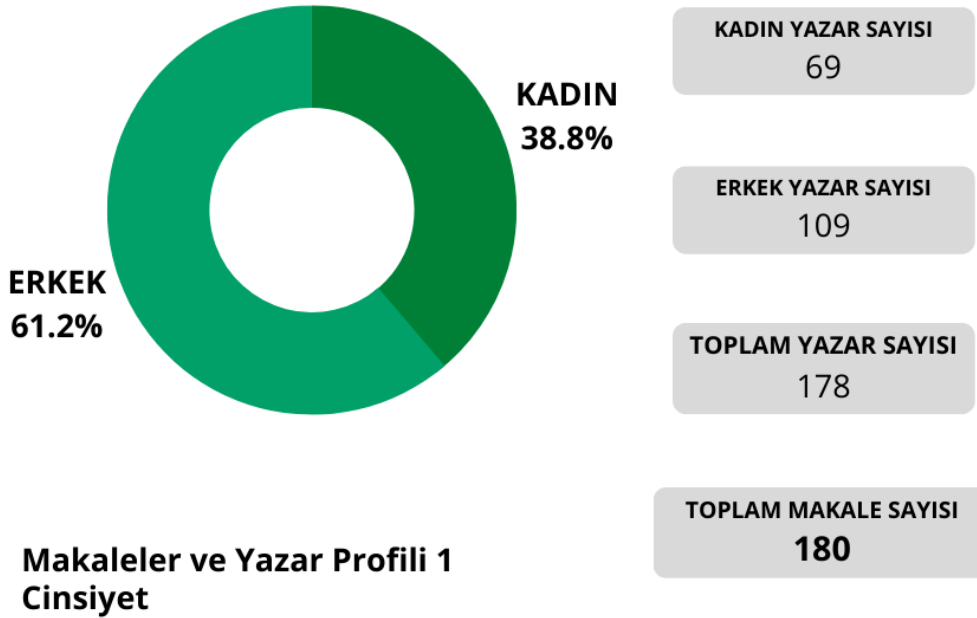
Cezaevinde hükümlü ya da tutuklu olarak bulunan kişilerin cezaevi yönetiminin onayı ile ve el yazısı ile yazarak gönderdiği makaleler HFSK üyeleri tarafından elektronik ortama aktarılarak jüriye sunulmuştur.

Bazı makale yazarları yarışmada iddialı olmadıklarını, sırf toplumsal farkındalığa katkı sağlamak amacıyla yazdıklarını bildirmişlerdir. Kimi makale yazarı ise mesleki deneyim ve tecrübelerini deneme tarzında kaleme almıştır.

Makale yazarlarından *“İdari tedbir veya davranış kurallarının değiştirilmesi yoluyla çözülebilecek sorunlar ile mevzuat değişikliği gerektiren çözüm önerilerini ayrı ayrı belirlemeleri”* istenmiş, makalelerin soyut ve belirsiz olmaması, sorun tespiti ve çözüm önerisi içermesi şartı getirilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere farklı kesimlerin katılımının sağlanması için bilimsel makale kriteri getirilmemiş, gerek sahada ve gündelik yaşamda gerekse de yargının yapısal mekanizmasında yaşanan sorunların sistemli biçimde derlenmesi amaçlanmıştır. Hukukçu ve akademisyenlerin daha çok somut ve pratiğe yönelik önerilerine karşılık, başka alandan da olsa akademik formasyonu bulunmayan yurttaşların gönderdiği makalelerde soyut ve genellemeci önermelerin ağır bastığı gözlemlenmiştir.

Özetle, 180 makale jüri tarafından değerlendirilmiş ve bu makalelerdeki veriler rapora konu edilmiştir. Dolayısıyla yarışmaya ilişkin hazırlanan bu raporda verilecek istatistiki bilgiler ve yapılacak değerlendirmelerde jüri tarafından ele alınarak değerlendirmeye tabi tutulan 180 makale ve bunların yazarlarını oluşturan 178 kişi baz alınarak gerçekleştirilmiştir.

1.1.1. Cinsiyet

Grafik 1: Makale Yazarları Cinsiyet Dağılımı

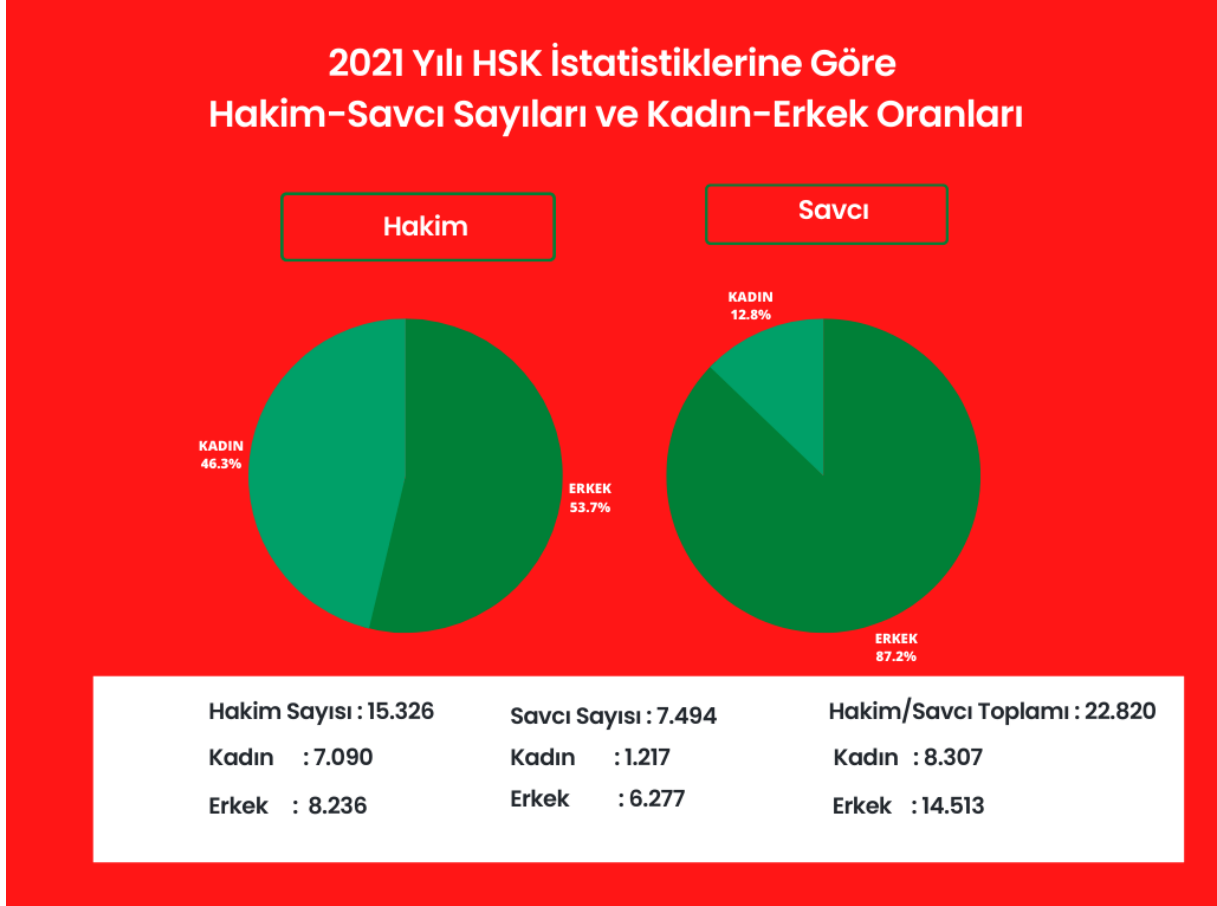
Makale yazarlarının çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Erkek katılımcıların oranı %61, kadın katılımcıların oranı ise %39 olmuştur. Hukukçu olmayan kadın katılımcı oranının, hukukçu kadın katılımcı oranından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Aşağıda sunulan 2 nolu grafikten anlaşılaçağı üzere ölkemizde görev yapan hâkimler arasında kadın oranının düşük olduğu bilinmektedir. Bu durum savcılar arasında daha dramatik bir orana tekabül etmektedir.

HSK 2021 yılı sonu istatistiklerine göre Türkiye genelinde toplam 22.820 hâkim ve savcı bulunmaktadır.³ Bunun 15.326'ı (%68,20) hâkim, 7.494'ü (%32,80) savcıdır. Türkiye geneli toplam 14.513 erkek hâkim ve savcı bulunmaktadır. Bunun 8.236'i (%56,75) hâkim, 6.277'si

³Hâkim ve savcı sayıları ile cinsiyete ilişkin veriler HSK tarafından açıklanan resmi verilerdir: Bkz: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/15112021164815-11-2021-tarihli-istatistikpdf.pdf> [Erişim Tarihi: 07.11.2022]

(%43,25) savcıdır. Türkiye geneli toplam 8.307 kadın hâkim ve savcı bulunmaktadır. Bunun 7.090'i (%85,35) hâkim, 1.217'i (%14,65) savcıdır. Türkiye geneli toplam 15.326 hâkim bulunmaktadır. Bunun 8.236'sı (%53,75) erkek, 7.090'ı (%46,25) kadındır. Türkiye geneli toplam 7.494 savcı bulunmaktadır. Bunun 6.277'si (%83,75) erkek, 1.217'si (%16,25) kadındır.

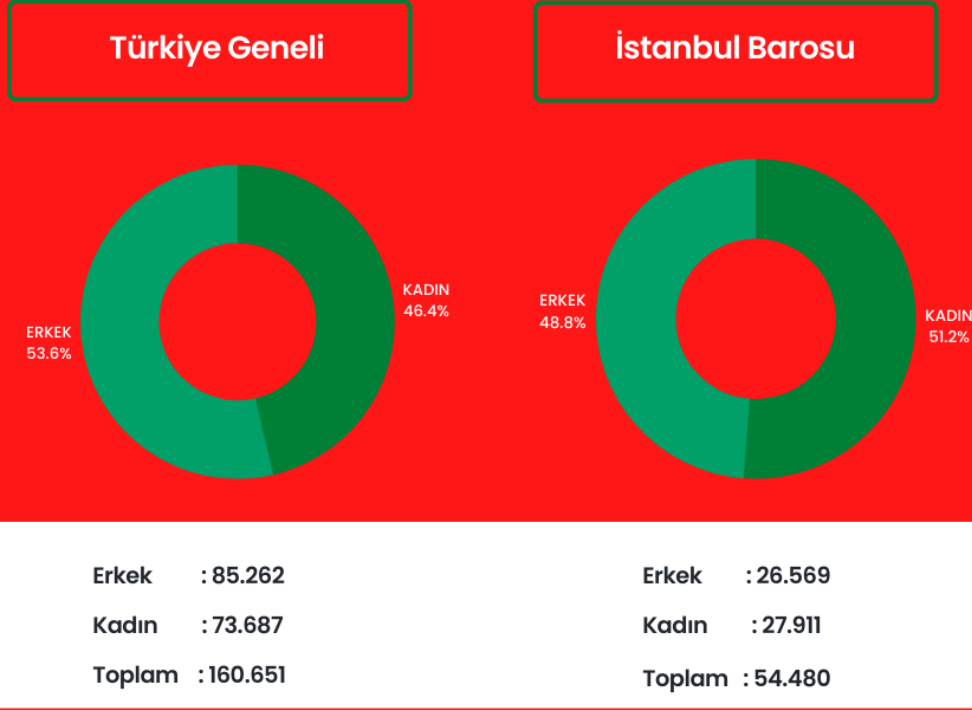

Grafik 2: Hâkim-Savcı Sayıları ve Cinsiyet Dağılımı

Türkiye Barolar Birliği (TBB) istatistikleri incelendiğinde ise kadın avukatlar ile erkek avukatların sayısının birbirine yakın olduğu ve son yıllarda bu oranın eşitlenme eğilimi gösterdiği söylenebilir. TBB'nin resmi sayılarına göre 31.12.2021 tarihi itibarı ile toplam 160.651 avukatın 85.262'i erkek, 73.687'i ise kadındır.⁴ İstanbul Barosu özelinde aynı tarihli istatistik incelendiğinde toplam 54.480 avukattan 26.569'u erkek, 27.911'i kadındır. Türkiye genelinde erkek avukat oranı % 53,6, kadın avukat oranı ise % 43'4'tür. Kadın-erkek oranı İstanbul Barosu'nda kadınlar lehinedir; kadın avukatların oranı %51,2, erkek avukatların ise % 48,8'dir.

⁴ TBB'nin avukatlara ilişkin olarak açıkladığı cinsiyet verileri: <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/2021-avukat-sayilari-31122021-82273> [Erişim Tarihi: 07.11.2022]

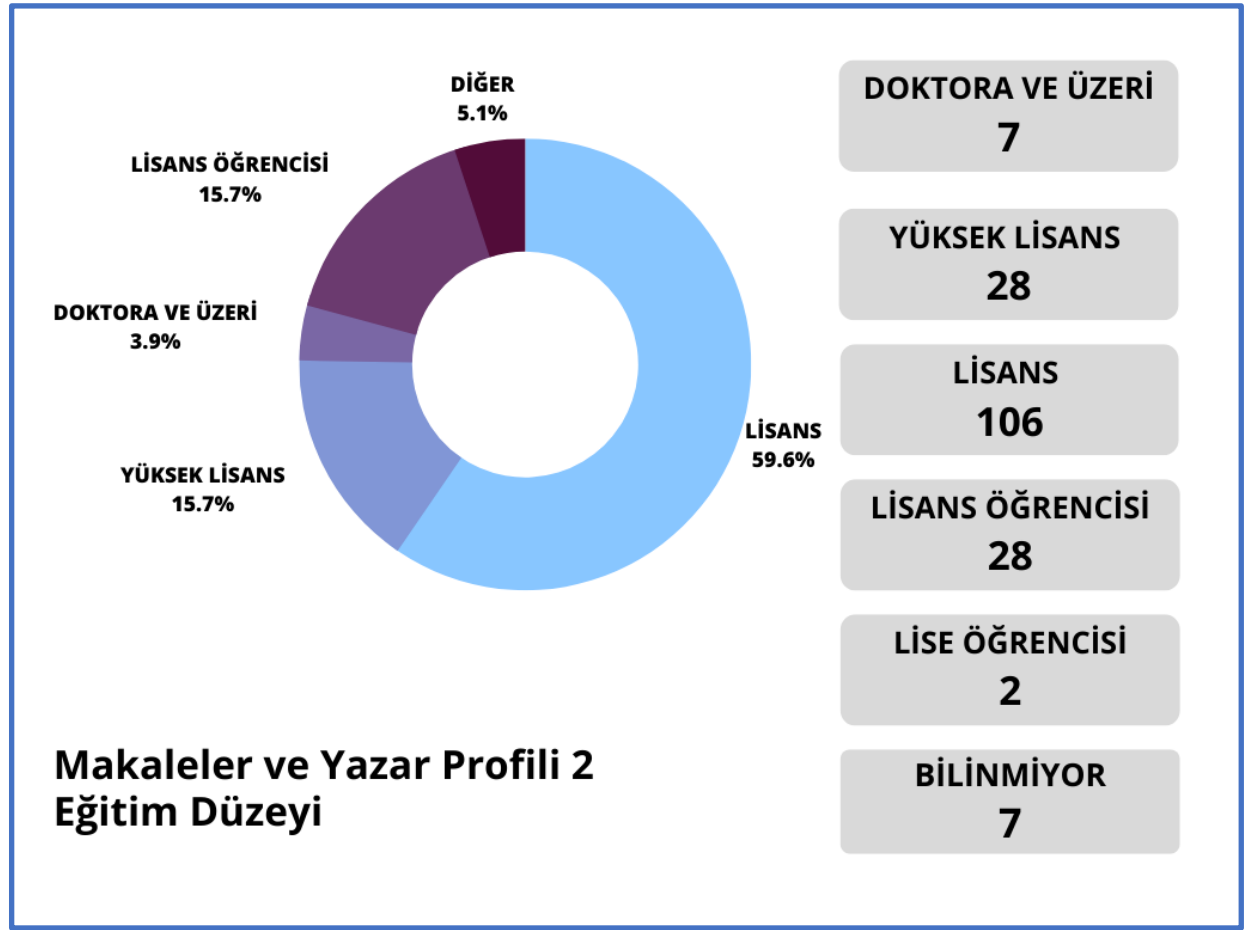
TBB (31.12.2021) İstatistiklerine Göre Avukatlarda Kadın-Erkek Oranı

Grafik 3: TBB ve İstanbul Barosuna Kayıtlı Avukat Sayısı ve Cinsiyet Dağılımı

Her ne kadar hâkim ve savcı oranlarında erkekler lehine bir görünüm olsa da; tüm hukukçuların (hâkim, savcı, avukat, akademisyen, stajyer avukat ve öğrenci) sayısı dikkate alındığında kadın-erkek oranının birbirine yakın olduğu söylenebilir. İstanbul barosuna üye avukatların çoğunluğunun kadınlardan oluşması ve genel olarak hukukçular arasında kadın-erkek oranının kadınlar lehine artması göz önüne alındığında yarışmaya katılan kadın sayısının az olması düşündürücüdür. Bununla birlikte cinsiyetçilik ve kadınların dezavantajlı bir grup olarak yargı sistemi tarafından yeterince korunmadığı meselesi hem makalelerde hem de ankette değinilen önemli problemlerden biri olmuştur.

1.1.2. Eğitim Durumu

Grafik 4: Makale Yazarları Eğitim Durumu

Makale yazarlarından 141 kişi göndermiş oldukları biyografilerinde, lisans, yüksek lisans, doktora ve üzeri bir eğitim aldığını belirtmiştir. Bu durum katılımcıların %78'inin lisans ve daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olduklarını göstermektedir. Bazı makale yazarları ise doçent ve profesördür.

Farklı disiplinlerde formasyonları ve çalışmaları olan yazarların makaleleri çalışmanın geniş boyutlu olmasını sağlamıştır. Yarışmanın Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu adıyla açılması, felsefe ve sosyoloji alanında çalışmaları bulunan hukukçuların ilgisini çekmiş ve bu kapsamda birçok makale gelmiştir.

1.1.3. Meslek ve Cinsiyet Dağılımı

Yukarıda da belirtildiği üzere makale yarışmasına kadınların katılımı gerek hukukçular gerekse hukukçu olmayanlar bakımından düşük olmuştur.

Mesleki kıdem bakımından kadınların katılımına bakıldığında; avukatların katılım oranı stajyer avukatlarınkinden yüksek ve fakat hukuk fakültesi öğrencilerinininkinden daha düşük olmuştur. Hukuk fakültesi öğrencileri arasında kadın katılımcıların erkek katılımcılardan fazla olması dikkate değerdir.

Meslek	Kişi Sayısı	Cinsiyet	
		Kadın	Erkek
Avukat	84	29	55
Şti. Avukat	24	7	17
Hukuk fakültesi öğrencisi	19	11	8
Diğer	50	22	28
TOPLAM	177		

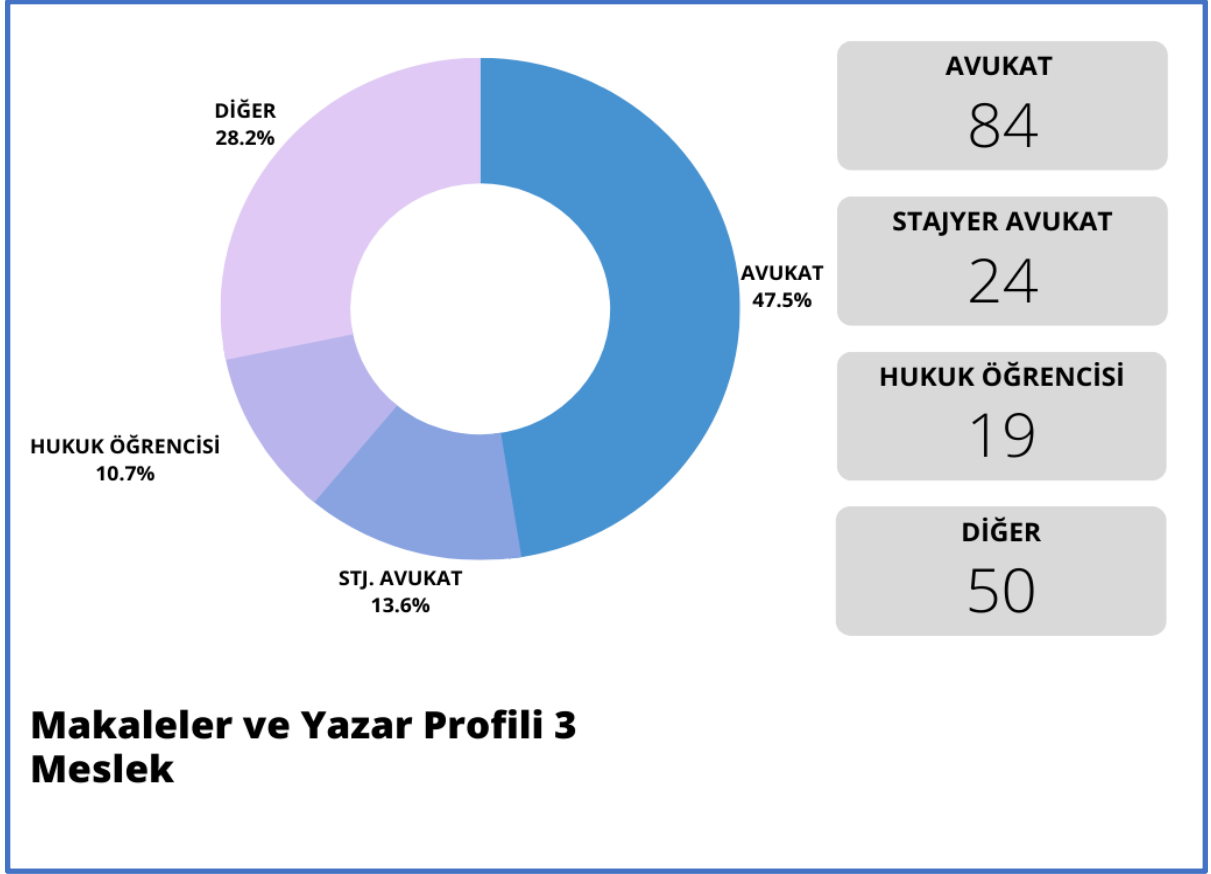
Tablo 1: Makale Yarışmacılarının Meslek ve Cinsiyet Dağılımı

Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC’de kurulu toplam 86 hukuk fakültesine⁵ gerek fiziki afiş gerekse e-mail yoluyla bilgilendirme yapılmasına, birçok fakülte tarafından yarışmanın web sitelerinde duyurulmasına ve 100.000’in üzerinde hukuk fakültesi öğrencisi bulunmasına karşın makale yarışmasına öğrencilerin düşük katılım

gösterdiği görülmüştür. Yarışmadan haberdar olunmaması, yarışma konusuna öğrencilerin ilgi duymaması, ödüllerin yetersiz olması, teori eğitimi alan öğrencilerin kendilerini pratik yaşamdaki sorunlar hakkında söz söylemek için yetkin görmemesi gibi ihtimalleri değerlendirmek gerekir.

Makale yarışmasına katılanlardan 76 kişi mesleğini sadece avukat olarak belirtirken, 8 kişi de avukat olmanın yanı sıra sosyolog (3 kişi), eski savcı ve hâkim (3 kişi), hemşire (1 kişi) ve arkeolog (1 kişi) olduğunu söylemiştir. Katılımcılardan 24 kişi stajyer avukat iken 19 kişi de farklı hukuk fakültelerinde öğrencidir. Diğer kategorisinde ise çocuk gelişimi bölümü, işletme bölümü, ilahiyat fakültesi gibi alanlardaki üniversite öğrencileri ile 2 lise öğrencisi; siyaset bilimi, kamu yönetimi ve iktisat gibi farklı üniversitelerin farklı bölümlerindeki akademisyenlerden; ceza ve tutukevlerindeki hükümlü ve tutuklulardan (3 kişi), infaz büro memuru, ev kadını, gazeteci, öğretmen, hemşire, icra müdür yardımcısı, emekli bankacı, hâkim, zabıt kâtabi, insan kaynakları müdürü, tiyatro oyuncusu, sosyolog, astrolog, cezaevi psikoloğu vs. gibi meslek ve alanlardan kişiler bulunmaktadır.

⁵Türkiye ve KKTC’deki hukuk fakülteleri listesi için bkz: <https://hukukbook.com/turkiye-hukuk-fakulteleri-ve-internet-siteleri/> [Erişim Tarihi: 07.11.2022]

Grafik 5: Makale Yazarları Meslek Dağılımı

Katılımcıların %61,1'inin stajyer avukat ve avukat olması, diğer bir deyişle pratik yargı uygulamalarının içinde olanların katılımının fazlalığı, daha çok uygulamaya yönelik sorun tespiti ve çözüm önerileri getirilmesine katkı sağlamıştır.

Anket katılımcılarından ve makale yarışmacılarından mesleki deneyimi ve kıdemi daha yüksek olanların, Türkiye hukuk tarihi açısından perspektifler sunduğu ve geçmiş yıllar ile bugünü kıyasladığı söylenebilir.

Diğer yandan, İstanbul Barosu'nun bir komisyonunun (HFSK) düzenlediği yarışmaya ev kadınından öğrenciye, mahkûmdan gazeteciye birçok farklı alan ve toplumsal sınıf veya statüden katılımcının makale göndermesi, yargı sorunlarına ve buna ilişkin çözüm arayışlarına toplumun farklı kesimlerinin katılma iradesi olduğunu göstermektedir.

1.2. Anket Çalışmasına İlişkin Veriler

HFSK tarafından 2022 yılı Mart ayında ilan edilen “Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları” adlı yarışma ile eşgüdümlü olarak 16 Haziran 2022 ile 15 Ağustos 2022 tarihleri arasında online erişime açık bir şekilde anket çalışması yürütülmüş ve mezkur çalışmaya 1.009 kişi katılmıştır.⁶

Makale yarışmasındaki duyuru çokluğunun aksine anket çalışması hukuk alanındaki internet sitelerinde, baro web sitesinde ve sosyal medya hesaplarında duyurulmuş, ayrıca İstanbul Barosu avukatları SMS yoluyla haberdar edilmiştir. Bu nedenle, anket çalışmasına hukukçuların ve özellikle İstanbul Barosu avukatlarının katılım oranı daha yüksek olmuştur.

Görsel 3: Anket Çalışması Afişi

Anketteki açık uçlu sorulara detaylı bir şekilde yanıt veren katılımcıların ortalama 30-60 dakika zaman ayırdığı söylenebilir. Makalelerdeki “irrasyonel” ya da propagandatif tespit ve önerilerde olduğu gibi anket sorularına verilen cevaplar için de belli kriterler gözetilmiş ve gerçekleştirilmesi mümkün olmayan ya da hukuki perspektifte karşılığı olmayan tespit ve öneriler rapora yansıtılmamıştır.

Anket katılımcılarına ilişkin istatistiki veriler, eğitim durumu, meslek, mesleki kıdem, yaş aralığı ve yaşanılan kent

faktörlerine bağlı olarak yorumlanmış ve analiz edilmiştir.

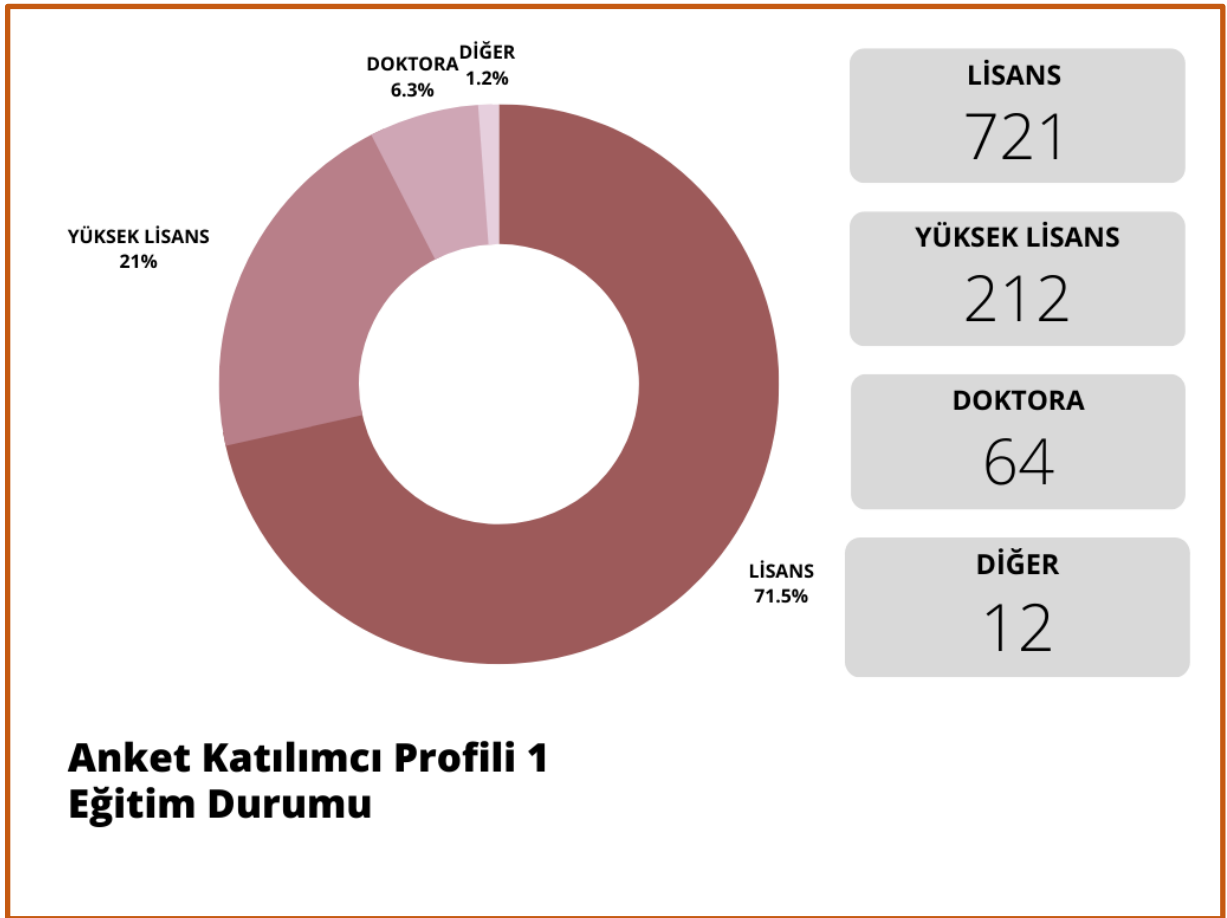
Makale yazarlarından biyografi istenmesine karşın anket çalışmasında katılımcılardan isimleri, e-mail adresleri ve cinsiyetleri de dâhil olmak üzere hiçbir kişisel veri talep edilmemiştir.

⁶ Anket Çalışması Resmi İlanı,

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=17098&Desc=HFSK-Anket-%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1-Duyurusu-> [Erişim Tarihi: 07.11.2022]

Çalışmanın tamamen anonim olması, düşüncelerin özgür bir şekilde dile getirilmesi, sorunların kısa ve net bir şekilde tanımlanması, bu sorunlara da net çözümler önerilmesi istenmiştir. Sonuçlar bu amacın kısmen gerçekleştiğini göstermektedir. Özellikle açık uçlu sorularda üst başlıklardaki yargı bağımsızlığı, tarafsızlık, güvensizlik vb. sorunlar hakkında kavrayıcı tanımlarla açıklama getirilmiş olması normaldir. Ancak, spesifik sorunlar belirlenerek bu sorunların çözümüne sıra geldiğinde net ve kesin çözüm önerilerinin kısıtlı bir seviyede kaldığı kabul edilmelidir. Bu öneriler aşağıdaki başlıklarda sunulacaktır.

1.2.1. Eğitim Durumu

Grafik 6: Anket Katılımcıları Eğitim Durumu

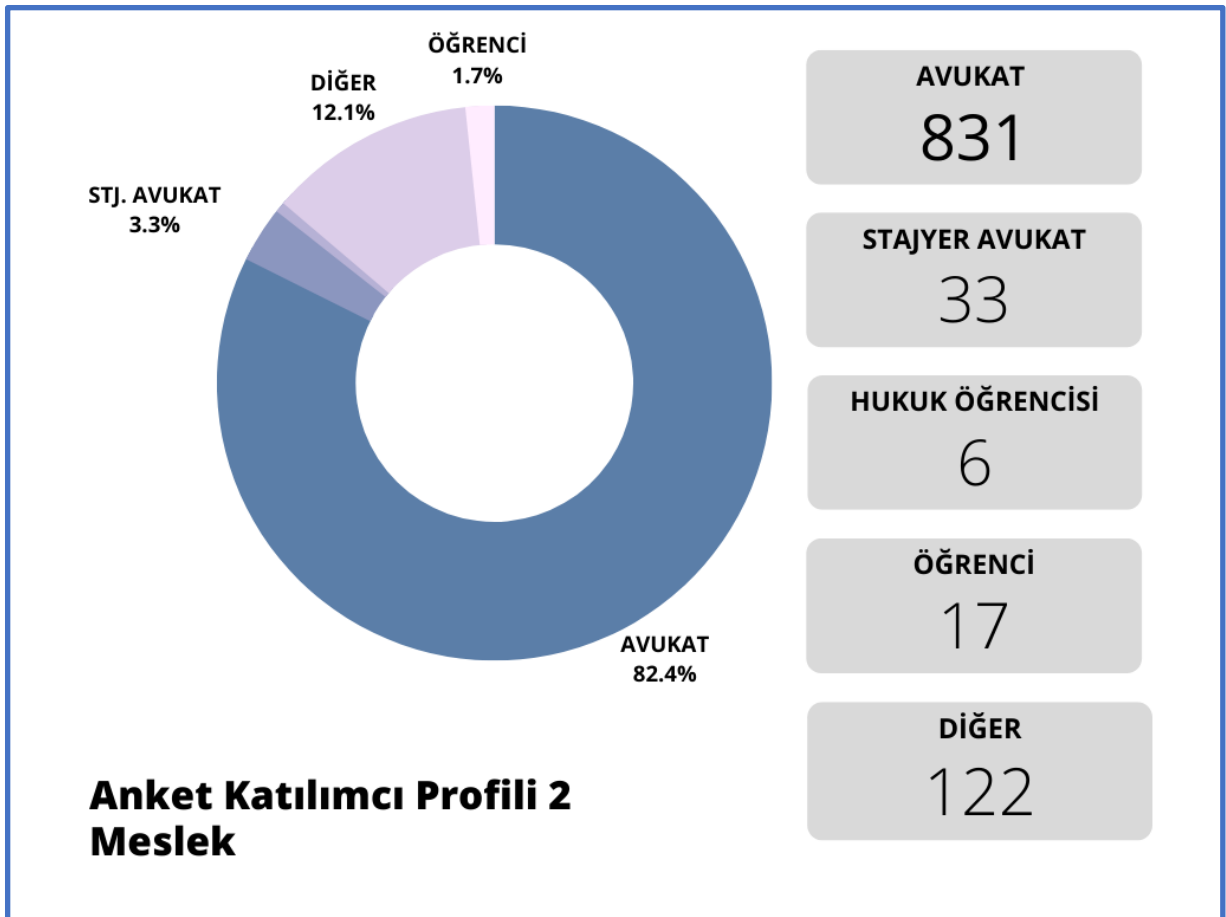
Katılımcıların büyük çoğunluğu lisans mezunu hukukçulardan oluşmaktadır. Bu oran yaklaşık %70'e tekabül etmektedir. Yüksek lisans, doktora ve üzeri eğitim seviyesine sahip katılımcıların oranı yaklaşık %30'dur.

Lisans ve üzeri eğitim düzeyinde bulunan katılımcılar toplamı % 99'un üzerindedir. Özellikle avukat olanların zorunlu olarak lisans mezunu olduğunu, yüksek lisans ve doktora seviyesinin de önemli olduğunu not etmek gerekir. Eğitim düzeyinin yüksekliği yanında çoğu katılımcının

uygulamada ve adliyede faal olarak çalıştığı gözetildiğinde, dile getirilen sorunların kronikleştiği ve ivedilikle çözülmesi gerektiği varsayılabilir.

“Diğer” kategorisinde az sayıda da olsa ortaöğretim, lise, ön lisans ve/ya yüksekokul mezunu katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyinin yüksekliği ve yine çoğunun uygulamanın içinde bulunan hukukçular olması elde edilen sonuçların karar vericiler tarafından önemle dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

1.2.2. Meslek Dağılımı

Grafik 7: Anket Katılımcıları Meslek Dağılımı

Yukarıdaki ve aşağıdaki diğer verilerle birlikte incelendiğinde anket çalışmasına katılan 831 avukattan 621’i lisans, 177’si yüksek lisans ve 33’ü de doktora derecesine sahiptir. Önemli bir oran teşkil eden yüksek lisans ve doktora derecelerine sahip avukatların çoğunluğu 35 yaşın altındadır.

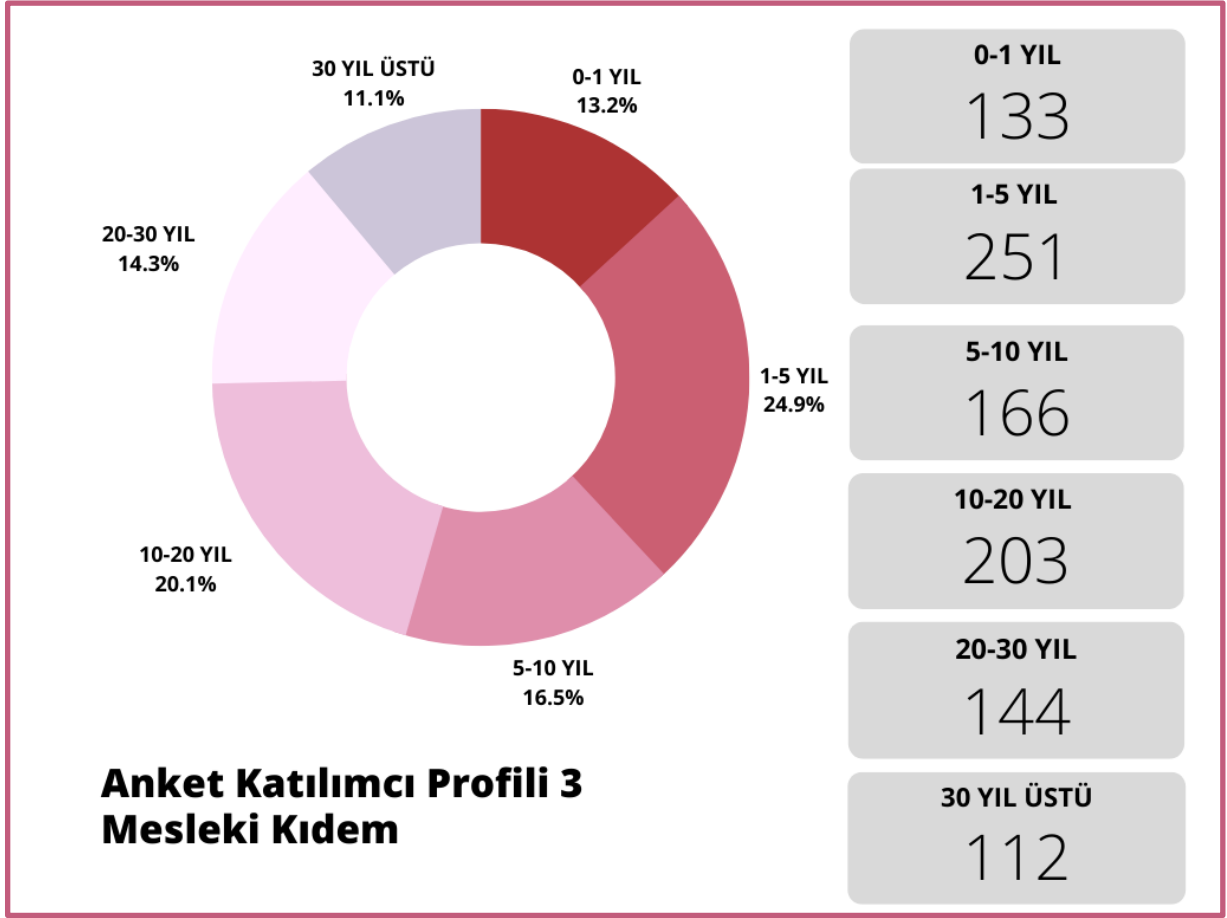
Makale yarışmasına oranla hukuk fakültesinde olsun ya da olmasın öğrencilerin anket çalışmasına katılımının daha az olduğu görülmektedir. Makale yarışmasına katılan tüm öğrencilerin oranı %10 civarında iken bu oran anket çalışmasında % 1'in altındadır. Kendisini hukuk öğrencisi olarak tanımlamayan ancak öğrenci olduğunu belirtenlerin tamamı hukuk fakültesi öğrencisi olarak kabul edildiğinde dahi bu oran % 2 civarında seyretmektedir. Bu orana bir meslek ifa etmeyen yüksek lisans ve doktora öğrencileri de dâhildir.

Stajyer avukatların ankete katılım oranlarının öğrencilerle benzerlik göstermesi ve % 3 seviyesinde kalmasının önemli bir handicap oluşturduğu söylenebilir. Özellikle kıdemi daha az olan avukatların ve stajyer avukatların sorunlarının önemli bir gündem olmasına ve genç avukatların ankete yoğun bir şekilde katılmalarına rağmen stajyer avukatların katılımının sınırlı kalması düşündürücüdür.

“Diğer” kategorisinde ise başta hâkim, cumhuriyet savcısı ve adliyelerin çeşitli bölümlerinde çalışan memurlar olmak üzere değişik meslek gruplarından kişiler yer almaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere hukuk alanında çalışmayan kişilerin de adalet sistemi hakkında kafa yordukları gözlemlenmiştir. Örneğin; akademisyen, anestezi teknikeri, antropolog, elektrik teknisyeni, emekli asker ve avukat, emekli askeri hâkim, ev hanımı, farklı alanlardan mühendisler, gayrimenkul danışmanı, gazeteci, gemolog, gıda toptancısı, hemşire, inşaat taşeronu, işsiz, mali müşavir, mimar, muhasebeci, sanatçı, satış danışmanı, sekreter, sosyolog, tıp doktoru, tüccar vb. birçok alandan katılım olmuştur.

Meslek dağılımına bakıldığında, avukatların anket katılımcılarının büyük bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Dolayısıyla sorun tespitleri ve çözüm önerilerinin bu veriler gözetilerek yorumlanması gerektiği açıktır. Bu hususa ilerleyen bölümlerde ayrıca dikkat çekilmiştir.

1.2.3. Mesleki Kıdem

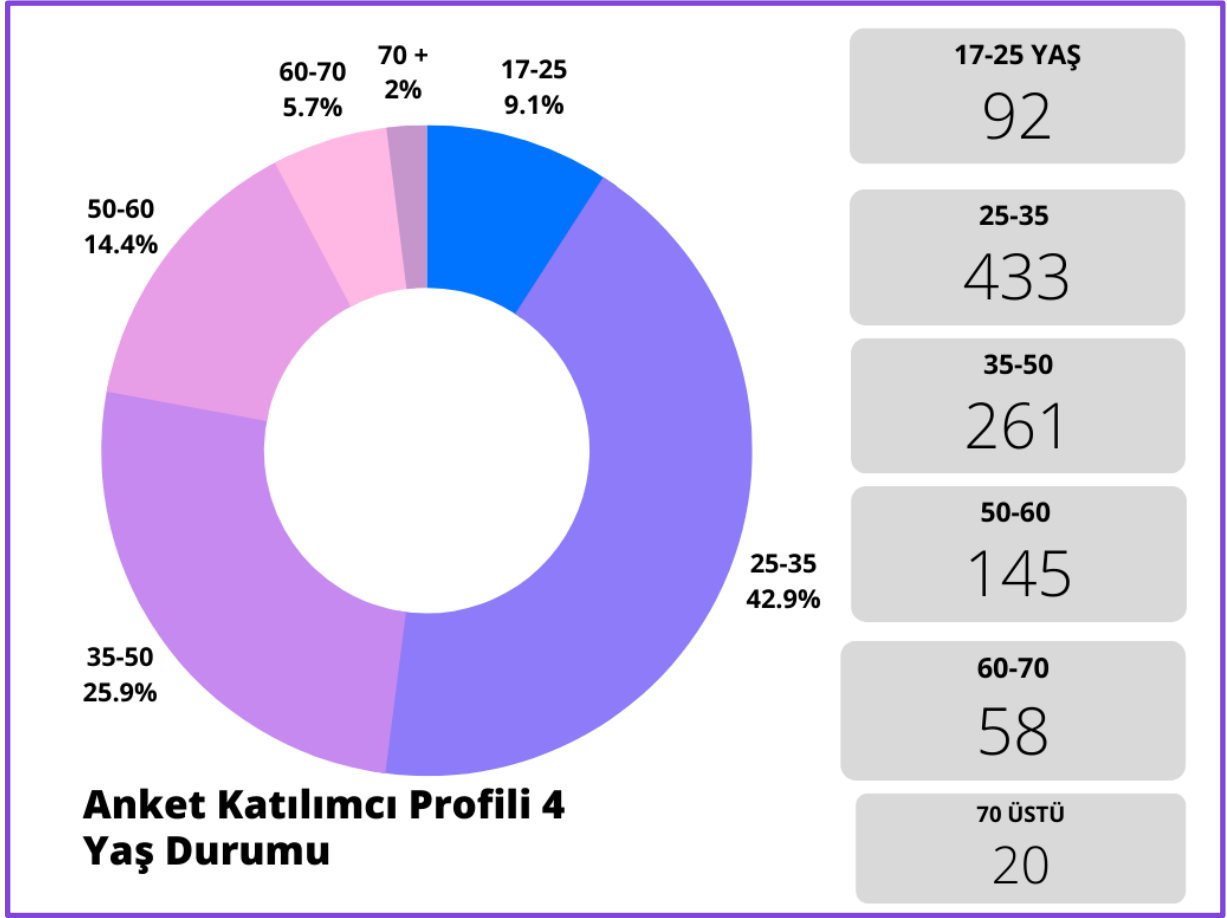

Grafik 8: Anket Katılımcıları Mesleki Kıdem Durumu

Ankete katılanların yarısından fazlası 35 yaş altında, yüksek eğitim düzeyine sahip ve mesleki kıdemleri 10 yıldan azdır. 1-5 yıl kıdeme sahip olanlar % 40 oranına yaklaşmakta, 10 yıl ve altında kıdeme sahip olanlar ise % 55 civarında çıkmaktadır. 20 yıl ve altında mesleki kıdeme sahip katılımcılar % 75 civarındadır.

Hukuk fakültesi öğrenci sayısı gözetildiğinde kıdemi daha az meslek mensuplarının önümüzdeki yıllarda daha büyük oranlara yükseleceği tahmin edilmektedir. Anket verilerine bir bütün olarak bakıldığında görece daha genç olanların ekonomik, teknik ve güncel sorunlara, daha kıdemli olanların ise yapısal sorunlara odaklandığı görülmektedir.

1.2.4. Yaş Aralıkları

Grafik 9: Anket Katılımcıları Yaş Durumu

Mesleki kıdemi az olanların yoğun katılımı yaş ortalaması istatistiği ile de doğrulanmaktadır. Diğer bir deyişle anket katılımcılarının yaş dağılımı kıdemle paralellik göstermektedir. 50 yaş üstü katılımcıların oranı yaklaşık %20 düzeyindedir. 50 yaş altının genç olarak tanımlanması halinde katılımcıların %80 civarında genç olduğu sonucuna varılabilir.

1.2.5. Yaşanılan Kent

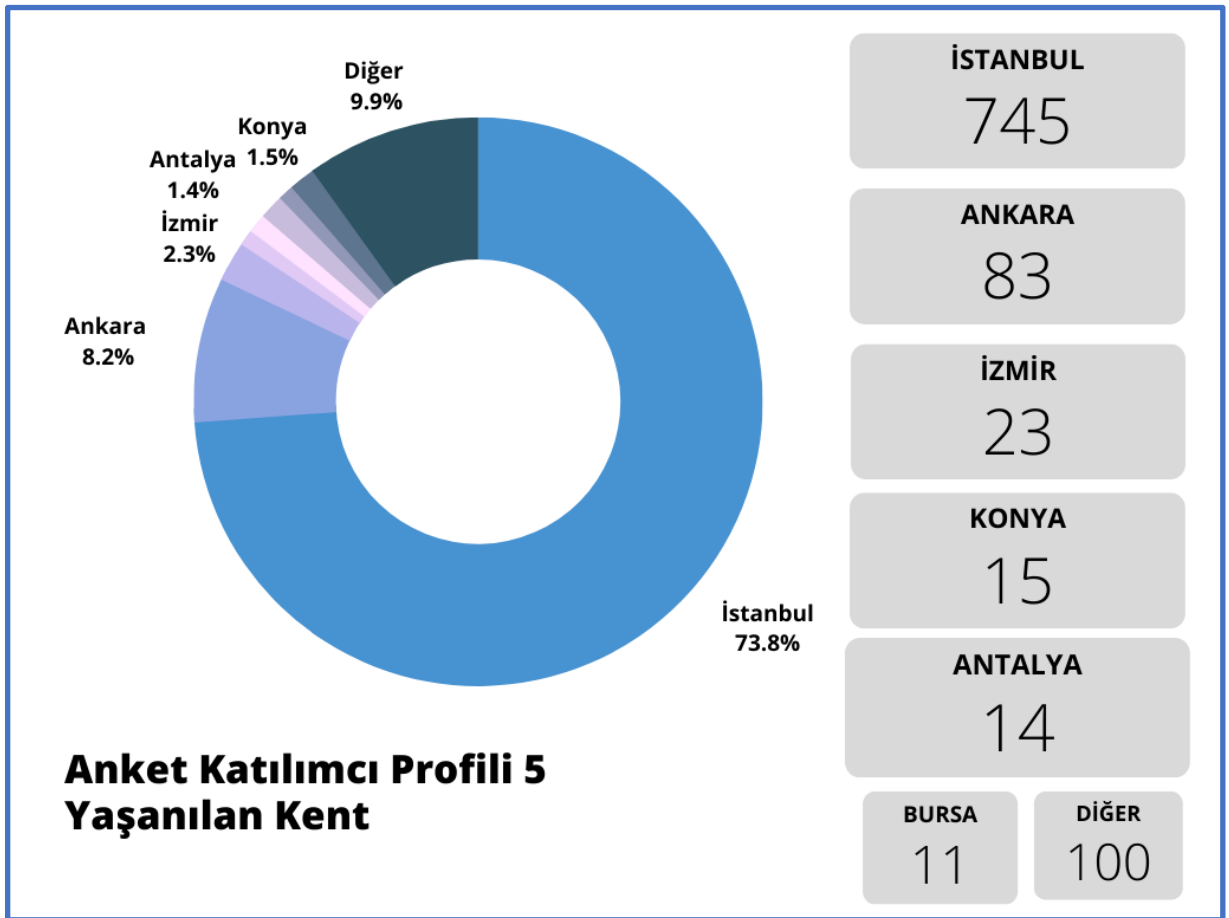
Yaşanılan Kent	Kişi Sayısı	Yaşanılan Kent	Kişi Sayısı
Adana	4	Kırklareli	2
Adıyaman	1	Kırşehir	2
Afyon	1	Kocaeli	9
Antalya	14	Konya	15
Ankara	83	Malatya	1
Aydın	5	Manisa	3
Balıkesir	2	Mardin	2
Batman	4	Mersin	2
Bilecik	1	Muğla	6
Bitlis	1	Nevşehir	1
Burdur	1	Ordu	1
Bursa	11	Osmaniye	2
Çanakkale	5	Sakarya	2
Çorum	1	Samsun	9
Denizli	3	Siirt	1
Diyarbakır	3	Sivas	1
Erzurum	1	Şanlıurfa	3
Eskişehir	5	Şırnak	1
Gaziantep	7	Tekirdağ	4
Hatay	4	Tokat	2
İstanbul	745	Trabzon	1
İzmir	23	Van	3
Kahramanmaraş	1	Yalova	1
Kayseri	7	Yozgat	1
Londra	1		
TOPLAM	1009		

Tablo 2: Anket Katılımcıları Yaşanılan Kent Dağılımı

Anket katılımcılarının yaşadığı kentlere ilişkin tablodan anlaşılacağı üzere İstanbul'da yaşayanlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunun, gerek İstanbul'un nüfus yoğunluğu gerekse anketin İstanbul Barosu'nun bir komisyonu olan HFSK tarafından yürütülüyor olmasının doğal bir sonucu olduğu söylenebilir. Ankete toplam 49 ilden katılım gerçekleşmiştir. İstanbul'dan katıldığını bildiren kişi sayısı 745 olup katılımcıların yaklaşık % 75'ine tekabül etmektedir.

İllerin nüfus yapısına uygun olarak Ankara 83 ve İzmir 23 kişi ile 2. ve 3. sıradadır. Bursa, Antalya ve Konya'nın katılım sayısı İzmir'e yakındır. İlk 5 il dışındaki tüm katılım toplamın ancak % 10'u kadardır.

Anketin iletişim vasıtaları ile Türkiye'de duyurulmuş olması gözetildiğinde İstanbul dışından katılımın sayı bakımından da oran bakımından da düşük olduğu görülmektedir. Bazı illerden hiçbir katılım olmamıştır.

Grafik 10: Anket Katılımcıları Yaşanılan Kent Dağılımı

Anket sorularında hiçbir bölgesel unsur bulunmamasına, farklı birçok kanaldan duyurulmasına ve yargının genel sorunlarının farklı kesimlerce tespit edilerek çözüm için ortak akıl oluşturulmasına dönük bir çalışma olmasına rağmen Doğu ve Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu, Trakya ve Karadeniz bölgelerinden çok az sayıda katılım olması düşündürücüdür.

Örneğin 2021 yılı itibariyle 1918 üyesi bulunan Diyarbakır Barosu'ndan toplam 3 kişi, 2410 üyesi bulunan Kayseri Barosu'ndan ise toplam 7 kişi katılım göstermiştir. Ayrıca Londra'dan, Yalova'dan ve birçok ilden de 1'er kişi katılım göstermiştir.

II. YARGI SİSTEMİNİN SORUNLARINA İLİŞKİN TESPİTLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Sorunu

Genel anlamıyla yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı meselesi neredeyse her makalenin temel problem olarak ele aldığı konu olmuş ve bu meseleye ilişkin farklı çözüm önerileri getirilmiştir. Farklı biçimlerde dile getirilse de yargının bağımsız ve tarafsız ol(a)mamasının temel nedeni üzerinde bir konsensüs olduğu söylenebilir: Bu durum kısaca yürütme ve yasamanın yargı üzerinde tahakküm kurması ve yargının siyasallaşması şeklinde özetlenebilir. Çoğu yazar, geçmişten bu güne farklı düzeylerde görülen mezkûr sorunun 2017 yılındaki Anayasa değişikliğiyle daha ciddi bir boyuta evrildiğini belirtmiştir. Bu noktada, Yargıtay Başkanlarının 1943'ten günümüze adli yıl açılış törenlerinde yaptıkları konuşmalar incelendiğinde; neredeyse tüm başkanların yargının bağımsız ve tarafsız olmadığından yakındığı ve bunun derhal sağlanmasını talep ettiği görülecektir.⁷ TBB başkanlarının adli yıl konuşmalarının da benzer çerçevede olduğu söylenebilir.⁸

Görsel 4: Yargı Sisteminin Ana Paydaşları

⁷ Yargıtay'ın resmi web sitesinde yer alan Yargıtay Başkanları adli yıl açılış konuşmaları için bkz: <https://www.yargitay.gov.tr/kategori/74/adli-yil-acilis-konusmalari> [Erişim Tarihi: 23.09.2022]

⁸ TBB Başkanları Adli Yıl Açılış Konuşmaları, <https://www.barobirlik.org.tr/Arama?page=2&q=adli%20y%C4%B1l%20a%C3%A7%C4%B1l%C4%B1%C5%9F> [Erişim Tarihi: 08.11.2022]

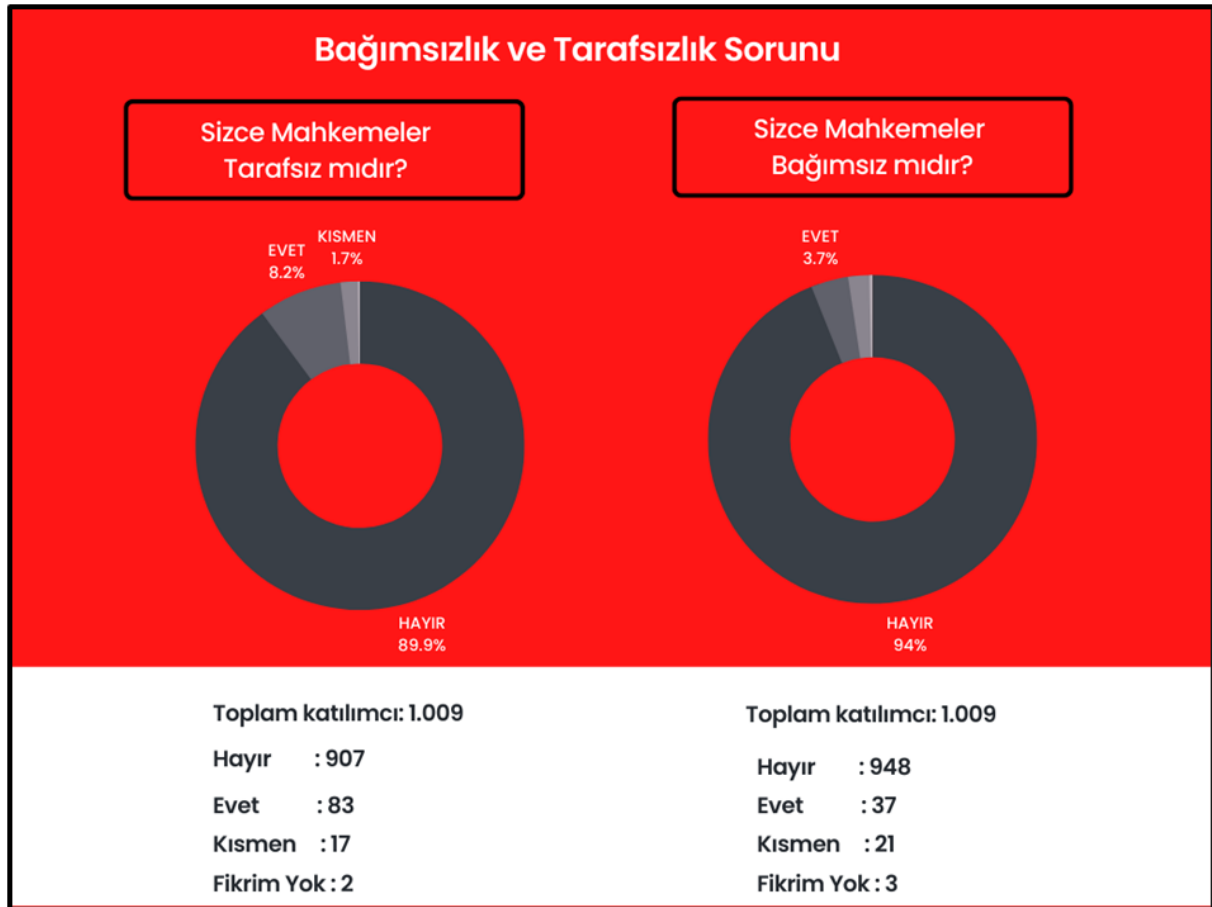
Makalelerde yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin sorun tespitleri özetle aşağıdaki biçimlerde ifade edilmiştir:

- Kuvvetler ayrılığı sisteminin uygulanmaması
- Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin yargı sistemini örselemesi
- Yürütmenin yargı üzerindeki tahakkümü ve yargının siyasallaşması
- Başta yüksek yargı mensupları olmak üzere hâkim ve savcıların yasama ve yürütme gibi organlarca belirlenmesi,
- HSYK'nın HSK'ya dönüşme süreciyle yüksek yargının bağımsızlığını yitirmiş olması ve bu durum ilk derece mahkemelerinden diğer tüm yargı organ ve süljelerine varıncaya kadar olumsuz bir şekilde yansıması.
- Anayasa Mahkemesi (AYM) üye seçiminin hukuk meslek mensuplarının oyları ile yapılmaması.
- Yargının siyasi bir araç olarak kullanılması ve ideolojik davranış biçimlerinden arınamaması.
- Politik davalarda bağımsızlığın ve tarafsızlığın örselenmesi.
- Yargı mensuplarının tecrübesizliği.
- Devleti koruma düşüncesinin egemen olması.
- Sıradan insanlar ve sıradan davalar için bağımsızlık ve tarafsızlığın geçerli olmasına karşın mahkemelerin baktığı davanın konusuna, taraflarına ve önem derecesine göre bağımsızlık ve tarafsızlık durumunun değışmesi.
- Mevcut düzen(lemeler) nedeniyle özellikle de ceza hukukunda iddia ve yargılama makamlarında taraflılığın ortaya çıkması ve bunların iç içe geçerek tek bir taraf gibi hareket etmesi.
- Bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlayacak mevzuatın bulunmasına rağmen yargı mensuplarının bunu sağlayacak yetkinliği ve cesareti göstermemesi.

Makalelerdekine benzer şekilde, 1009 kişinin katıldığı anket çalışmasında “Sizce en önemli yargı sorunu nedir?” açık uçlu sorusuna verilen cevap verenlerin büyük bir kısmı doğrudan ya da dolaylı olarak yargının bağımsız ve tarafsız olmamasına vurgu yapmıştır. “Bağımsız ve tarafsız olmaması”, “Bağımlılık ve taraflılık”, “İktidarın yargı üzerindeki etkisi”, “İktidara bağımlılık”, “Kuvvetler ayrılığının ortadan kaldırılması”, “Siyasetçilerin yargıyı araçsallaştırması”, “Siyasi müdahale”, “Vesayet”, “Yargıda siyasallaşma”, “Yargının özerkliğini kaybetmesi”, “Yargının siyasetle iç içe geçmesi” ve sair cümlelerden de anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük bir çoğunluğu yargının bağımsız ve tarafsız olmamasını en önemli yargı sorunu olarak görmektedir.

Katılımcılar “liyakat” meselesini ikinci en önemli yargı sorunu olarak belirtmişlerdir. Liyakat meselesi bir sonraki başlıkta detaylı bir şekilde ele alınacağından yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin anket verilerinin tasnif ve analizine devam edilecektir.

Anket katılımcılarına yöneltilen “Sizce mahkemeler tarafsız mı?” sorusuna 907 kişi (%89,9) **hayır** cevabını verirken; “Sizce mahkemeler bağımsız mı?” sorusuna ise 948 kişi (%94) **hayır** demiştir. Grafiklerden de anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük çoğunluğu mahkemelerin tarafsız ve bağımsız olmadığını düşünmektedir. Grafiklerde dikkat çeken diğer önemli bir unsur ise tarafsızlığa oranla bağımsızlığın daha az olduğunun belirtilmesidir. Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı doğrudan ilişkilidir ve birbiriyle ayrı düşünölemeyecek nosyonlardır. Bağımsızlık, hâkimin dış etkiler karşısında korunmasıdır. Tarafsızlık ise hâkimin sahip olduğu duygu ve düşönceler ya da ideolojik-politik eğölimler ve sair kişisel nedenlerle karar vermeyerek mevcut hukuk normlarını somut olaya uygulaması anlamına gelmektedir.

Grafik 11: Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı

Dolayısıyla birbiriyle ilişkili olmak kaydıyla mahkemelerin bağımsızlığının objektif (yapısal/kurumsal), tarafsızlığının ise subjektif (kişisel/vicdani) kıstaslar üzerinden okunabileceği söylenebilir. Nitekim gerek makalelerde yer alan tespitlere gerekse yukarıda özetlenen anket sorularına verilen cevaplara bakıldığında yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı meselesinin daha çok sistemsel (yapısal/kurumsal) bir yerden ele alındığı, bağımsızlık üzerinden bir okuma yapıldığı, tarafsızlığın ise bu sistemsel sorunlarla birlikte ve liyakatle ilişkili bir şekilde ele alındığı görülecektir.

Mahkemelerin bağımsız olmadığını düşünenlerin, tarafsız olmadığını düşünenlerden fazla olması, tarafsızlığın görece bireysel özellik arz eden niteliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığına ilişkin anket sorularındaki “*Diğer*”⁹ seçeneğine verilen cevaplar incelendiğinde ise tarafsızlık ve bağımsızlığın hukuk davalarına oranla ceza davalarında, ceza davalarında ise adi suçlara oranla siyasi suçlarda daha çok ihlal edildiği belirtilmiştir. *Diğer* bir deyişle yürütmenin yargı üzerindeki etkisinin esas olarak ceza yargılamalarında ve bunun da politik boyutu ağır basan davalarda daha yoğun olduğu söylenebilir. Nitekim birçok anket katılımcısı, medyada da genişçe yer bulan çok sanıklı Ergenekon, Balyoz, KCK, Amiraller Bildirisi, Gezi Davası olarak bilinen davalar ve 28 Şubat Davası’nı bu bağlamda değerlendirmiştir.

Anket çalışmasında, çapraz okuma yapmak ve cevaplardaki tutarlılığı sınamak amacıyla sorulan “Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk üç değişiklik ne olurdu?” ve “Sizce hukuk sisteminin en kronik sorunu nedir?” sorularına verilen cevaplar incelendiğinde de benzer sonuçlar çıktığı görülmektedir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, yasa koyucu olduğu varsayımında ilk olarak yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamaya yönelik adımlar atacağını belirtmiştir. Daha çok Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun yapısının değiştirilmesi üzerinden verilen cevaplarda anayasal değişiklikten “Yüksek Adalet Kurulu” adlı bağımsız bir otorite teşkil edilmesine kadar birçok çözüm önerisi getirilmiştir.

⁹ Anket sorusundaki “*Diğer*” kategorisini işaretleyen birçok katılımcı “kısmen” ile başlayan yorumlar geliştirmiş ve şikâyet ettikleri sorunları dile getirmişlerdir. Birçok anket katılımcısı bağımsızlık ve tarafsızlık vurgusuna ilaveten; güven, etik, ahlak, eğitim, dürüstlük, adalet ve vicdan vurgusu yapmıştır.

Öneriler ve teklifler farklı şekillerde ifade edilmesine rağmen özünde aynı talebi yansıtmaktadır.

Yasa koyucu olunması durumunda yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanması için yapılacağı belirtilen kimi değişiklikler şöyle sıralanabilir:

- HSK'nın yapısını değiştirerek onu otoriteden bağımsız hale getirmek
- Adalet Bakanı yerine HSK başkanı olarak siyasetten bağımsız bir üyeyi başkan yapmak
- Anayasada yapılacak değişiklik ile kuvvetler ayrılığını tesis ederek yargıyı, yasama ve yürütmenin tahakkümünden çıkarmak
- HSK üye atama usulünü değiştirerek yüksek yargı üyelerinin görev aldığı bağımsız bir kurum oluşturmak
- Hukukun üstünlüğünü tesis etmek
- Yargı bağımsızlığına yönelik hukuki güvenceleri geliştirmek
- Hâkim-savcı güvencesini sağlamak, bağımsızlıklarını teminat altına almak ve siyasi müdahaleleri engellemek
- Anayasa Mahkemesi üyelerinin Cumhurbaşkanı tarafından atanması sistemini değiştirmek.
- Hâkimler ve savcılar kurulunu ikiye ayırıp, bağımsız ikili bir yapıya dönüştürmek ve siyasilerden tamamen arındırmak
- Yargı bağımsızlığını denetleyecek mekanizmalar kurmak
- Yargının bağımsızlığına hâlel getirecek tüm kişiler için çok büyük cezalar vermek
- İçişleri bakanlığından bağımsız bir adli kolluk teşkilatı kurmak, Başsavcılık makamının Bakanlık ile olan idari ilişkisini tamamen kaldırmak, bağımsız bütçeli bir yapı kurmak, adli kolluk gücünü doğrudan savcılara bağlamak
- Yasaları tarafsızlığa açık olmayacak bir biçimde tesis etmek
- HSK'yı bağımsız kılmak ve kendine ait bütçe oluşturmak
- Yargı bağımsızlığı, siyasetin yargıya müdahalesi, yasaların gereğince işletilmemesi gibi görünürdeki sorunları kalıcı şekilde çözmek
- Yüksek Adalet Kurulu adlı bir bağımsız otorite teşkil edilmesi, yargının bütün paydaşlarının kurul içinde yer alması, bütün işleyişinin kendi içerisinde seçimle gelecek kişilerce yürütülmesi,

- Yargının idari-mali tam bağımsızlığa sahip kılınması, yürütmeden hiç kimsenin yüksek yargı kurullarında yer almaması

Görsel 5: Yasa Koyucu Olunması Durumunda Yapılacak Değişikliklerden Seçimler

- Hâkim ve savcıların atama-terfi ve disiplin işlemleri için objektif kriterler koyup, AİHM ve AYM kararlarına uymamayı cezai ve mali yaptırıma bağlamak
- Liyakati, bağımsızlığı ve tarafsızlığı teminat altına almak

- Yargı mensuplarını (avukatlar da dâhil) ekonomik olarak bağımsız olmaları için hukuki düzenlemeler yapmak
- Yargı mensubu olma kriterlerini objektif bir şekilde belirlemek
- Yargı bağımsızlığının keyfilik şeklinde kullanılmasını engellemek
- Adalet ilkelerine ve etik kurallara aykırı davranışları affetmemek ve bu ilkelere aykırı davranan yargı mensuplarını affetmeksizin sistem dışına atmak
- Üst kurulların bağımsız ve güçlü hareket etmesi için politikadan arınmaları gerekmektedir. Denge denetim mekanizmalarının hem kurulları hem de vatandaşların çeşitliliğini koruyacak şekilde hareket etmesi gerekmektedir.

“Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk üç değişiklik ne olurdu?” sorusuna verilen cevaplarda liyakate ilişkin değişiklikler ikinci, eğitime ilişkin olanlar ise üçüncü sırada yer almıştır. Her iki konuya aşağıdaki başlıklarda detaylıca değinileceği için ankette yer alan bir diğer soruya, “Sizce hukuk sisteminin en kronik sorunu nedir?” sorusuna verilen cevaplarla devam edilecektir. Söz konusu soruya verilen cevaplar incelendiğinde, yukarıda değinilen haliyle makalelerdeki ve anket çalışmasındaki verilerle paralel bir sonuç çıkmaktadır. Ankete katılanların büyük bir kısmı farklı ifadelerle de olsa yargının bağımsız ve tarafsız olmamasını hukuk sisteminin temel kronik sorunu olarak belirtmiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yargı sisteminin en kronik sorununa ilişkin tespitleri özetle şu şekildedir:

- Tarafılık
- Politikacıların hukuk sistemine sürekli müdahale etmesi
- Yargının siyasallaşması, bağımsız ve tarafsız olmaması
- Yanlış uygulamanın kanunun önüne geçmiş olması
- Hukukun üstünlüğünün değil, üstünlerin hukukunun korunması
- Yürütme çok güçlü olduğundan yargı erkinin asıl görevini yerine getirememesi ve bağımlı hareket etmesi
- Siyaset malzemesi olan yargılamalar
- Mahkemelerin değişen siyasi konjonktürden kolayca etkilenmeleri

Yukarıda özetlendiği haliyle yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı sorununa makalelerde getirilen çözüm önerileri ise geniş bir yelpaze oluşturacak çeşitliktir. Çoğu makalede, yüksek yargı kurum ve mensuplarının siyasal iktidarla ilişkisini kesecek anayasal/kanuni ve yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesi önerisi temel çözüm olarak başı çekmektedir.

Raporda, makale yazarlarının yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığının sağlanmasına yönelik çözüm önerileri, genelden özele doğru ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak, kuvvetler ayrılığının sağlanması ve bunun yapılacak anayasal değişikliklerle güvence altına alınması gerektiği önerisine değinilebilir. Bilindiği üzere 17 Nisan 2017’de yapılan halk oylamasıyla parlamenter demokrasiden, cumhurbaşkanlığı makamı özelinde yürütmenin yargı ve yasama karşısında fazlasıyla etkili olduğu ‘Cumhurbaşkanlığı Sistemi’ne geçilmiştir. Anayasa’daki değişiklikten sonra, HSK’nın 13 üyesinden 4’ü Cumhurbaşkanı tarafından, 7’si TBMM tarafından nitelikli çoğunlukla atanır hale gelmiştir. Geriye kalan 2 üye ise yine Cumhurbaşkanı tarafından atanan Adalet Bakanı ve Bakan Yardımcısından oluşmaktadır. Dolayısıyla 6 üyenin Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan, diğer 7 üyenin de partili cumhurbaşkanlığı sisteminden dolayı mecliste çoğunluğu oluşturan partinin etkisiyle yani cumhurbaşkanı tarafından dolaylı bir şekilde atandığı söylenebilir. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Sistemi’nde Cumhurbaşkanının aynı zamanda yüksek mahkemelere üye atama konusunda da yetkileri bulunmaktadır. Bu sistemde Cumhurbaşkanı, yüksek mahkemelere doğrudan doğruya seçme ve atama ya da başka organlarca önerilen adaylar arasından seçim yaparak söz konusu yetkisini kullanmaktadır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı Vekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından; Danıştay üyelerinin dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından ve 15 Anayasa Mahkemesi üyesinden 12’si Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Yargı kurumlarının yönetim şemasının oluşumunda, üyelerin en az yarısının yargı mensupları tarafından kendi aralarında yapacağı seçimle belirlenmesi konusundaki kimi ölçütler¹⁰ bir yana, HSK ve Anayasa Mahkemesi üyelerinin neredeyse tamamının seçilmesi ve atanmasında Cumhurbaşkanının belirleyici rol oynaması, diğer bir deyişle yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanlığının ve yürütme organı olarak Adalet Bakanlığının yetki ve işleyişi, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı önündeki yapısal engel olarak görülmektedir. Birçok yazarın buna karşı önerdiği sistem değişikliği, kamuoyunda da çokça tartışılan parlamenter demokrasiye

¹⁰ Ülkelerin Yargı Kurulları, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/5173462b-1948-4330-b298-d8f4654dbb64.pdf> [Erişim tarihi: 16.12.2022]. Demokratik olarak gelişmiş kimi ülkelerde hâkim ve savcıların üst kurullarına kraliyet ya da hükümet tarafından doğrudan atama yapılan ülkeler mevcuttur. Örneğin Hollanda bu ülkelerdendir. İnsani gelişmişlik ve demokratik kültürün yüksek olduğu ülkelerde atama ya da seçim usulünün önem derecesi düşüktür. Örneğin: Donald Trump’ın seçimden hemen önce atamış olduğu yüksek mahkeme yargı, seçimlerin iptali hakkında verilen kararda Cumhuriyetçi Parti ve Trump aleyhine oy kullanmıştır.

dönüş, dolayısıyla yargının yürütme ve yasama karşısında tam bağımsızlığının sağlanması ve bunun yeni bir Anayasa ile güvence altına alınmasıdır.

Grafik 12: Mahkemelerin Bağımsızlığına İlişkin Veriler

Makalelerde yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanmasına yönelik çözüm önerileri özetle şöyle sıralanabilir:

- Savcılar, bir karar mercii olan HSK'dan ayrılmalı ve kurum sadece Hâkimler Kurulu şeklinde düzenlenmelidir. Kamu avukatlığını yapan savcılar ise barolara benzer şekilde meslek örgütü niteliğinde örgütlenmelidir.
- Adalet Bakanı HSK'ya yalnızca gözlemci olarak katılmalı, HSK Teftiş Kurulu da Adalet Bakanının talimatıyla veya gözetiminde değil tamamen bağımsız çalışmalı.
- Doğal hâkim ilkesine ayrı bir şekilde işleyen Sulh Ceza Hâkimlikleri derhal kaldırılmalı ve tutuklu işlere önceden olduğu ağır ceza mahkemeleri bakmalıdır.
- Hâkim ve Savcıların mesleğe kabulleri ile başlayan meslek yaşamlarında özlük haklarının takibi, atanmaları yükselmeleri ve idari açıdan denetlenmeleri; yürütmeden ve/ya siyasi otoriteden tamamen bağımsız bir mesleki kuruluş tarafından gerçekleştirilmelidir.
- HSK tamamen bağımsızlaştırılmalı ve Adalet Bakanlığın başkanlığına son verilmelidir.
- Yargının bağımsız bütçesi olmalı; dava harçları, gelir ve gider kalemlerinin tüm tasarrufu yargıya bırakılmalıdır.

- Hâkim ve savcılara ivedilikle mali ve idari bağımsızlık sağlanmalıdır.
- Yüksek yargı üyeleri; hâkimler, savcılar, baro ve hukuk fakültesi temsilcileri tarafından seçilmelidir.
- Anayasa mahkemesi üyeleri yüksek yargı üyeleri tarafından seçilmelidir.
- Anayasa Mahkemesi (AYM) üye seçiminin hukuk meslek mensuplarının oyları ile yapılmalı ve üye sayısı 15'ten 21'e çıkartılmalıdır.
- HSK toplumun tüm kesimlerini temsil eden, hiç kimsenin etki edemeyeceği, tam bağımsız hale dönüştürerek kaliteli yargı hizmeti üretimine odaklanan düzenleyici bir kurum olarak Adalet Yüksek Kurumu (AYK) oluşturmak ve tüm paydaşlarla sürekli olarak danışan ve öneriler oluşturan “Daimî Hukuk Şûrası” ile güçlendirmek gerekmektedir.
- Hâkimlik ve savcılık mülakat sınavı kaldırılmalıdır.
- Siyasi parti üyeliği bulunan kişiler tarafsızlıkları sorgulanabilir olması nedeniyle hâkim adaylığı sınavına alınmamalıdır.
- Savcıların mahkeme içerisindeki konumu, direkt olarak ceza yargılamasında süjelerin tarafsızlığını etkilemesi nedeniyle değiştirilmelidir. İddia (savcı) ve savunma (avukat) makamlarının mahkemedeki pozisyonları ve hâkime olan yakınlıkları eşit olacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.
- Cumhuriyet savcısı ibaresinde yer alan “cumhuriyet” ifadesi yargının erkleri arasındaki dengeyi bozması ve zihinlerde savcının makamının aşırı olumlanarak tarafsızlığa aykırı bir durum yaratması ve hâkimi savcıya kendisini fikren yakınlaştırması nedeniyle kaldırılmalıdır. Unutulmamalıdır ki ülkemizde yalnızca savcı Cumhuriyetin Savcısı değil, her hâkim “Cumhuriyet Hâkimi” her avukat da “Cumhuriyet Avukatı”dır. Bu durum sanki başka bir şekildeymişçesine ülkemizde sadece savcılık makamına cumhuriyet unvanını yüklemek soyut anlamda da yanlış tezahürler yaratabilir. Zaten yurt dışında da yaygın kullanımda savcı kelimesi yerine, “district attorney” yani “bölge avukatı” ya da “prosecutor” yani “savcı-iddia eden - kovuşturma” açan anlamına gelen terim kullanılmaktadır.
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunundaki belli suç maddelerinden (örneğin TCK’nın üçüncü bölümünde ‘Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığa Karşı Suçlar’) kaynaklı yargılamalarda mahkemeler teknik olarak tarafsız olamayacaktır.¹¹ Tarafsızlığı imkânsız kılan Ceza Kanununun ilgili maddelerinin yürürlükten kaldırılması gerekir.
- HSK’nın lağvedilerek yerine Hâkimler ve Savcılar Divanı veya Hâkimler ve Savcılar Komisyonu Başkanlığı adı altında yeni bir teşkilatın kurulması, bu teşkilatın da biri idari daire, biri dava dairesi, bir diğeri de teftiş dairesi şeklinde örgütlenmesi, üyelerinin ise Adalet

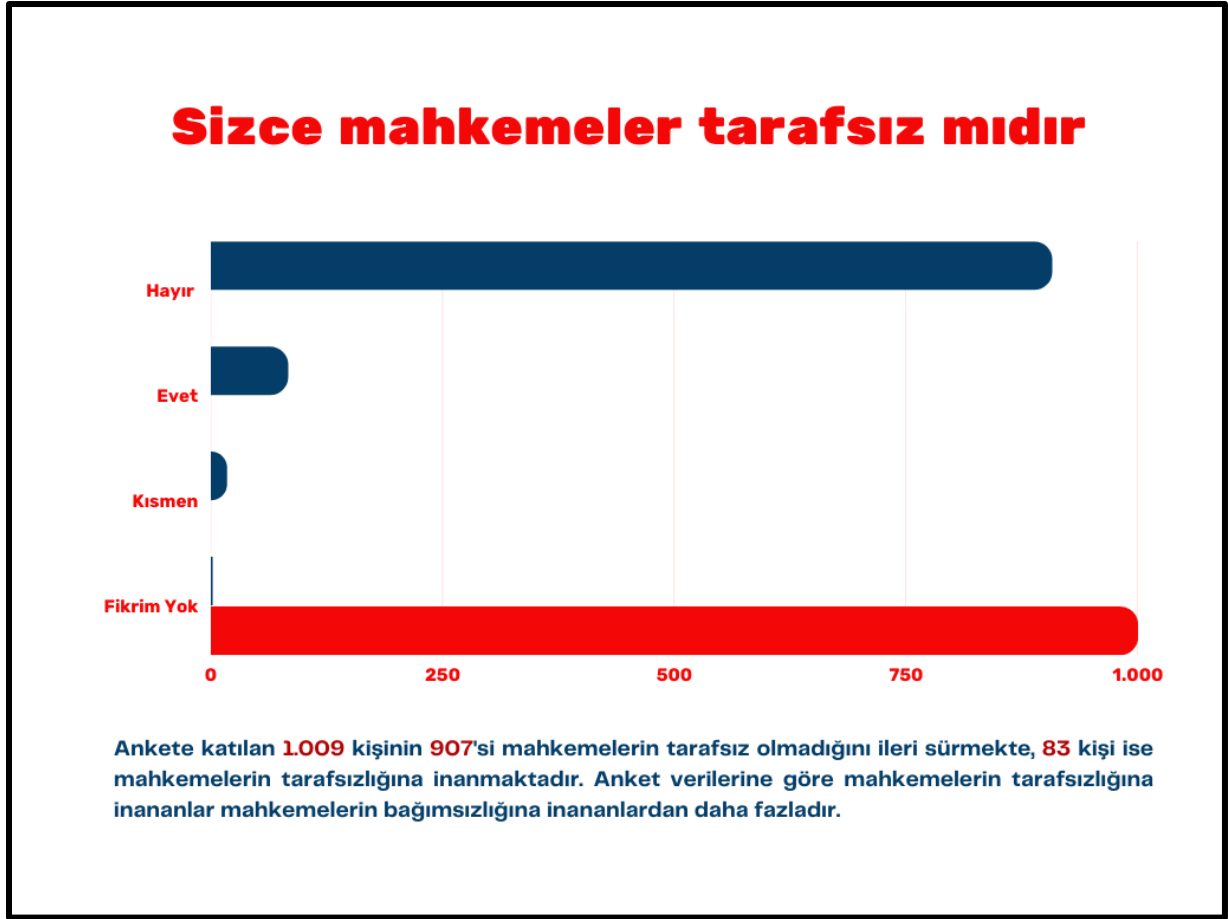
¹¹ Artuk, Mehmet Emin. Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin Kurum Ve Organlarını Aşağılama Suçu, [Http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2007-70-321](http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2007-70-321) [Erişim Tarihi: 21.10.2021]

Bakanının ve Yardımcısının da olmadığı tamamen birinci sınıf adli-idari yargı hâkim ve savcılarının oluşması gerekmektedir.

- Üst düzey yargı mensuplarının atamalarında da holokrasi yönetim modeli benimsenmelidir.
- Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), yürütme organı olan Adalet Bakanlığı bünyesinden çıkartılmalıdır. Sistemin işletimi Hâkimler Kurulu tarafından yapılmalı denetimini ise hâkim, savcı ve avukatlardan oluşan bir kurul yönetmelidir.
- Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, kaç tane mahkeme kurulacağına ve ne kadar hâkim istihdam edileceğine karar vermeli, hâkimlerin tüm özlük hakları yerel birimler tarafından karşılanmalı. Bu sistem gerçekleştiğinde yerel yönetimlerce atanan hâkimler merkezi hükümeti değil kendilerini atayan yerel halkın çözüm bekleyen sorunlarını önceleyeceklerdir. Şu anda en çok şikâyet edilen merkezi yönetimin mahkemelere siyasi baskı yapma riski de ortadan kalkacak en azından azalacaktır. Yerelde hukuk mahkemelerine hâkim ataması, mahkemenin iş bölümüne göre değişik olmalı. Örneğin, tüketici mahkemelerine hâkim atanırken, tüketici dernekleri, varsa üniversitelerin hukuk fakültelerinden öğretim üyeleri, emekli dernekleri, zincir marketler, üretim dernek veya kooperatifleri, meslek odaları, yerel baro temsilcilerinden oluşan kurul hâkim adaylarını mülakatta mesleki ve ihtisas bakımından sorgulayarak en uygun adayı hâkim olarak atamalıdır. İş mahkemeleri için bu kurul işçi ve işveren sendikaları, ticaret odası, baro, hukuk fakültesi öğretim üyeleri sendikasız işçilerin temsilcisi olabilir. Bu kurullar her yerel yönetimde farklılık gösterebilir, her yerin ekonomik ve sosyal yapısına göre kurullar o yerel yönetimler tarafından belirlenmelidir.
- Bundan sonraki Anayasa referandumlarında hukuki tartışmaların ön plana çıkması için referandumda yeni düzenlemeler getirilmelidir. Bu yeni düzenleme ile artık TBMM’de 360 kabul oyu olan taslak sadece hukukçuların oy kullanabileceği birinci tur seçimine götürmelidir. Bu oylamada yüzde 50’nin aşılması durumunda tüm seçmenin oy kullanacağı ikinci aşamaya geçilmelidir. İkinci turda da yüzde 50’nin aşılması halinde Anayasa taslağı kabul edilmelidir. İlk turda yalnızca hukukçuların oy kullanacak olması Anayasa tartışmalarını siyasi zeminden kurtarıp hukuki zemine çekecektir.
- Hâkimler ve Savcılar Kurulunun teşekkülü ile ilgili yasal mevzuat hükümleri değiştirilmelidir. 6087 sayılı Kanunun 3/3 maddesi yürürlükten kaldırılmalıdır. Aynı madde içerisinde teselsül edecek şekilde yeni bir fıkra ihdas edilerek Kurulun başkanının kurul içerisinde yapılacak gizli oyla seçileceği hususunda normatif düzenleme yapılmalıdır. Adalet Bakanı ve Bakan Yardımcısının yasal üyelik statüsü revize edilerek kurul üyeliklerine son verilmelidir. Adalet Bakanlığı ile Hâkimler ve Savcılar Kurulu arasındaki yerleşik fiili bağa son verilmelidir. Kurulun aritmetik dağılımı da revize edilerek hâkim ve savcılar kuruluna Cumhurbaşkanı tarafından seçilen dört üyenin; Yargıtay, Danıştay üyeleriyle ile Baroların göstereceği adaylar

arasına dağıtılmalıdır. Mezkûr mevzuat değişiklikleri ile yargı erki, yürütme vesayetinden ari bir konumda olacaktır.

- HSK'nın, Yargıtay'ın, Danıştay'ın ve Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin yargının bağımsız ve tarafsızlığına uygun şekilde belirlenmediği görülmektedir. Bu kurumların bağımsızlığını ve tarafsızlığını yasal çerçevede sağlamak için öncelikle; kurumların karma yapıda olmasını, yürütmenin etkin bir yere sahip olmamasını ve yasama organınca seçilecek üyeler açısından çoğulculuğun güvence altına alınmasını sağlayacak değişikliklerin yapılması gerekmektedir.
- Disiplin işlemlerinin HSK'dan ayrı bir "*Disiplin Kuruluna*" verilmesi uygun olacaktır. Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşacak bu disiplin kurulu kendisine bağlı müfettişler eliyle inceleme yaptırıp, disiplin ve ceza soruşturmasına gerek olup olmadığına, soruşturma izni verilmesine, sonuçta disiplin cezası gerekip gerekmediğine veya meslekte kalmanın uygun olup olmadığına dair kararları vermelidir. Avrupa Adalet Divanı Polonya hakkında, 14 Temmuz 2021'de hâkimlerin denetimi için oluşturulan Yüksek Mahkeme Disiplin Dairesi'nin çalışmasıyla ilgili düzenlemelerin AB hukuku ve yargı bağımsızlığı ile bağdaşmadığı gerekçesiyle değiştirilmesi gerektiğine karar vermiştir. Konuyla ilgili çalışmalarda söz konusu kararın da göz önünde bulundurulmasında yarar vardır.
- Anayasada yer alan açık ve soyut nitelikteki normlar tarafgirliğe yer bırakmayacak biçimde düzenlenmelidir.
- Sosyal medyanın yargı üzerindeki etkisi ortadan kaldırılmalıdır.

Grafik 13: Mahkemelerin Tarafsızlığına İlişkin Anket Verileri

2. Liyakat Meselesi

Liyakatsizlik sorunu neredeyse her makale yazarı ve anket katılımcısının tespit ettiği temel problemlerden biri olmuştur. Diğer bir deyişle, yargı sisteminin problemlerine ilişkin tespitler farklı biçimlerde kaleme alınsa da yukarıda değinilen bağımsızlık ve tarafsızlık sorunundan sonra en çok değinilen temel mesele liyakatsizlik olmuştur.

Sözlükteki karşılığı “Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırılık durumu” olan liyakat kavramına uygun eşdeğer diğer bir sözcük “kifayet”tir. Yani bir işi yapabilecek yetenekte ve/veya yeterlikte olmaktır. Adalet Bakanlığın online hukuk sözlüğünde de neredeyse aynı tanım yer almaktadır. Burada liyakatin tam karşılığı şöyle verilmiştir: “Layık olma, yaraşırılık, uygunluk, değim.” Dolayısıyla liyakatsizlik de en genel haliyle kişinin yaptığı işe uygun ve/ya layık olmaması, o iş için gerekli becerilere ve yeterliliğe sahip olmamasıdır. Liyakatsizliğin yargı sistemi içinde ciddi bir sorun olarak ortaya çıkması hakkaniyet ve adaleti sağlamakla görevli kişilerin kendi duruşları ve varlıkları ile büyük bir tezat oluşturmaktadır.

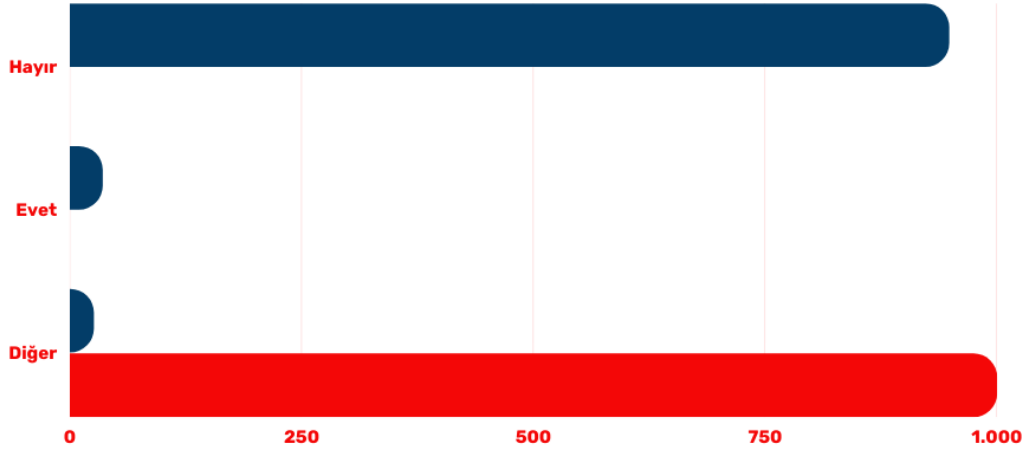
Liyakatsizlik problemi yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile doğrudan ilişkilidir. Yasama ve/ya yürütmenin yargı kurumlarının düzenlenmesinde ve yargı mensuplarının atanmasında etkili olması yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını doğrudan olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu durum, uygulamada gerekli ve yeterli donanıma sahip olmayan liyakatsiz kişilerin belli mevki ve makamlara getirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bağımsızlığı ve tarafsızlığı kalmayan bir yargı liyakatsizlikle malul olacağı gibi; liyakatsizlik, bağımsız ve tarafsız bir yargının bu niteliğini ortadan kaldıracak temel etken de olabilir.

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının hem nedeni hem de sonucu olarak liyakatsizlik, aşağıda tartışılacağı üzere yargıya güvensizliğin de en önemli sebeplerinden biri haline gelmiştir. Zira bulunduğu konum için yeterli ve gerekli bilgi, tecrübe, beceri ve etik normlara sahip olmayan yargı mensuplarından yargısal süreçleri olması gerektiği gibi yürütmesi ve karar vermesi beklenemez.

Hukuk nosyonunun ve hukukun üstünlüğü ilkesinin yerleşik bir kültür haline gelmediği ülkemizde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi ve yürütmenin başı olarak cumhurbaşkanının aynı zamanda yasamanın en çok milletvekiline sahip siyasi partisinin de başkanlığını yapabiliyor olması, yargının yürütme ve yasama karşısında zayıflamasını ve yargı üzerinde tahakkümü kaçınılmaz kıldığı belirtilmiştir. Bu durumun, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını etkilediği kadar liyakatsizliğin de büyük bir problem olarak ortaya çıkmasına yol açtığı tespiti yapılmıştır. Anket çalışmasına katılanlara yöneltilen “Yargı teşkilatında liyakate uygun atamalar olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna da benzer yorumlar yapılmış, 1009 kişiden 948'i (% 94) soruya **hayır** cevabını vermiştir.

Çoğunluğu hukukçu olan katılımcıların %3,5 gibi küçük bir bölümünün liyakate uygun atamalar yapıldığına inandığını belirtmesi, toplumda köklü bir zihniyet değişimi olmaksızın gelecek kuşaklara adil ve müreffeh bir ülke bırakmanın zorluğuna yönelik tespitleri desteklemektedir.

Yargı teşkilatında liyakate uygun atamalar olduğuna inanıyor musunuz

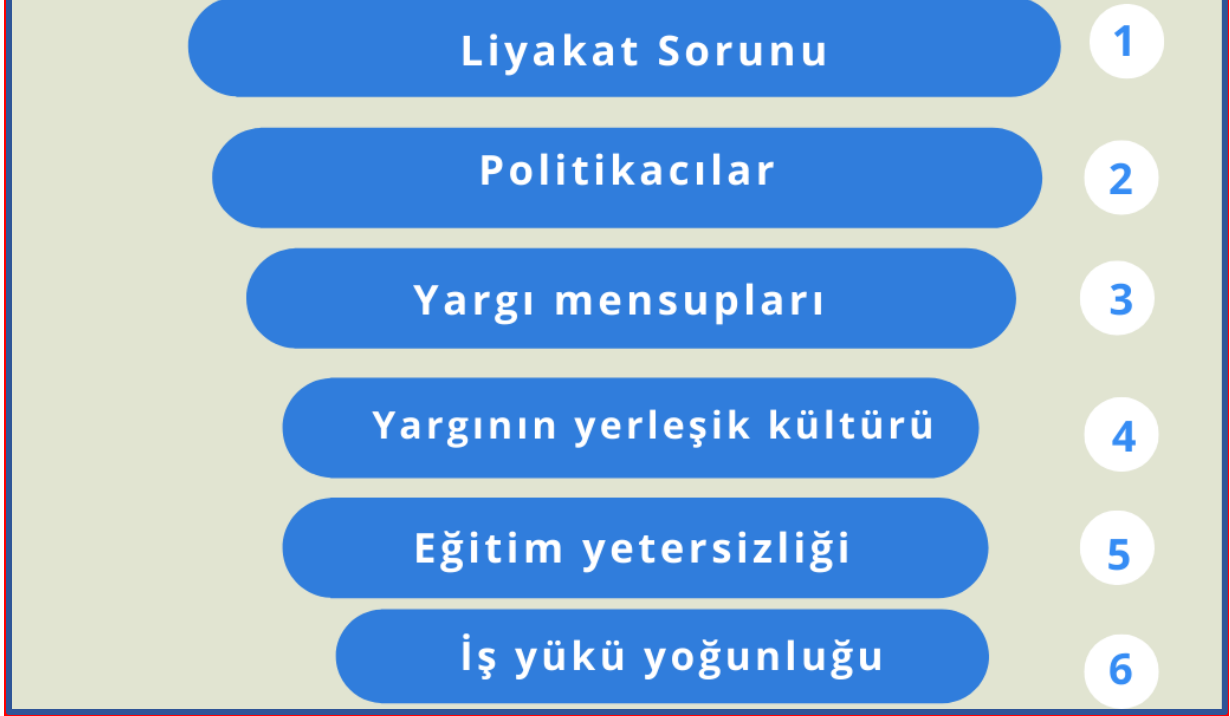

Ankete katılan 1.009 kişinin 948'i yargı sisteminde liyakate uygun atamalar yapıldığına inanmadığını belirtmiştir. Liyakate uygun atama yapıldığına inandığını belirten 35 kişi bulunmaktadır. 26 kişi ise yoruma ve ihtimale dayalı görüş belirtmiştir.

Grafik 14: Liyakate Uygun Atamalara İlişkin Anket Verileri

Liyakate uygun atama yapıldığına inandığını belirten 35 kişi bulunmaktadır. 26 kişi ise yoruma ve ihtimale dayalı olarak görüş belirtmiştir. “Diğer” seçeneğini işaretleyen ve “Kısmen”, “Bazen” vb. yanıtlar veren kişilerin de esasen “Hayır” yanıtı verdiği düşünülmelidir. Bu durumda liyakate uygun atama olduğunu kesin olarak düşünenlerin oranı daha da düşmektedir. Anket katılımcılarına yöneltilen “Yargı sisteminde yaşanan sorunların kaynağını önem derecesine göre sıralayınız?” sorusuna verilen cevaplarda da benzer şekilde “liyakatsizlik” ilk sırayı almıştır. Aynı soruya verilen cevaplarda ikinci sırada “politikacılar” üçüncü sırada ise “yargı mensupları”nın yer alması, yukarıda değinildiği üzere liyakat meselesinin yürütme ve yasamanın yargı üzerindeki tahakkümünün, diğer bir deyişle yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilişkili olmasının doğal sonucudur.

Yargı sisteminde yaşanan sorunların kaynağının önem derecesine göre sıralanması

Görsel 6: Yargı Sisteminde Yaşanan Sorunların Kaynakları

Anketteki diğer sorulara verilen cevaplara bakıldığında, farklı konu ve bağlamlarda da olsa liyakatsizlik meselesinin katılımcılar tarafından sürekli gündeme getirildiği söylenebilir. Örneğin yukarıda, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı meselesinin ele alındığı bölümde “Sizce mahkemeler bağımsız mı?” sorusuna **hayır** diyenlerin sayısıyla, “Yargı teşkilatında liyakate uygun atamalar olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna **hayır** diyenlerin sayısının aynı olması (her iki soruya da 1009 kişiden 948’i hayır demiştir) tesadüf değildir. Zira yürütme ve yasama tarafından farklı saiklerle ve ehliyeteye uygun olmayan şekilde önemli konumlara getirilen yargı mensuplarının, kendisini bu makama getiren kişi ve kurumlara duyacağı bağ(ım)lılık, yargıda liyakatsizliğin doğal bir sebebi olacağı gibi aynı zamanda bağımsızlık ve tarafsızlığı yok eden en önemli faktör olarak da öne çıkacaktır.

Aşağıda görüleceği üzere “En çok şikâyet ettiğiniz yargı mensupları kimdir sorusuna” anket katılımcıların %86’sına yakını “hâkim, savcı, icra memuru, adli personel ve kolluk” cevabını vermiştir. En çok şikâyet edilen bu mensupların tamamı yürütme tarafından atanmaktadır.

“Yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlularını önem derecesine göre sıralayınız.” sorusuna, benzer şekilde cevap verilmiş ve sırasıyla “*Siyasi otorite, hâkimler, savcılar, yüksek yargı mensupları*” problemlerin asıl sorumlusu olarak tespit edilmiştir.

Birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği “Aşağıdakilerden hangilerinin yargı sisteminde var olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusunda seçenekler sırasıyla şöyle yer almıştır: “*Nepotizm, Yabancı karşıtlığı, Cinsiyetçilik, Irkçılık, Rüşvet, Kayırmacılık, Diğer.*” Katılımcıların büyük bir kısmı mezkûr sorunların hemen hepsinin yargı sisteminde var olduğunu belirtmiş, en çok işaretlenen seçenek (824 kişi) “kayırmacılık” olmuştur. Yargı sistemindeki atamalarda kayırma olduğu iddiaları araştırılmalı, buna müsamaha gösterildiği düşüncesinin zemini tamamen ortadan kaldırılmalıdır.

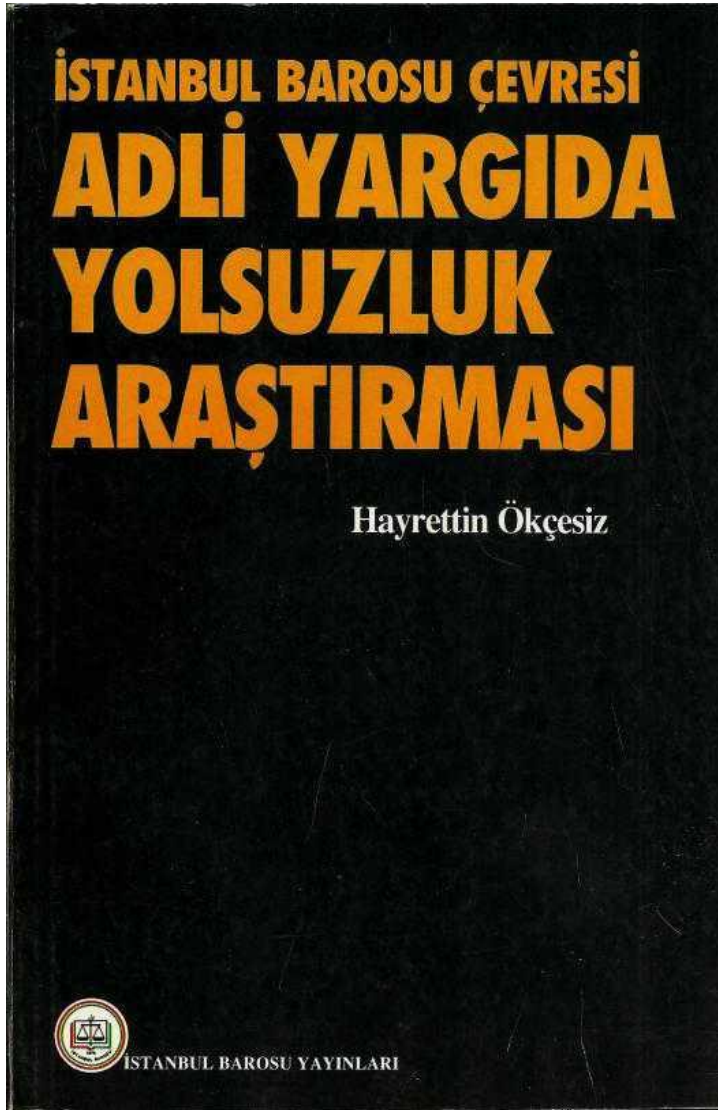
Grafik 15: Yargı Sisteminde Var Olduğu Düşünülen Sorunlar

HFSK’nın bu araştırmasına benzer bir çalışma, İstanbul Barosu avukatları özelinde, Prof. Dr. Hayrettin Ökçesiz koordinatörlüğünde, 1999 yılında düzenlenmiştir. Adı geçen çalışma, Legal Yayınevi tarafından raportör heyet için temin edilmiştir.

1999 yılındaki bu araştırmada, İstanbul Barosu'na kayıtlı ve mesleğinde beş yılı doldurmuş altı yüz altmışaltı (666) avukattan gelen yanıtlara dayalı olarak adli yargıda yolsuzluk konusu incelenmiştir. Gelen yanıtların %94, 9'una göre adli yargıda yolsuzluğun var olduğu ifade edilmiştir. Yine bu araştırmada adli yargıda yolsuzluğun sıklık derecesi olarak, ilk sırada karakollar, ikinci sırada icra daireleri, üçüncü sırada savcılık ve mahkeme kalemleri, dördüncü sırada bilirkişiler ve son olarak da hâkim ve savcılar yer almıştır... Metodolojik açıdan sağlam bir adalet yolsuzluğu araştırması yapılabilmesi için avukatların yanında, adli görevliler (polis, ceza infaz memuru vb) ve hâkim ile adli birimlere işi düşmüş iş sahiplerinin (davanın tarafları, mahkûm, şüpheli ve sanık vb) örnekleme yoluyla seçilerek onların adli birimlerdeki yolsuzluk algılama düzeyleri incelenmelidir.¹²

¹² Adli Birimlerde Görülen Yolsuzluklar ve Alınması Gereken Karşı Önlemler
[Http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2005-61-191](http://Tbbdergisi.Barobirlik.Org.Tr/M2005-61-191) [Erişim Tarihi: 15.11.2022]

Rüşvet iddiaları bağlamında her iki çalışmaya bakıldığında, söz konusu iddiaların 1999 yılına

Görsel 7: Adli Yargıda Yolsuzluk Araştırması (1999)- Kitap Kapağı

(%94,9) göre azaldığı ve kabaca %70 oranında olduğu görülmüştür. Ancak bu çalışmada yer verilen “Aşağıdakilerden hangilerinin yargı sisteminde var olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusunda yüksek oranda çıkan “Rüşvet” cevabının yanı sıra “Nepotizm” ve “Kayırmacılık”ın da öne çıkması dikkate alınmalıdır. Bilimsel yöntemlerle yapılan bu çalışmalar, yolsuzluk ve rüşvet iddialarının siyasi görüşlerden ve ülkenin içinde bulunduğu süreçlerden bağımsız olarak ele alınması gerektiği, yolsuzluğu yaratan toplumsal yapı ile birlikte şeffaflığı sağlayan teknolojik gelişmelerin de göstergeleri yaratan önemli bir faktörler olduğu unutulmamalıdır. Öte yandan, Avrupa Birliği’ne aday üyelik statüsü ile birlikte uluslararası standartların uygulanması yönünde

birtakım kriterlerin getirilmiş olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekir.

Çalışmada sadece avukatların yer alması, 1999 yılında Ökçesiz tarafından koordine edilen araştırmaya getirilen temel eleştiridir. HFSK’nın 2022 yılında yaptığı bu araştırma için de benzer bir eleştiri yapılabilir. Zira bu araştırmada da avukatlar büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır.

1999’daki çalışma ile bu çalışma arasındaki fark, sadece beş yıllık kıdeme sahip İstanbul Barosu avukatlarıyla yapılırken, bu çalışma kıdem farkı, bölge ve meslek ayrımı yapmaksızın herkesin katılımına açık olmasıdır. Nitekim bu çalışmaya Türkiye’nin 49 ilinin yanı sıra yurt dışından

dahi katılım olmuştur. İki araştırma arasındaki diğer önemli bir fark ise 1999 yılında sadece adli yargıda yolsuzluk konu edilmiş iken bu çalışmada tüm yargı sistemi hakkında ve farklı konularda fikirler sorulmuş ve katılımcıların görüşleri alınmıştır.

İki araştırmanın diğer farklarından biri ise teknolojik imkânlardır. 1999 yılında henüz internetin yaygınlaşmadığı bir toplumsal düzlemde 666 avukat ile birebir ilişki kurularak saha araştırması yapmak önemli bir başarıdır. 2022 yılında, teknolojinin geliştiği ve internetin yaygınlaştığı bir dönemde, üstelik tüm hukuk fakültelerine ve barolara duyuru yapılmasına rağmen online bir araştırmaya sadece 1.009 kişinin katılması eleştirilecek bir durumdur ve hukukçular adına üzüntü vericidir. 1999 yılına göre 2022 yılında hukuk fakültesi mezun sayısının çok daha fazla olduğu da dikkate alınmalıdır.

Her iki araştırmanın da hukuk felsefesi ve sosyolojisi ile yakından ilgili hukukçular tarafından yapılmış olmasını ve aradan geçen 23 yılda barolar ve diğer hukuk kurumları tarafından benzeri çalışmaların kısıtlı kalmış olmasını da kamuoyu takdir edecektir.

HFSK anket çalışmasına tekrar dönülecek olursa; çapraz okuma yapmak ve cevaplardaki tutarlılığı sınamak amacıyla sorulan, *“Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk üç değişiklik ne olurdu?”* ve *“Sizce hukuk sisteminin en kronik sorunu nedir?”* sorularına verilen yanıtlar birlikte analiz edildiğinde de benzer sonuçlar çıktığı görülecektir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, yasa koyucu olduğu varsayımında ilk olarak yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamaya, hemen ardından ise liyakatsizlik sorununu çözmeye yönelik adımlar atacağını vurgulamıştır. Son olarak, katılımcılardan yargı sorunlarının kısa (1 yıl), orta (5 yıl) ve uzun (10 yıl) vadede çözümü için önerilerde bulunmaları istendiğinde, ilk sıradaki öneriler yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile birlikte liyakate ilişkin olmuştur. Anket ile ortaya çıkan sonuç, 180 makalede dile getirilen problemleri ve çözüm önerilerini teyit etmektedir.

Yukarıda, anketteki birçok soru üzerinden detaylı bir şekilde ele alınan liyakatsizlik meselesine ilişkin olarak makalelerde de benzer tespitler yapılmıştır. Makale yazarları tarafından yargı sistemindeki liyakatsizliğe ilişkin tespit ve çözüm önerileri kısaca şu şekildedir:

- Herhangi bir dönemde siyasi parti üyeliği bulunan kişiler hâkim adaylığı sınavına alınmamalıdır.

- Açıkça hukuka aykırı usul hatalarının, davaya bakan hâkimin ağır ihmali veya kasıtlı tutumundan ileri gelmesi durumunda, bu hatayı düzelteren temyiz mahkemesi, kararında derece mahkemesini kınayan bir hüküm oluşturabilmeli ve hakkında belli sayıda kınama kararı verilen hâkim doğrudan disiplin soruşturmasına tabi tutulmalıdır.
- Hâkim ve savcılık mesleğine girişte mülakat kaldırılmalıdır. Mülakat olacaksa da liyakatin tesis edilebilmesi için objektif bir sözlü sınav olmalı ve tüm süreç görüntülü olacak şekilde kayıt altına alınmalıdır.

Anket katılımcıları tarafından yargı sistemindeki liyakatsizliğe ilişkin tespit ve çözüm önerileri ise kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Liyakati güvenceye alan kurumsal yapı yoktur.
- Hiçbir zaman liyakate uygun atama olmamıştır.
- Liyakati güvenceye alan kurumsal yapı yoktur
- Eğitim, ahlak, bağımsızlık, liyakat, denetim ve sistemli bir işleyiş şarttır.
- Hukuk fakülteleri liyakatli bir kadro yetiştirmelidir.
- Hesap verilebilirlik liyakatin temel şartıdır.
- Yargı mensupları liyakatli olma konusunda tüm toplumsal sınıflardan daha hassas olmak zorundadır.
- Yüksek yargı mensuplarının liyakat ve niteliğinin artırılması gerekir.
- Liyakate aykırı davranışların, nepotizm ve kayırmacılığın toplumun sadece bir kesimine ilişkin hastalık olmadığı sosyolojik bir gerçekliktir.
- Mesleğe girişlerde liyakat olmazsa hiçbir şey düzelmez. Liyakat temel şart olmalıdır.
- Liyakat ve torpil konusuna çözüm bulunmazsa durum daha vahim olacaktır.
- Hâkimlerin liyakatli olup olmadığını değerlendirebilecek bir üst kurul oluşturmak gerekir.
- Hâkimlik sınavında mülakatı kaldırmak ve liyakate göre atama yapmak gerekir.
- Medyada çıkan haberlere göre yargının karar değiştirmesi genel olarak liyakate uygun atama olmadığını gösteriyor.
- Hasbelkader sınavda yüksek puan alanlar da atanabiliyor.
- Uzmanlaşma, etik ve liyakati temel şart kabul eden bir sistem kurulmalıdır.
- Hâkimlik ve savcılık mesleğine kabuldeki mülakat sistemi liyakati ölçmelidir.
- Liyakat ve ehliyeti ölçecek objektif kriterler getirmek gerekmektedir.
- Liyakatini ispatlamış avukatların hâkimliğe geçmesini kolaylaştıran ve teşvik eden düzenlemeler getirilmelidir.
- Liyakatin artırılması için hukuk fakültesi eğitim kalitesinin yükseltilmesi gerekir.

- Terfi ve atamaların başarıya ve liyakate göre yapılması gerekir
- Liyakatsiz hâkim ve savcılar görevden uzaklaştırmak gerekir.
- Avukatlar da dâhil hâkim, savcı, kalem memurları ve icra müdürleri ile tüm adliye mensuplarına alanları ve mevzuat ile ilgili 5 yılda bir mesleki yeterlilik sınavı yapılmalıdır.
- Liyakat, liyakat, liyakat.

Anket katılımcılarının sık şekilde liyakat sorununa vurgu yapmasına rağmen çözüm için gerekli koşulları tanımlamadıkları, bu koşulları nesnelleştiremedikleri ve objektif liyakat standartlarını tam olarak tanımlayamadıkları ve dolayısıyla çalışmaya sundukları katkının sınırlı olduğunu belirtmek gerekir.

3. Hukuk Eğitimi ve Meslek İçi Eğitim

Makale yarışmasına katılan yazarların çoğu gerek hukuk eğitiminin gerekse de yargının tüm kurucu özneleri (avukat, hâkim, savcı) bakımından meslek içi eğitimin yetersizliğini temel problemlerden biri olarak belirtmiştir. Ayrıca, hem yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı hem de liyakatle ilişkili olarak etik meselesini eğitim bağlamında ele alan yazarlar da olmuştur. Bu başlık altında, öncelikle makalelerde en çok değinilen ve temel bir problem olarak görülen hukuk eğitiminin niteliksizliği; daha sonra meslek içi eğitim ile etik ve eğitim meseleleri ele alınacaktır. Bu meseleler ele alınırken daha önce yapıldığı gibi anket çalışmasının verileri analiz edilip çözüm önerileri özetlenecektir.

3.1. Hukuk Fakülteleri ve Eğitimin Niteliği

Bir yargı sistemi sorunu olarak hukuk eğitiminin yetersizliği, neredeyse her yazarın hemfikir olduğu bir husustur. İvedilikle çözülmesi istenen sorun ise gün geçtikçe niteliksiz hukuk fakültelerinin sayısının artmasıdır. Birçok yazar, gerekli ve yeterli akademik kadroya sahip olmayan eğitim kurumlarını “tabela fakülteler” olarak adlandırmıştır. Niteliksiz meslek mensuplarının varlığı ise bunun doğal sonucu olarak görülmüştür.

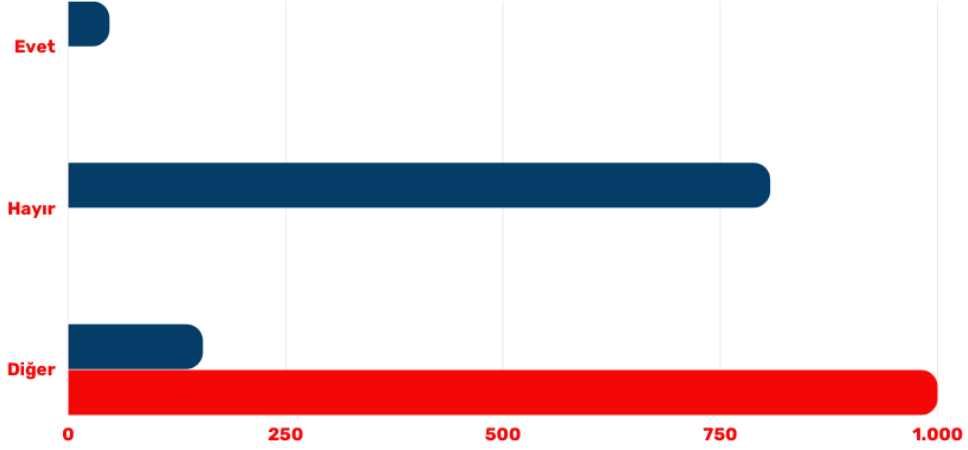
Hukuk fakültelerine ilişkin tespit edilen diğer bir sorun ise üniversiteye girişte düşük kontenjan ve yüksek başarı sırası barajının uygulanmamasıdır. Bilindiği üzere başarı sırası barajı uygulaması ilk kez 2015’te üniversite giriş sınavında uygulanmış ve hukuk fakülteleri için 140 bin başarı sırası barajı getirilmiştir. Buna göre üniversite giriş sınavında ilgili puan türünde ilk 140 bine giremeyen öğrenciler hukuk fakültelerini tercih edememiştir. Ancak 2018 yılında

üniversite kontenjanlarının boş kalacağı endişesiyle başarı sırası barajı 190 bine düşürülmüştür. Başarı sırası barajının yeterince yüksek olmadığı yönündeki eleştirilere (örneğin tıp fakültelerine girişte bu baraj 40 bindir) rağmen son yıllarda sayıları hızla artan özel ve devlet üniversitelerinin hukuk fakültelerinin kontenjanlarını tamamlamak amacıyla barajın düşürülmesi, hukuk eğitimindeki niteliğin daha da azalması şeklinde yorumlanmıştır.

Adliye ve avukat yanında yapılan stajın nitelikli olmaması ve denetimden uzak göstermelik bir şekilde yapılması getirilen temel eleştirilerden biridir. Nitekim bu durum “naylon staj” şeklinde adlandırılmıştır. 2022 yılında yapılan son düzenlemeyle staj süresince başka bir işte çalışılmasına imkân tanınması stajın içinin daha da boşalması olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, hukuk fakültelerinde eğitimin 4 yıl olması, neredeyse öğretimin tamamının teorik yapılması ve birçok fakültede devam zorunluluğunun bulunmaması da tespit edilen diğer sorunlar olmuştur.

Anket çalışmasında katılımcılara yöneltilen “Mevcut hukuk eğitimi yeterli buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, makalelerdeki tespitlerle benzer sonuçların çıktığı görülmektedir.

Mevcut hukuk eğitimini yeterli buluyor musunuz

Ankete katılan 1.009 kişiden sadece 47'si hukuk eğitimini yeterli bulduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların yarıdan fazlasının genç ve yüksek eğitilmiş olmasına karşın hukuk eğitimini yetersiz bulma oranı % 95'in üzerindedir. "Diğer" yanıtı verenlerin neredeyse tamamı hukuk eğitimine ilişkin önerilerini dile getirmiş ve sistemi eleştirmiştir. "Üniversitesine göre değişir" ve "kısmen" cevapları da verilmiştir.

Grafik 16: Hukuk Eğitiminin Yeterliliğine İlişkin Anket Verileri

Grafikten anlaşıldığı üzere katılımcıların büyük bir kısmı (%94) mevcut hukuk eğitimini kesinlikle yeterli bulmamaktadır. Bu oran, "Diğer" kısmına çoğunlukla verilen "Üniversitesine göre değişir" ve "kısmen" cevaplarıyla birlikte %96 civarındadır.

"Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk üç değişiklik ne olurdu?" açık uçlu sorusuna verilen cevaplarda eğitim ile ilgili öneriler üçüncü sırasındadır. Eğitim ile ilgili yapılacak değişikliklerin başında ise hukuk eğitiminin ve fakültelerinin yapısına dair öneriler bulunmaktadır. Ayrıca, yargının temel özneleri olan avukat, hâkim ve savcılarının meslek içi eğitiminden baroların çalışmalarına ve müfredattan mevzuatta kadar birçok alanı kapsayan değişiklik önerileri yapılmıştır.

Katılımcıların neredeyse tamamı hukuk fakültesi sayısının hızlı bir şekilde düşürülmesi ve yenilerinin de kesinlikle açılmaması gerektiğini net bir şekilde ifade etmektedir. Bu bölümde hukuk eğitime ve fakültelerine ilişkin önerilen değişikliklere yer verilecektir:

- Hukuk eğitiminin süresi uzatılmalı (örneğin 5, 6 ya da 7 yıla çıkarılmalı) ve uygulamalı dersler arttırılmalıdır.
- Hukuk fakültelerine giriş için öncelikle felsefe, sosyoloji ve benzeri lisans eğitimini tamamlama koşulu getirilmeli, hukuk fakültesinde felsefe, mantık, sosyoloji dersleri müfredat içerisinde daha ağırlıklı yer almalıdır.
- Hukuk fakültelerinin sayısı azaltılmalı ve kalanların (özellikle de buralarda görev alacak öğretim üyelerinin) niteliği ve sayısı arttırılmalı; her fakülte sahip olması gereken asgari profesör, doçent ve doktora dereceli öğretim üyelerini sağlamalıdır.
- Her fakültede öğrenci başına belli sayıda akademisyen bulundurulması zorunluluğu getirilmeli, mevcut fakültelere bunu sağlamaları üzerine kesin süreler verilmelidir.
- Yeni bir hukuk fakültesi kurulabilmesi için, asgari sayıda öğretim görevlisi bulundurma zorunluluğu getirilmelidir.
- Baraj puanları yükseltilmelidir.
- DGS ile hukuk Fakültesine geçiş kaldırılmalıdır.
- Avukat yardımcılığı sistemi getirilmelidir.
- Ezbere dayalı eğitime tamamen son verilmeli, sorgulamaya ve araştırmaya dayalı eğitim sistemine geçilmelidir.
- "Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı" dersi konulmalıdır.
- Fakültede ileride seçilecek mesleğe yönelik eğitimler verilmesi gerekir. (avukat, hâkim, savcı, bürokrat vs.)
- Hazırlık sınıfında İngilizce zorunlu tutulmalıdır.
- Doktrine dayalı eğitim modeli yerine yüksek yargı kararlarını esas alan bir eğitim modeli getirilmelidir.
- Her fakülteye hukuk kliniği kurulmak suretiyle öğrencilerin gerçek vakalarla ilgilenmesini sağlamak gerekir.
- Üniversite eğitiminin ilk senesinde hukuk felsefesi ve hukuk sosyolojisi dersleri zorunlu tutulmalıdır. Felsefe, sosyoloji ve psikoloji eğitimleri ile adalet düşüncesi ve duygusu yerleştirilmelidir.
- Liselerde genel hukuk bilgisi dersi verilmelidir.
- Etik ve mantık yoğun olmak üzere en az bir yıl zorunlu felsefe eğitimi verilmeli ve insan psikolojisini asgari derecede anlayabilecek hukukçuların yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
- Hukuk fakülteleri ile adliyeler entegre olmalıdır.
- Gerçek bir dava dosyasında olabilecek tüm dilekçelerin ve raporların nasıl hazırlanacağı ve hangi kurumdan neyin istenebileceğine ilişkin eğitimin verilerek geleceğin avukat, hâkim ve savcı adaylarının mesleğe hazırlanması gerekir.
- Hukuk Metodolojisi ve Yargı Etiği mutlaka öğretilmelidir.

- Hukuk fakülteleri sadece büyükşehirlerde olmalıdır.
- Hukuk nosyonunu kazandıran bir eğitim sistemi getirilmelidir.
- Eğitim süresi uzatılmalı ve ilk yıllarda temel bilim, tarih, iktisat, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, psikoloji vb. eğitimi verilmelidir.
- Hukuk fakültelerinde evrensel ahlaki değerler ders olarak anlatılmalıdır.
- Barolar, avukat adaylarına, hukukun ve kanunların felsefesi, iletişim teknikleri, ikna teknikleri, vergi ile ilgili işleri nasıl yapmaları gerektiği, müvekkillerle nasıl ilişki kurmaları gerektiği, ofis düzeni, dosya düzeni, bilgisayar ve klavye eğitimi, adliyelerdeki işlerin yürüyüşü ile ilgili eğitim vermelidir.
- Kriminoloji derslerinin yoğunlaştırılması, psikoloji dersinin müfredata mutlaka eklenmesi, öğrencilerin hâkim, savcı ve avukatlığa yönelmelerinin yoğun pratik çalışmalar ile sağlanması gerekir.
- Hukuk öğrencilerinin yaz aylarında, mahkeme, savcılık kalemlerinde, tapu ve icra dairelerinde (pratik kavrama ve empati yapmaları için) meslek lisesi öğrencileri gibi sigortaları yapılarak çalıştırılmaları gerekir.
- Avukatlık stajının içeriği eğitim süresi içerisinde fakültede verilmelidir.
- Yurtdışı staj imkânları geliştirilmelidir.
- Hukuk eğitimi almak için öncelikle başka bir lisans bölümünü bitirme şartı olmalıdır.
- Roma Hukuku'nun tekrar zorunlu hale getirilmesi gerekir.
- Gelişen toplum yapısı, etik değerler ve teknolojik durumlara uygun yeni bir eğitim sistemi gereklidir.
- Hukuk fakültesi dekanlarının hukuk alanı dışından olmasına imkân verilmemesi gerekir.
- Hukuk fakültesine girişlerde %1'lik dilime girme zorunluluğu getirilmelidir.
- Yabancı dilde eğitim veren hukuk fakültesi sayısı en az 2 katına çıkartılmalıdır.
- Hukuk fakültelerinin asgari standartları belirlenmeli ve bu standartları sağlayamayan fakültelerde eğitime son verilmelidir.
- Hukuk fakülteleri 6 yıla çıkarılmalı bir yıl İngilizce hazırlık zorunlu olmalıdır.
- Hukuk fakültelerinden eğitim süresinin uzatılarak ilk iki senenin tamamen hukukun teorik alanları ve etik alanlara özgülmesi

Anketin açık uçlu sorusuna verilen yanıtlar analiz edildiğinde; hukuk fakültesi eğitiminin yetersiz olduğu; niteliği düşük fakültelerin kapatılması, yeni hukuk fakültesi açılmasının artık durdurulması ve eğitim süresinin artırılması gerektiği; yabancı dil zorunluluğunun getirilmesi, hukuk felsefesi, mantık ve sosyoloji eğitimlerinin zorunlu hale getirilmesinin kaçınılmaz olduğu konusunda bir konsensüs bulunmaktadır.

Makaleler incelendiğinde ise, bir yargı sorunu olarak hukuk eğitimindeki yetersizlik ve niteliksizliğe dair tespitlerin ve çözüm önerilerinin yukarıda yer verilen anket cevaplarının benzeri veya tamamlayıcısı olduğu görülmektedir. Bu mesele, yapısı gereği makalelerde daha detaylı ele alınmıştır. Makalelerde hukuk eğitime ve hukuk fakültelerine ilişkin tespit ve önerileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Yeni fakültelerin açılmasının önüne geçilmesi, mümkün olması halinde açılan fakat yeterli teknik ekipmana, akademik kadroya sahip bulunmayan fakültelerin kapatılması, fakülteye kabulde kontenjanların düşürülmesi, baraj sıralamalarının yükseltilmesi, meslek hayatı içerisindeki zorunlu eğitimlerin arttırılması ve hukuk dalları içerisinde uzmanlaşma teşvik edilmelidir.
- Hukuk alanında lisansüstü eğitim veren enstitülerin sayılarının arttırılması, eğitimin niteliğinin artırılması, lisans mezunu kişilerin akademik eğitime devam etmesi için teşvik edilmesi ve avukatlık, hâkimlik, savcılık, hakemlik, arabuluculuk, uzlaştırmacılık gibi mesleklere kabulde yüksek lisans yapma şartı aranmalıdır.
- Hukuk fakültesi okumak için en azından bir ön lisans programı tamamlamış olma şartı getirilmelidir.
- Hukuk fakültelerine devam zorunluluğu getirilmeli, pratik ve teorik eğitim eşitlenmelidir.
- UYAP eğitimi fakültelerde verilmelidir.
- Her öğrenci eğitim hayatı boyunca mutlaka emniyet-kriminal dairesi, adli tıp kurumu, adliye binası, mahkeme ve savcılık kalemleri, duruşma salonları, icra daireleri, arşiv, idari birimler vs.), baro, ceza-infaz kurumları, karakol vb. kurumda belli bir süre staj yapmalı, staj imkânı bulunmuyorsa hocaları eşliğinde birkaç kez buraları ziyaret etmelidir.
- Her hukuk öğrencisine danışman atanarak, öğrencinin kültürel ve sosyo-ekonomik ihtiyaçları tespit edilmeli ve gerekli imkânlar sağlanmalıdır.
- Hukuk öğrencilerinin bilhassa yaz tatillerinde hukuktan kopmamaları ve uygulamayı da görebilmeleri adına adliyelerde en azından bir ay süreli staj yapmaları sağlanmalı.
- Avukatlık stajı esnasında sigortalı bir işte çalışabilme imkânı tanıyan kanun maddesi zaten niteliksiz olan staj sürecini daha da kötü hale getireceğinden derhal iptal edilmelidir.
- Hukuk eğitimi kalabalık ve anti-sosyal amfi ortamında değil; tartışmaya açık ve kişi sayısı sınırlı dersliklerde yapılmalıdır.
- Hukuk fakültelerinin eğitim süresi uzatılmalıdır (en az 5 yıl olabilir).
- Hâkimler ve savcılar için önce staj ardından yardımcı hâkimlik ve savcılık şeklinde belirli bir süreyi kapsayan uygulama sistemleri hayata geçirilmelidir.
- Hâkimlik, savcılık ya da avukatlık seçimi lisans eğitimi içinde yapılmalıdır.
- Kurgusal duruşmalar hukuk eğitiminde zorunlu ve sürekli hale getirilmelidir.
- Derhal standardı yüksek bir avukatlık sınavı getirilmelidir.

- Hâkim ve savcı yardımcısı, adli hizmet uzmanı, icra müdürü, yazı işleri müdürü, adli kolluk amiri, zabıt kâtibi vb. gibi adliyede görevli nitelikli memuriyetlerin tamamına atanabilmek için hukuk fakültesi mezunu olma zorunluluğu getirilmelidir.
- Hâkimlik, savcılık ve avukatlık görevlerine atanabilmek için mevcut hukuk öğrenimi üzerine ikinci bir fakülte mezunu olma şartı getirilmelidir.
- Hukuk fakültelerinde test sınavları kaldırılmalı ve öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi yönünde uygulamalar getirilmelidir.
- Avukat, hâkim ve savcılarının yüksek lisans ve doktora yapmaları teşvik edilmelidir. Yüksek lisans ve doktora yaparken yurt dışındaki üniversitelerle ortak programlar çerçevesinde dersler alınmalı ve yurt dışındaki öğretim üyelerinden danışmanlar atanmalıdır. Yabancı dil sorunu olmayan hâkim, avukat ve savcılarının, yurt dışından meslektaşları ile bakmakta oldukları benzer dosyalarda müzakerelerde bulunmalarının bu şekilde önü açılmalıdır. Hâkim, avukat ve savcılarının ABD ve Avrupa'daki adliyelerle ve barolarla mutlaka etkin bir iletişim içinde olmaları sağlanmalı, tarafların ziyaretleri organize edilmelidir.
- Barolar ve TBB bünyesinde erasmus benzeri programlarla avukatların yurtdışında eğitim görmelerinin imkânları sağlanmalıdır.
- Hukuk fakültelerine öğrencisini seçme özgürlüğü getirilmelidir. Ancak bu seçimin objektif kriterlerle ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Bir kez daha anket çalışmasına baktığımızda, buradaki “Mevcut hukuk eğitimini daha nitelikli hale getirilmesi için çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevapların yukarıda sıralanan makalelerdeki çözüm önerilerine benzediği görülmektedir. İlgili açık uçlu soruya verilen cevaplar özetle şöyledir:

- Hukuk fakültelerinin sayısı ve kontenjanları azaltılmalı, giriş sıralaması (barajı) getirilmelidir.
- Eğitim süresi uzatılmalı, devam zorunluluğu getirilmeli ve uygulamaya yönelik eğitimler verilmelidir.
- Üniversitede öğrencilere makale ve dilekçe yazımı öğretilmelidir.
- Akademisyenlerin yeterlilikleri için puanlama sistemi getirilmelidir.
- Hukuk eğitiminden önce sosyal bilimlerde bir lisans programı bitirme şartı olmalıdır.
- Özellikle eğitimin son senesinde öğrencilerin uzmanlaşacağı alan(lar)ı belirleyebilmesi gerekmekte ve bazı temel dersler ortak olmak üzere, öğrenci belirli bir alanın avukatı olacak şekilde yetiştirilmelidir.
- Teknoloji destekli ve entegre bir hukuk eğitimi sistemi oluşturulmalıdır.
- Vücut Dili, Diksiyon gibi destekleyici dersler hukuk eğitimine ilave edilmelidir.
- Türkiye dışındaki Hukuk Fakültelerine denklik verme kriterleri yükseltilmelidir.

- Eğitim süresinin artırılması yanında eğitim sürecinin en az iki yıllık döneminin pratik eğitime ayrılması uygun olacaktır.
- Kürsülerinin tamamında profesör olmayan fakülteler kapatılmalıdır.
- Staj, hukuk eğitiminin içine alınarak en az 5 yıl eğitim verilmelidir.
- Fakülte bitirildikten sonra avukatlık dâhil hiçbir meslek garanti olmamalıdır.
- Fakülte eğitiminde felsefe, mantık, sosyoloji gibi dersler ağırlıklı ve zorunlu olarak okutulmalıdır.
- Fakültelerdeki kütüphaneler yetersizdir ve büyütülmelidir.
- Ezbere dayalı sınav değerlendirmeleri terk edilerek, interaktif bir ders ve değerlendirme yöntemi belirlenmeli ve sınavlar sözlü yapılmalıdır.
- Fakültedeki teorik eğitimin pratik eğitimle desteklenmesi şarttır. Adalet Meslek Yüksekokulu öğrencileri bile yoğun bir pratik uygulama içinde iken hukuk fakültesi öğrencilerinin pratikten uzak kalmaları kabul edilemez.
- Hukuk fakültelerinin asgari eğitim standartları belirlenmeli ve bu standartları sağlayamayan fakültelerde eğitime son verilmelidir.
- Yüz yüze eğitim ve devam mecburiyeti gereklidir.
- Öğrencilerin sorgulayıcı düşünme, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi yetenekler kazanabilmesi için uygulamaya dayalı eğitimler verilmelidir.

3.2. Meslek İçi Eğitim

Meslek içi eğitim, tıpkı temel hukuk eğitim gibi, makale yazarları ve anket katılımcıları tarafından yetersiz ve niteliksiz bulunmuştur. Makalelere bakıldığında; avukat, hâkim ve savcılar için özelde her birinin kendi alanlarında, genelde ise hukuk/yargı çerçevesinde periyodik ve zorunlu eğitimlerinin olmaması, avukatlık sınavının bulunmaması, yargının kurucu öznelerine ilişkin yeterli ve gerekli oranda mesleki denetimlerin yapılmaması meslek içi eğitime dair problemler olarak belirtilmiştir.

Anket sonuçları da benzer olmuştur. Anketteki “Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk üç değişiklik ne olurdu?” açık uçlu sorusuna verilen cevapların üçüncü sırasında eğitim ile ilgili tespitler yer almış ve bunların başında hukuk eğitimine ve fakültelerine ilişkin yapılacak değişiklikler yer almıştır. Bu önerilerden hemen sonra yargının temel özneleri olarak avukat, hâkim ve savcılarının meslek içi eğitimlerine ilişkin değişiklik önerileri yapılmıştır.

Anket sorusuna verilen cevaplarda meslek içi eğitime ilişkin tespit ve öneriler kısaca şöyledir:

- Tüm yargı mensuplarına (hâkim, savcı, avukat, arabulucu, kalem memurları, bilirkişi, icra memurları vb.) belli aralıklarla mesleki yeterlilik eğitimleri vermek, uzmanlık şartları getirmek ve meslek içi eğitimi zorunlu tutmak gerekir.
- Meslek içi eğitimleri sürekli ve işlevsel hale getirmek gerekmektedir.
- Hâkimlerin verdikleri kararların akıbetini öğrenmelerini sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.
- Yargı mensuplarının belli periyotlarda meslek içi eğitime alınmalarını sağlamak gerekir.
- Hâkim ve savcılarının meslek içi eğitimlerinin cinsiyetçi ve ırkçı uygulamaların önüne geçileceği biçimde düzenlenmesi
- Zorunlu meslek içi eğitim için bilimsel kıstaslara göre müfredat belirlenmelidir.
- Baroda meslek içi eğitim zorunlu olmalıdır.
- Meslek içi eğitimin zayıflığı en temel sorunlardandır.
- Meslek içi eğitim yapıp liyakat sorunlarını aşamayanlar meslekten ihraç edilmelidir.
- Hâkimlerin meslek içi eğitime tabi tutulması, etik değerleri edinmeleri yönünde sınava girmeleri liyakatin gerçekleşmesi için şarttır.
- Adliye çalışanlarının; katıp, mübaşir, icra müdürü ayırt edilmeksizin yoğun bir şekilde meslek içi eğitime tabi tutulmaları gerekir.
- Tüm adli birimlerle birlikte kolluk makamlarının da yoğun bir şekilde meslek içi eğitime tabi tutulmaları gerekir.
- Hâkimlerin mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla istinaf ve/ya temyiz mahkemelerinin kararları, ilk kararı veren derece mahkemesi hâkimine şahsen tebliğ edilmeli, hâkimin kendi kararlarını geliştirmesine katkı sağlanmalıdır. Coğrafi teminat ve doğal hâkim ilkeleri uygulandığında bu sorun kendiliğinden çözülecektir.

Ankette “Mevcut hukuk eğitimini daha nitelikli hale getirilmesi için çözüm önerileriniz nelerdir?” şeklinde yer alan diğer bir açık uçlu soruya, meslek içi eğitim bağlamında etik üzerinden cevaplar verilmiş, *“cinsiyetçi/homofobik yargı mensupları oluşturmamak adına zorunlu meslek içi eğitimler verilmesi”*, *“meslek pratiğine yönelik metodoloji, etik gibi derslerin verilmesi”* gibi önerilerde bulunulmuştur.

Meslek içi eğitime ilişkin verilen cevapların benzerleri makalelerde çözüm önerisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Önerilerin bazıları şu şekildedir:

- Her hâkim, savcı ve avukatın görevlerini aksatmayacak tedbirler alındıktan sonra her iki veya üç yılda bir periyodik olarak sertifika programlarına katılmaları zorunlu olmalıdır. İhtisaslaşmayı da getirecek bu programlarda yüksek yargı hâkimleriyle karşılıklı değerlendirmeler yapılmalı, özellikle usul hukuku üzerinde durulmalı ve uygulamada birliği

sağlayacak, keyfiliği önleyecek eğitimler yanında, kişisel gelişim, empati, insan davranışlarını anlama gibi eğitimler de verilmelidir. Üniversiteler, TBB ve Türkiye Adalet Akademisi (TAA) da bu süreçlere dâhil edilmelidir. Ayrıca Yargıtay ve Danıştay için de özel düzenlemeler yapılarak yüksek mahkemelerin kararlarında yeknesaklık sağlanmalıdır.

- Avukatlık sınavı getirilmeli ve ruhsat alınmadan önce stajını bitirenlerin ruhsat sınavı, baro avukatları, üniversite öğretim üyeleri ve hâkimlerden oluşan bir kurul tarafından yapılmalıdır.
- Avrupa ve farklı yerlerdeki uygulamalara benzer şekilde stajyerlik süresi uzatılarak en az 2 yıl yapılmalı ve nitelikli bir şekilde tamamlanması için düzenli olarak denetlenmelidir. Örneğin Almanya’da avukatlık stajı 2 yıl, Belçika’da bu süre 3 yıl, İrlanda’da 2 yıl, Bulgaristan’da 4 yıllık hukuk eğitiminin 2 yılı süresince zorunlu staj, İskoçya’da ise tercih edilecek avukatlığın mahiyetine göre 1.5 veya 2 yıl staj süreleri bulunmaktadır.
- 5 yılda bir, tüm avukatları kapsayacak biçimde yeterlilik sınavı yapılmalı ve “*hukuk fakültesi mezuniyet belgesi*”nin değil, “*avukatlık yeterlilik belgesinin*” meslek için geçerli olması sağlanmalıdır.
- TBB ve Adalet Akademisi tarafından yargı mensuplarına düzenli olarak mevzuata yönelik meslek içi eğitimleri verilmelidir.
- Avukat, hâkim ve savcılara verilen meslek içi eğitimler sıklaştırılmalı ve mazeretsiz olarak katılmayanlara sürekli katılıp katılmadıkları göz önünde bulundurularak uygun bir disiplin cezası verilmelidir.
- Hukuki alanlarda düzenlenen eğitim ve sertifika programları nitelikli ve yeknesak hale getirilmelidir.
- TBB çatısı altında bir “*Hukuk ve Avukatlık Akademisi*” kurulmalıdır.
- Avukatlara yönelik meslek içi eğitimler TBB çatısı altında verilmeli ve eğitim sonrasında sınavlar yapılmalıdır.
- Anayasa Mahkemesi ile AİHM tarafından verilen “hak ihlali” kararlarının tamamının Türkçe çevirisinin yapılarak tüm yargı mensuplarının erişimine açılmalıdır. Hâkim, avukat ve savcılarının tamamı, bu kararlar esas alınarak her yıl düzenlenecek sınava tabi tutulmalıdır. Başarılı olamayanlar temel hak ve özgürlükler temelli eğitimlere alınmalıdır.

3.3. Meslek Etiği ve Eğitimi

Makalelerde temel yargı sorunlarından biri olarak belirtilen eğitim meselesinde, etik eğitime oldukça az değinilmiştir. Makale yazarları etik meselesini daha çok yargı bağımsızlığı ile ilişkili şekilde ele alırken, anket katılımcıları etik değerlerden yoksunluğa ve yozlaşmaya vurgu yapmıştır. Makalelerde yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı bağlamında, ele alınan etik eğitime ilişkin tespit ve öneriler şöyledir:

- Hukuk fakültesi öğrencilerinde ve mevcut yargı mensuplarında yargı etiği bilinci inşa edilmeli ve yargı mensupları etik değerler konusunda eğitilmeli ve denetlenmelidir.
- Barolar bünyesinde yargı etiği ve yargı bağımsızlığı üzerine çalışmalar yapacak birimler oluşturulmalıdır.
- Etik eğitimi kapsamında “*Yargısal diyalog*”¹³ beş şekilde güçlendirilmelidir: 1) Avrupa Birliği Adalet Divanı (AAD) ve üye devletlerin ulusal mahkemeleri arası ilişkiler, 2) AİHM ve AİHS’e taraf devletlerin ulusal mahkemeleri arası ilişkiler, 3) Uluslararası hukukta uluslararası nezaket çerçevesinde yabancı yargı kararlarının uygulanması (judicial comity), 4) Anayasa mahkemeleri arası ilişkiler, 5) Dünya çapında hâkimler tarafından yüz yüze görüşmelerdir. Yatay ve dikey olmak üzere iki tür yargısal diyalogdan söz edilebilir. Eş düzeyde iki mahkemenin etkileşiminin yatay diyalog olarak nitelendirilirken, sözleşmelerle bağitlanan devletlerin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri kapsamında yer alan mahkemeler arasındaki diyalog ise dikey diyalog olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde de bu sistemin yerleştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Anket çalışmasında, farklı sorulara verilen cevapların bir kısmının etik ve etik eğitime ilişkin olduğu görülmüştür. Örneğin “Yukarıda sıralananların dışında, yargı sorunlarının kaynağı olduğunu düşündüğünüz diğer unsurlar nelerdir?” sorusunda “*Avukatlar da dâhil olmak üzere tüm yargı sisteminde görülen etik noksanlığı*”, “*İlke ve etik yoksunluğu*” ve “*Etik kurallara uyulmaması*” cevapları dikkat çekicidir. “Sizce en önemli yargı sorunu nedir?” sorusuna “*Etik değerlerin yozlaşması*” ve “*Etik noksanlığı*” cevapları verilmiştir. “Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk 3 değişiklik ne olurdu?” sorusuna ise “*Avukatlık mesleğinin etik değerlerinin yeniden ve katı bir biçimde tanımlanması*” ile “*Etik değerlere sahip insanların yetişmesi için mevzuat ve uygulamada değişiklik yapılması*” ile alakalı cevaplar verilmiştir.

“Mevcut hukuk eğitimini daha nitelikli hale getirilmesi için çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar şöyledir:

- Mevcut eğitim sistemine yargı etiğini içselleştirmeye yarayacak eğitimler eklenmelidir.
- Etik kodların tam olarak öğretilmesi gerekmektedir.
- Hukuk fakültelerinde eğitim süresinin uzatılarak ilk iki senenin tamamen hukukun teorik ve etik alanlarına özgülenmesi gerekmektedir.
- Hukuk eğitiminde etik ilkelerine bağlılığın aşılması gerekmektedir.

¹³ [AİHS Ek 16 Numaralı Protokol’de yer alan Açıklayıcı Rapor’da](#) öncelikle 2005 yılında Bilge Kişiler Grubu’nun (The Group of Wise Persons) mahkemeler arası diyalogu teşvik etmek amacıyla Mahkeme’nin tavsiye görüşü verme yetkisine sahip olması önerisine yer verilmiştir.

Katılımcılar, anket çalışmasındaki “Yargı sistemindeki sorunların kısa vadede (1 yıl) çözümü için önerilerinizi yazınız.” cümlesine karşılık aşağıdaki önerilerde bulunmuştur:

- Etik değerleri olan hâkim ve savcı atanması gerekmektedir.
- Avukatlar da dâhil olmak üzere görevdeki yargı mensuplarına ve adli personele periyodik mesleki etik eğitimi verilmesi gerekmektedir.
- Yargının kurucu özneleri, yardımcı rol üstlenen personel ve çalışanların tamamı psikolojik sınava tabi tutulmalıdır.
- Tüm personelin psikolojik, etik bir hizmet içi eğitime tabi tutularak önceliğin ideal hukuk sistemi olduğu bilincinin aşılması gerekir.
- Görevdeki yargı mensupları ve avukatlar da dâhil olmak üzere mesleki etik eğitimi verilmesi gerekiyor.

4. İş Yüğü

Yargı sorunlarının çözümlenmesinde yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı, liyakatsizlik ve eğitim gibi temel alanlara ilişkin tespitler öne çıkmaktadır. Ayrıca makale yazarları ve anket katılımcıları tarafından adli tatilin çok uzun olması yargı üzerindeki iş yükü fazlalığının nedenlerinden biri olarak görülmüştür. Bu nedenle birçok makalede adli tatilin ya tamamen kaldırılması ya da süresinin kısaltılarak bu dönemde yapılmayacak işlerin azaltılması önerilmektedir.

Bir bütün olarak bakıldığında kalıcı çözüm sunulabilmesi için iş yükü probleminin diğer problemlerle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede anket katılımcıları ve makale yazarlarının yargının verimli çalışması ve nicelik sorunları üzerinde durdukları görülmektedir. Nicelik sorunlarının ele alınması ve çözüm üretiminde pozitif bilimlerden azami derece faydalanmak gerektiği de dile getirilmiştir.

Makale yazarları ve anket katılımcıları iş yükü sorununun asıl kaynağı olarak başta kurucu özneler olmak üzere personel eksikliği olduğunu tespit etmişlerdir. Nitekim farklı ülkelerle kıyaslandığında Türkiye’de kişi başına düşen hâkim sayısının azlığı dikkat çekicidir. Örneğin, 100.000 kişiye düşen hâkim sayısı Almanya’da 136, Polonya’da 60, Fransa’da 48, İngiltere’de 42 iken ülkemizde bu sayı yalnızca 14’tür.¹⁴ Ülkemizde hâkim başına düşen gerçek kişi sayısı

¹⁴ Türk yargı sistemine Avrupa'dan kötü not
<https://t24.com.tr/haber/turk-yargi-sistemine-avrupadan-kotu-not,715971>[Erişim Tarihi: 12.10.2022]

yaklaşık 7.142'dir. Bu nedenle niteliğin yanı sıra nicelik bakımından da hâkim ve savcılarının yanı sıra adli personel sayısının artırılması gerekmektedir.

Yapılan araştırmalara göre her 100.000 kişiye düşen hâkim sayısının zamanla arttığı görülmeye karşın, makale ve anket sonuçlarında iş yükünün fazlalığına değinilmesi dikkat çekicidir. Bu sonuca göre personel artışının tek başına iş yükü sorununa çözüm sağlamadığına yönelik tespitlerin ağır bastığı söylenebilir.

Türkiye'ye son 10 yıl içerisinde gelen milyonlarca mültecinin yargıdaki iş yükünü arttırdığı ve kişi başına düşen hâkim sayısını ise oran olarak azalttığı hususu makalelerde sorun olarak tespit edilmiştir.

Geçmiş oranla, insanların daha sık mahkemelere başvurduğu (adlileşme) gerçeği de iş yükünü arttıran başka bir veri olarak göz önüne alınmalıdır. Adalet Bakanlığının resmi sitesinde UYAP İstatistik Bilgi Sisteminde yayımlanan veriler tetkik edildiğinde 2022 yılı sonu itibarıyla 1.780.854 adet derdest ceza dosyası, 2.454.083 adet ise derdest hukuk dosyası, 355.759 adet derdest idari dava dosyası bulunmaktadır.¹⁵ Güncel hâkim ve savcı sayısı nazara alındığında dosyaların makul sürelerde neticelenmesini beklemenin güç olduğu söylenebilir.

Makale yazarları tarafından iş yüküne ilişkin sorun tespitleri ve bunlara ilişkin çözüm önerileri şöyle özetlenebilir:

- Hâkim ve savcı sayısının artırılması gerekmektedir. Hâkim ve savcı seçiminde objektif kriterler getirilmeli ve sayılarının yeterli olması için adalet bakanlığı bütçesi özenle hazırlanmalıdır.
- Alternatif çözüm yollarından olan arabuluculuk ve uzlaştırmacılık müesseselerinin kapsamı genişletilmelidir. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarının çeşitlendirilmesi ve var olanların genişletilmesi, yasal mevzuatın iyileştirilmesi gerekmektedir. Doğacak uyuşmazlıklarla ilgili kanun yollarının netleştirilmesi gerekmektedir.
- Mevcut sistemde hukuken soruşturma evrakları ve dava dosyalarının tüm işlemlerinin hâkim ve savcılar tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Müzekkerelerin yazılmasından delillerin toplanmasına, eksiklerin giderilmesinden dosyanın karar aşamasına getirilmesine

¹⁵ UYAP İstatistik Bilgi Sistemine Göre Dava Sayıları, <https://www.turkiyehukuk.org/wp-content/uploads/2022/12/UYAP-ISTATISTIK-BILGI-SISTEMI.pdf> [Erişim Tarihi: 31.12.2022]

kadar her işi yapmak zorunda olan hâkim ve savcılar, bu işlere yeterince zaman ayıramadıkları için genellikle uygulamada bu işler kalem personeline yerine getirilmekte ve personelin eksik işlemleri sebebiyle dosyalar daha da uzun süre sürüncemede kalmaktadır. Bunun için hâkim ve savcılarının gözetiminde ve yazı işleri müdürlerinin üzerinde yazışmaları yapıp dosyanın tekemmülünü sağlayacak hukuk fakültesi mezunu adli hizmet uzmanı veya hâkim/savcı yardımcılarını istihdam edilmelidir.

- İlk derece mahkeme hâkimleri maaşlı olmamalı, noterlik gibi dava harçlarının çoğunluğunu yedinde bırakarak hem kendi gelirini, hem de çalışanlarının gelirlerini sağlamalıdır. Daha hızlı ve adil karar veren yargıca daha fazla uyumsuzluk gideceği için yerelde mevcut hâkimler arasında rekabet oluşacak, rekabet kaliteyi getirecek, daha hızlı ve adil karar veren hâkimlere daha çok dava geleceği için geliri de fazla olacaktır. Fazla dava alan hâkim kendi mahkemesinde hukuk fakültesi mezunu kişileri çalıştırıp dosyaların hızlı biçimde karar aşamasına getirilmesini sağlayabilir. Bugün onlarca avukat istihdam eden avukatlık büroları gibi hukuk fakültesi mezunu veya emekli hâkim istihdam eden mahkemeler de olmalıdır.
- Avukatlık Kanunu m.2/3'te düzenlenen avukatların delil toplama yetkisine ilişkin madde işletilerek mahkemelerin üzerindeki yük azaltılmalıdır. Avukatların delil toplama konusunda daha etkin yetkilerle donatılması, örneğin resmi makamlardan belge edinmek için yetkili kılınması gibi önlemler davaların süresini kısaltmak adına atılacak önemli bir adım olacaktır.
- Bazı çekişmesiz yargı işleri gibi yalnızca bilirkişi tarafından dahi tespit edilebilecek konuların mahkemelerin görev alanından çıkarılarak yargı denetimindeki başka makamlara verilmesi yargılamaları hızlandıracaktır.
- Uygulamada birçok duruşma gereksiz yere yapılmakta, özellikle hukuk dava duruşmalarının birçoğu 5 ila 10 dakika sürmektedir. Bu sürenin önemli bir kısmı ise duruşma zaptının yazımına ayrılmaktadır. Tarafların istemi halinde veya yargıcın zorunlu gördüğü hususlarda duruşma yapılmalıdır. Örneğin; dosyanın ek bilirkişiye tevdi edilmesi gerekiyorsa hâkim bunu dosya üzerinden karar vermeli ve bunun için duruşma yapılmamalıdır.
- Hâkim ya da savcı disiplin cezaları kapsamında yer değiştirme cezası vb. mazeret tayinine tabi değil ise öncelikle yeni tevzi yapılmadan elindeki dosyaları bitirdikten sonra tayin edildiği yere gönderilmelidir. Bunun için ilgili savcı/yargıca yasal bir süre verilmelidir.
- Adli kolluğun oluşturulması, her karakolda bulunan adli kolluk sayısının artırılması, adli kolluğa savcılıkla doğrudan hareketle görev tanımı dışında başka bir iş verilmemesi, ilgili adli kolluğun delil toplama görevi ve ifadeleri nasıl alması gerektiği konusunda bir eğitime tabi tutulması gerekmektedir.

- Mesleki açıdan tecrübesiz hâkim ve savcılarının belirli eğitimlere alınması devrolan ve elindeki dosyaların merkezden takip edilmesi ve gecikme nedenlerinin incelenerek bu konuda ilerleyen süreçlerde de sorun halen devam ederse hâkim ve savcılarının idari bir yaptırıma tabi tutulması gerekmektedir.
- İhtisas mahkemelerinin taşra ve mülhakat adliyelerinde yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- İş yükünü idame ettirebilecek nispette hâkim savcı atamalarının yapılması, hedef süre uygulamasının hâkim-savcı performans değerlendirmelerinde ve terfi kriterleri arasında sonuca etkili şekilde yer verilmesi, hukuk yargılamalarında tahkikat sürecinin, ceza yargılamalarında ise sorgudan sonraki duruşma süreçlerinin belirli bir duruşma sayısı ile sınırlandırılması gerekmektedir.
- Yargıda Hedef Süre Uygulamasına işlerlik kazandıracak yeni veya ek tedbirler alınması, bu uygulama nedeniyle oluşan hak ihlali başvuruları incelemesi ve karar vermesi için Anayasa Mahkemesinde özel bir büro kurulması, ilk derece yargılamalarında olduğu gibi Anayasa Mahkemesinde de söz konusu başvuruların sonuçlandırılması için hedef süreler belirlenmesi, dolayısıyla hedef süre uygulamasının yargı sistemine tam manasıyla entegre edilmesi gerekmektedir.
- Celseler arası süre azaltılmalıdır.
- Hâkimlerin ve savcılarının uzmanlaşması sağlanmalıdır.
- Ülke genelinde ihtisaslaşmış mahkemelerin çoğaltılması gerekmektedir.
- Avukat tarafından dosyaya sunulan delillerin tekrar mahkemece araştırılmamalıdır.
- Hâkim ve savcı açığı kapanana kadar ve yargı iş gücünde ciddi bir azalma olana kadar her yıl en az 5 yıl kıdemi olan avukatlar arasından hâkim ve savcı alımı yapılmalıdır.
- Yargıtay ve Danıştay'ın daire ve üye sayılarının artırılması gerekmektedir.
- Anlaşmalı boşanmaların aile mahkemeleri üzerindeki mevcut yükünü kaldırmak için İspanya ve Fransa gibi ülkelerde uygulamaya giren noter huzurunda avukatlar eşliğinde boşanma hizmetinin yargı sistemine dâhil edilmesi iş yükünü ciddi bir biçimde düşürecektir.
- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının sistemlerinin UYAP'a entegre edilmesi gerekmektedir.
- Banka gibi tüzel kişiliklerle, kep adresi bulunan şirketlerden beklenen cevaplar için, kep adresine sahip tüm kurum ve kuruluş mahkeme müzekkerelerine tek müzekkerede cevap verme zorunluluğu ve şirketlerin tamamına kep adresi kullanma zorunluluğu getirilmeli aksi halde idari para cezası gibi cezalandırıcı ve caydırıcı önlemler alınmalıdır.

Anket katılımcıları tarafından iş yükü sorununa ilişkin tespitler ve çözüm önerileri ise şu şekildedir:

- Yargının iş yükü nitelikli personel sayısının arttırmak suretiyle azaltılmalıdır.

- Yeterli sayıda yargı mensubu alımı yapılarak iş yükünün azaltılarak işlemlere yeterli zamanın ayrılabilmesini sağlamak gerekir.
- Hâkim ve savcı yardımcılığı kurumu ile yargının iş yükünün azaltılması ve dosyaların hızlı karara çıkması sağlanabilir.
- Uzmanlaşma yoluyla iş yükü daha hızlı eritilebilir.
- Ceza yargılamalarında; daha özenli, nitelikli ve seçici soruşturma süreci yönetmeyi teşvik etmek ve ödüllendirmek iş yükünü azaltabilir.
- Yargılamada kesin süreler koymak iş yükünü azaltabilir.
- Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını devreye sokmak gerekir.
- Çalışma şartları maaş ve iş yükü düzenlemelidir.
- Bürokratik engeller iş yükünü artırmaktadır.
- Performans, ceza ve ödül sistemi uygulanmalıdır.
- Yapay zekâ sistemi kullanılmalıdır.
- Fiziksel ve teknolojik yetersizlikler çözümlenmelidir.
- Disiplin cezalarının uygulanabilirliğini artırmak ve görevini gereği gibi yerine getirenlere iş yükü yüklemenin önüne geçmek gerekir.
- İş yükünü hafifletmek için kalifiye personel gereklidir.
- Her mahkemede en 3 hâkim görevlendirilmesi ve is bölümlerinin düzenlenmesi.
- Uzmanlaşma iş yükünü azaltacaktır.
- Hâkim ve savcılar ile icra dairelerinin iş yükü gerekçesiyle dosyaları uzatması ve iş yapmaması mevcut iş yükünün daha fazla artmasının nedenidir. İstenirse iş yükü hızlıca eritilir. İş yükünün çoğu işlerin bir türlü bitirmemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, bir işi yapmamanın gerekçesi olarak yazılan sayfalarca kararlar bulunmaktadır.
- İş yükünü azaltmak adına; daha özenli, nitelikli ve seçici soruşturma süreci yönetmeye teşvik etmek ve ödüllendirmek.
- İş yükü fazla mahkemelerdeki 10 yıl kıdemin altındaki hâkimlerin derhal iş yoğunluğu düşük mahkemelere gönderilmesi gerekmektedir.
- Özel vekili olmayan tarafa ücret tarifi uyarınca barolarca avukat atanması iş yükünün hafifletecektir.
- E-duruşma taleplerinin reddedilmesi engellenmelidir.
- Duruşma sayısı azaldığı takdirde tüm yargı mensuplarının iş yükü önemli ölçüde azalacaktır ki idari yargı buna iyi bir örnektir.

Gerek makalelerde gerekse anket çalışmasında iş yükünü azaltmak için getirilen somut çözüm önerilerinin kısıtlı kaldığı söylenebilir. İş yükünü azaltmak konusunda kesin

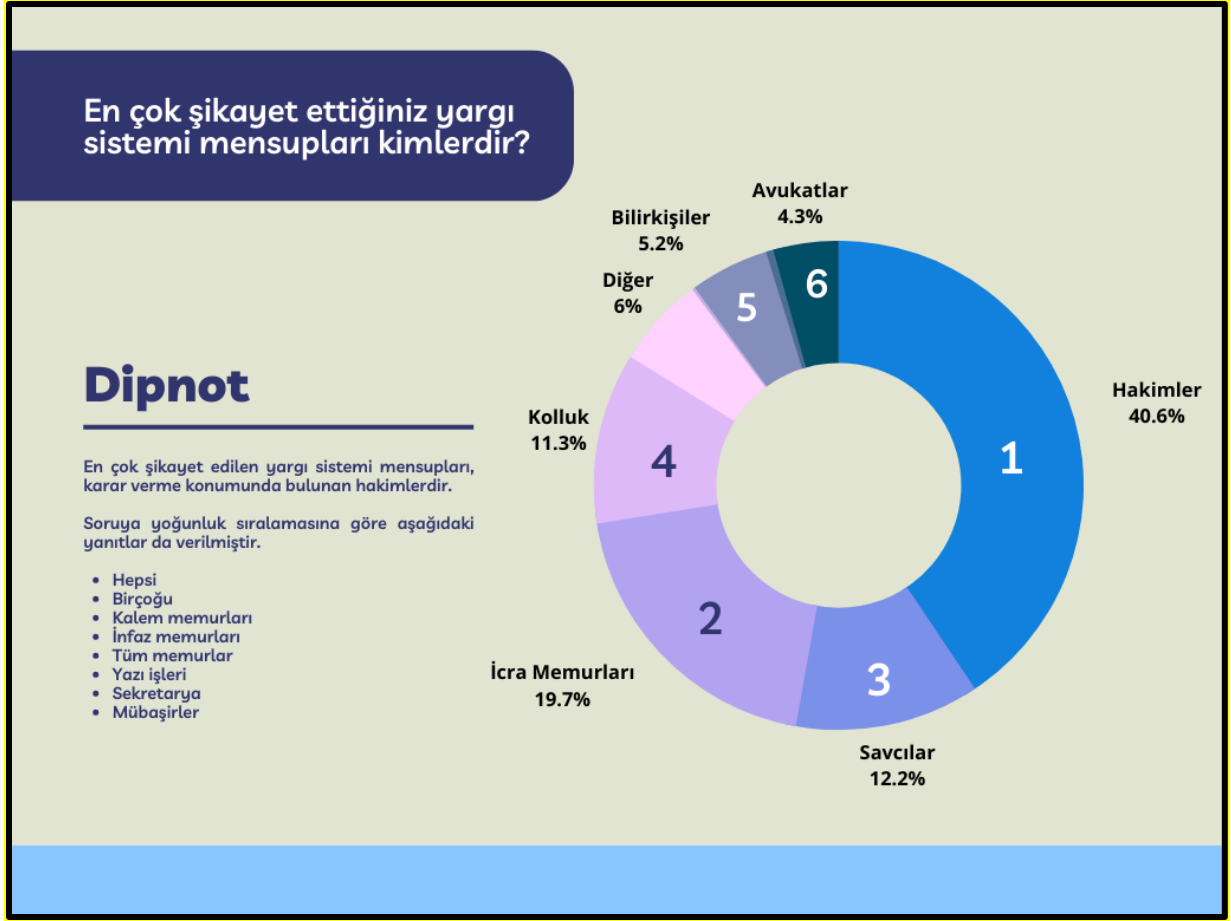
olarak kanaat bildiren katılımcıların çözüm önerilerini sıralama konusunda ise daha az istekli olduğu görülmektedir.

5. Yargının Kurucu Özneleri

5.1. Kurucu Özneler

Bu raporun İstatistiki Veriler bölümünde belirtildiği üzere hem makale yarışmasına hem de anket çalışmasına katılanlar büyük oranda avukattır. Makale yarışmasına katılanların %61'i, anket çalışmasına katılanların ise %85,6'sı avukattır. Hal böyle olunca her iki çalışmada da stajyerler de dâhil olmak üzere avukatlara ve avukatlık mesleğine ilişkin sorun tespitleri ve çözüm önerileri önemli bir yer tutmuştur. Bu çerçevede bir sonraki başlık ("Avukat") altında avukatlara ve stajyer avukatlara ilişkin tespitler ve çözüm önerilerine birlikte yer verilmiştir.

Değnilmesi gereken diğer bir konu ise hâkimler ve savcılarının nasıl ele alınacağıdır. Birçok makalede ve anketin açık uçlu sorularına verilen cevaplarda, hâkim ve savcılarının aynı kurulda (HSK) yer alması, aynı kanuna (Hâkimler ve Savcılar Kanunu) tabi olması ve mahkeme salonunda aynı hizada bulunması temel yargı sorunları arasında sayılmış ve bunların ayrılmasına yönelik birçok öneri yapılmıştır. Eleştirilerde mevcut durumda hâkim ve savcılarının bir arada olması, tespit ve önerilerin aynı anda her iki yargı mensubuna yönelik yapılması hâkim ve savcılarının tek başlık altında incelenmesini gerektirmiştir. Aşağıda avukatlar ele alındıktan sonra hâkim ve savcılar tek başlık altında ele alınacaktır.

Grafik 17: En Çok Şikâyet Edilen Yargı Mensuplarına İlişkin Anket Verileri

5.1.1. Avukat

Neredeyse tüm makalelerde avukatlık açısından tespit edilen temel sorunlar şöyle sıralanabilir:

- Stajyer ve mesleğe yeni başlayan avukatların ekonomik zorluklar yaşaması ve ucuz işgücü olarak kullanılması/görülmesi
- Avukatlık ücretlerinin yetersizliği ve ekonomik problemler.
- Avukatlarla Hâkim ve Savcılar arasında yargının iç hiyerarşisindeki fiili eşitsizlik ve teamül haline gelmiş hatalı uygulamalar
- Avukatların delil toplayamaması
- Avukatların reklam yasağına tabi tutulması
- Avukatlara yönelik şiddet olayları (özellikle de haciz sırasında)
- Dava kapsamındaki karşı vekâlet ücretlerinin asil adına hükme bağlanması
- Avukatların tekel hakkına sahip olduğu işlerin diğer Kıta Avrupası ülkelerine göre daha az ve pastanın küçük olması.
- Avukatlara özgü işlere diğer sektörlerden ihlaller gelmesi ve baroların önlem almada zayıf kalması.

- Özellikle hasar şirketleri ve arzuhalçiler gibi konularda yasaların avukat haklarını yeterli düzeyde korumaması.

Makale yazarları tarafından yukarıda değinilen sorunlara ilişkin getirilen çözüm önerilerine ilaveten anket katılımcıları tarafından dile getirilen önerilerden bazıları şöyledir:

- Avukatların kamu görevi ifa ettikleri göz önünde bulundurularak ücretlerinden kesilen KDV tamamen kaldırılmalı; CMK ve adli yardım ücretleri artırılmalı ve görevlendirilen davaların beklenenden uzun sürmesi halinde avukatlara ek ücret ödenmesi gerekir.
- Staj Eğitim Merkezlerini daha yoğun ve nitelikli eğitimle donatmak gerektiğini, makale ve dilekçe yazma becerisinin gerekirse uygulamalı bir sınava tabi tutulmasının artık bir gereksinim olduğunu söylemek zorunludur.
- CMK görevlendirmelerinde sanığın beraatı halinde sanık müdafisine CMK maktu ücreti dışında AAÜT’de öngörülen vekâlet ücretinin ½’si oranında vekâlet ücreti verilmelidir.
- Stajyer avukatlara en azından asgari ücret ödenmelidir. Buradaki ücret yükünü ise sadece staj yapılan bürodaki avukat değil aynı zamanda devlet ve barolar üstlenmelidir. Ayrıca yanında stajyer avukat bulunduran hukuk bürolarına, hem bağlı olunan barolar tarafından aidat indirimi hem de devlet tarafından vergi indirimi ve ödeme kolaylığı gibi bazı maddi teşvikler yaygınlaştırılmalıdır.
- Dava kapsamındaki karşı vekâlet ücretlerinin doğrudan avukat adına hükme bağlanması ve bunun kararda açıkça belirtilmesi gerekir.
- Ceza mahkemelerindeki beraat vekâlet ücretlerinin ödenmesi için İYUK’taki düzenlemeye benzer şekilde 30 günlük süre içinde ödeme yapılmalıdır. Bunun için ödenek gelmesi beklenmeden ödenek üstü ödenebilir düzenlemesi getirilmelidir.
- Avukatlar için ilk 5 yıl vergi muafiyeti veya yüksek oranda vergi indirimi sağlanmalıdır. Ayrıca hem kamu bankaları hem de TBB ile illerdeki Baroların anlaşacağı özel bankalardan, ofis kurulum giderleri çerçevesinde sıfır faizli krediler sağlanmalıdır. Mali gücü yeterli olmayan ve 5 yılını doldurmamış avukatlardan aidat alınmaması, kırtasiye ve fatura giderleri adına aidat havuzundan faydalandırılması geniş şekilde uygulanmalıdır.
- Avukatlara ya da baroya vekâletname hazırlama yetkisi verilmelidir.
- Avukatlara karşı adliyelerdeki x-ray aramaları kaldırılmalı ya da hâkim ve savcılar için de bu uygulama getirilmelidir.
- Avukatlar için poliçe kapsamında düzenlenmiş olan dava çeşitleri ile sınırlı olmak üzere yargılama giderleri, avukatlık ücreti ve diğer edimlerin yerine getirildiği hukuki koruma sigortasının hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Duruşma salonlarında Avukat ile Savcı arasında ilkesel ve normatif olarak hiçbir dayanağı olmayan kürsü seviyesi farklılığı giderilmelidir.

- Avukatlara delil toplama konusunda daha etkin yetkiler verilmelidir. Türkiye Barolar Birliğinin geçmişte TAKPAS sistemiyle avukatların bilgi ve belgelere kolaylıkla erişebildiği sistemler gibi diğer kuruluşlarla protokoller imzalanıp kurum ve kuruluşların platformlarının avukatların erişimine açılması sağlanmalıdır. Özellikle Emniyet Genel Müdürlüğü, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye Noterler Birliği gibi kurumlardan avukatların elektronik ortamdan bilgi ve belgelere ulaşması kolaylaştırılmalıdır.
- Soruşturma dosyalarına vekil olarak eklenen her avukat dosya içeriğini görebilmeli, savcı izni usulü kaldırılmalıdır.
- Hem serbest hem de bağlı çalışan avukatlara yönelik emeklilik için SGK sistemine dâhil olma zorunluluğu kaldırılmalıdır.
- Yargı işlemlerinde yapılan hataların tazmini için başta hâkim, savcı ve avukatlar olmak üzere tüm yargı mensupları için sigorta getirilmelidir. Bu sigortaya katılım zorunlu tutulmalı ve sigorta primleri de düşük olmalıdır.
- Avukatların kademeli olarak mahkemelerde görev alabilmeleri sağlanmalı, daha sonra üst mahkemelerde temsil yetkisi kazanabilmek için belli süreli kıdem yanında TAA veya TBB nezdinde kurulacak eğitim merkezlerinde hâkim ve savcılar da olduğu gibi nitelikli meslek içi eğitimlere katılma ve yapılacak sınavlarda başarılı olma koşulu getirilmelidir.

Anket çalışmasında yer alan “Yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlularını önem sırasına göre sıralayınız.” sorusunun cevaplarına bakıldığında, Avukatların yargı sisteminde yaşanan problemler açısından en az sorumlu görüldükleri söylenebilir. Ancak bu sonucun elde edilmesinde, yukarıda değinildiği üzere anket çalışmasına katılanların büyük bir kısmının avukat olması dikkate alınmalıdır.

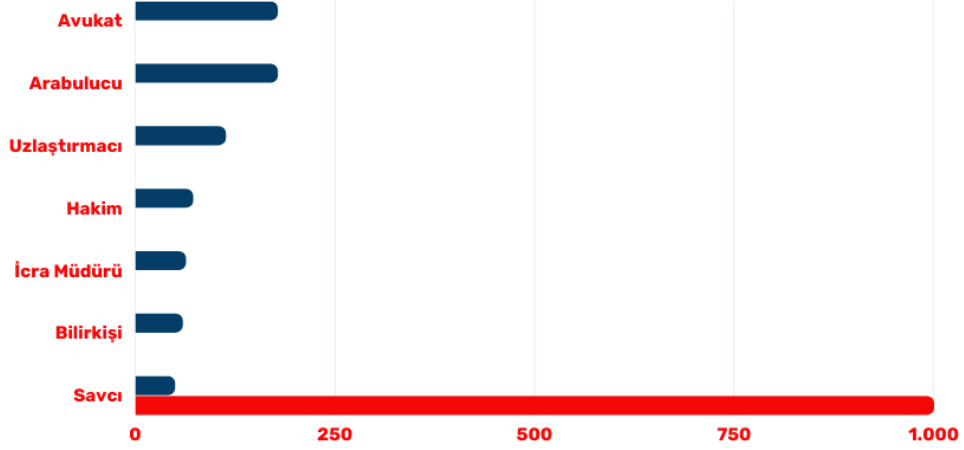
Siyasi Otorite	717
Hakimler	418
Savcılar	355
Yüksek Yargı Mensupları	329
Vatandaşlar	153
Avukatlar	115

Tablo 3: Yargı Sisteminde Yaşanan Problemlerin Sorumlularına İlişkin Anket Verileri

“Aşağıdaki yargı mensuplarına olan güven derecenizi sıralayınız. (1 en çok güvendiğim, 7 en az güvendiğim)” şeklindeki diğer bir soruya aynı doğrultuda yanıtlar verilmiş ve avukatlar en çok güvenilen yargı mensubu olmuştur.

Kimi katılımcıların cevap vermediği bu soruya ilişkin detaylı ve karşılaştırmalı analizler sonraki iki alt bölümde, “Hâkimler ve Savcılar” başlığı ele alındıktan sonra yapılacaktır. Aşağıda görüleceği üzere yargı sisteminde yaşanan problemlerden en az sorumlu bulunan ve en çok güvenilen yargı mensubu olduğu belirtilen avukatların meslek örgütü olan barolar da anket çalışmasında en çok güvenilen yargı kurumu olarak görülmüştür. Öte yandan, en çok eleştirilen yargı mensuplarından olan bilirkişilerin bir bölümünün bizzat avukatlardan oluştuğu hususu göz ardı edilmemelidir.

Aşağıdaki yargı mensuplarına olan güven derecenizi sıralayınız

Anketin bu sorusundan elde edilen sonuç, katılımcılara çapraz şekilde sorulan "Sizce hukuk ihlallerine en duyarsız kesim hangisidir" ve "En çok şikayet ettiğiniz yargı sistemi mensupları kimlerdir" sorularına verilen yanıtlar ile büyük oranda uyumludur. Karar vericilere yönelen eleştiri bu soruya verilen yanıtlarda da kendini göstermektedir.

Grafik 18: Yargı Mensuplarına Güven Sıralaması

5.1.2. Hâkim ve Savcı

Makalelerde ve anketin açık uçlu sorularına verilen yanıtlarda hâkim ve savcılara ilişkin sorun tespitleri ve çözüm önerileri birlikte değerlendirilmiştir. Bu nedenle her iki meslek grubu raporda da birlikte ele alınacak, gerekli yerlerde ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Makalelerde hâkim ve savcılara yönelik sorun tespitleri kısaca şöyle sıralanabilir:

- Hâkim ve savcılarının etkin bir şekilde denetlenmemesi,
- Hâkim ve savcılarının aynı kurulda yer alması, aynı kanuna tabi olması ve işyerlerinin aynı binada bulunması,
- Özellikle taşradaki hâkim ve savcılarının mevcut münasebetleri,
- Hâkim ve savcılarının mesleğe alınmalarında, atama ve terfilerinde objektif kriterlerin olmaması, liyakat sorunları,
- Savcılık teşkilatının adliyelerde olması,
- Hâkimlik teminatının olmaması ve/ya hâkimlere coğrafi teminat tanınmaması,
- Hâkimlerin avukatlara ve/ya davanın taraflarına yönelik kişisel tutum içine girebilmeleri,

Yukarıda sıralanan sorunlara bakıldığında esasında hâkim ve savcılara ilişkin düzenlemelerin aynı kanunda yer alması, söz konusu iki yargı mensubunun aynı kurulda bulunması, mahkeme salonlarında aynı kürsüyü paylaşmaları temel eleştiri noktaları olmuştur. Bu temel sorunlarla birlikte gerek yargı sistemindeki yapısal gerekse yargı mensubu olarak hâkim ve savcılardan kaynaklı bireysel problemlere yönelik çözüm önerileri ise şöyle sıralanmıştır:

- Öncelikle hâkim ve savcılara ilişkin kanuni düzenlemelerin ve mesleki statülerinin (kurullarının) net bir şekilde ayrılması, avukat ve savcılık makamının duruşmalarda eşit şekilde konumlandırılması ve hâkim ile savcılık makamının fiziksel olarak da birbirinden izole edilmesi gerekmektedir.
- Savcıların stajları, hâkimlerden ayrı yapılmalı ve odaları adliyelerde değil ayrı bir binada, adli kolluğun da kullandığı binada olmalıdır. Dolayısıyla duruşma beklerken veya duruşma aralarında dinlenmek ya da çalışmak istediklerinde, baro odalarına benzer şekilde savcıların da ayrı odaları olmalıdır. Ayrıca tüm lojman uygulamaları kaldırılmalıdır.
- Hâkimler etik eğitimden ve sıkı bir kontrol/ile denetim mekanizmasından geçmelidir.
- Hâkimler, belli bir kıdeme sahip (5 ya da 10 yıl) avukatlar arasından seçilmeli.
- Hâkim ve savcı yardımcılığı 5 yıl olarak belirlenmeli, yeterli deneyim kazandıktan sonra hâkim ve savcı olunmalıdır.
- Bir insan 40 yaşından sonra hâkim ve savcı olabilmelidir.
- Hâkim ve savcılar için performans ve puanlama sistemi getirip, atama, yetki, yüksek mahkemelere seçilme gibi konularda bu puanların esas alınmasını sağlamak gerekir.
- Hâkim ve savcıların tıpkı kaymakamlar gibi yurtdışında özellikle Avrupa’da 2 yıllık eğitime gönderilmesi gerekir.
- Gereksiz karar yazılması halinde disiplin cezası getirilmelidir.
- Mevcut hâkim ve savcılarının mesleki yeterlilik sınavına tabi tutulup, başarısız olanların eğitime ve tekrar sınava tabi tutulması ve bunun sonrasında yine başarılı olamayanların başka kadrolara atanması gerekir.
- Hâkim ve savcılara uzmanlık mahkemeleri dışında tayin yasağı getirilmelidir.
- Hâkim ve savcılarının bireysel sorumluluğun artırılması, yaptıkları işlemlerden sorumlu tutulması ve tazminat sorumluluğu getirilmesi gerekir.
- Hâkim ve savcılarının hukuksal değerlendirme ve duygusal zekâ testine tabii tutularak geçebilenlerin atanmaları gerekir.
- Hâkim ve savcılarının atama-terfi ve disiplin işlemleri için objektif kriterler getirilmelidir.
- Hâkim ve savcılarının sorumluluğu bulunan durumlarda yargılama yapacak özel bir mahkeme kurulmalıdır.

- Hâkim ve savcılara avukatların, avukatlara ise savcı ve hâkimlerin sicil notu vermelerini düzenlemek gerekir.
- Hâkim ve savcıların devlet ile bağlantısının kesilmesi ve memur statüsünden çıkarılması gerekir.
- Hâkim ve savcıların kaldırılan derece sisteminin tekrar getirilmesi gerekir.
- Hâkim ve savcılardan meslek etiği ve uygulamada nasıl davranılması gerektiğine dair eğitimler verilmelidir.
- Hâkim ve savcıların kanunları uygulamada mantık ve muhakeme yetilerini geliştirici eğitimler verilmelidir.
- Hâkim ve savcıların silahların eşitliği ilkesine inanmaları ve riayet etmeleri gerekmektedir.
- Hâkim ve savcılara emeklilikten sonra noterlik avukatlık gibi haklar verilmemelidir.
- Her hâkim ve savcının kendilerine ait bağımsız ve müstakil kurumları tarafından takip ve denetimi yapılarak terfi işlemleri yürütülmelidir. Mesleğe girdikleri ilk günden itibaren, iş yükünün ne kadarını bitirdikleri; davalar için öngörülen ortalama süreyi aşıp aşmadıkları; kararlarındaki isabet oranı (İstinaf ve Yargıtay/Danıştay’da onama/bozma durumu); AİHM, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay içtihatlarına uyup uymadıkları; savcıların iddianame ve mütalaalarındaki isabet oranları; disiplin cezaları; müfettiş notları; iş sahibi ve avukatların memnuniyetleri; katıldıkları meslek içi eğitimleri; hukukun gelişmesine katkılarından ve çalıştıkları yerlerden (+) veya (-) olarak aldıkları toplam puanlar üzerinden iki yılda bir terfileri yaptırılmalıdır.
- Hâkimlik, savcılık gibi pozisyonlarda kadın temsili sayısı ve oranı “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı” uyarınca arttırılmalıdır.
- Hâkim ve savcı olabilmek için yarışma sınavı yerine, belli bir süre diğer hukuk mesleklerinde veya akademide tecrübe ve başarı elde etme koşulunun aranması usulüne geçilmelidir.
- Hâkim ve savcıların sözlü mülakat sürecinin dijital ortamda kayıt altına alınması ve bu süreçte alınan kararlara karşı itiraz yolu düzenlenmesi gerekmektedir.
- Özellikle taşra söz konusu olduğunda, aynı yere atanan ve birbirlerinin sınırlı çevrelerinde yer alan hâkim ile savcının, koruma tedbiri talep eden makam ve bu talep hakkında karar veren makam olmaktan veya iddianame düzenleyen ve iddianamenin iadesi için inceleme yapan makamlar olmaktan çıkarılması gerekmektedir.
- Karar sayısı, onama oranları, yargılama süresi gibi somut rakamsal kriterler üzerinden başarılı olan hâkim ve savcılar prim gibi bazı uygulamalarla ödüllendirilerek hukuka uygun ve hızlı karar vermeleri teşvik edilmeli; belirlenen kriterlerin altında kalan hâkim ve savcıların derece ve kademe ilerlemeleri durdurulmalıdır.

- Özellikle hâkimlerin denetim sisteminin verimli çalışır hale getirilmesi gerekmektedir. Zira hukuka uygun karar vermenin mesleki kariyerlerine etkisi azaldıkça hâkimlerin onama oranlarının da dramatik bir şekilde düştüğü saptanmıştır. Örneğin Yargıtay Ceza Daireleri'nin 2014 yılında %54 olan onama oranı 2021 yılına gelindiğinde %23,8'e kadar düşmüştür. Yani her dört karardan yalnızca biri usul ve esas bakımından Yargıtay'ca tam anlamıyla hukuka uygun bulunmuştur.¹⁶

Avukat	183
Arabulucu	178
Uzlaştırmacı	113
Hakim	72
İcra Müdürü	63
Bilirkişi	59
Savcı	50

Makale yazarlarının çoğu, hukuk fakültesi mezunu olmayanların idari yargı hâkimi olmaması gerektiğini savunmaktadır. Böyle bir kural getirilmesinin, yüksek sayıdaki hukuk fakültesi mezununa istihdam sağlayacağı gibi verilecek kararları nitelikli kılacağı tespit edilmiştir. Yazarlara göre idari yargı hâkimliğine hukuk fakültesi mezunu haricinde diğer fakültelerden alım yapılmamalı, en az 5 yıllık kıdeme sahip avukatlar idari yargı hâkimi olabilmeli ve idare mahkemelerinin sayısı artırılmalıdır.

Yazarların hâkimler ve savcılar özelinde yaptıkları sorun tespiti ve çözüm önerilerine geri dönülecek olursa:

Tablo 4: Yargı Mensuplarına Güven Sıralaması

- Adli Yargı Hâkim ve Savcı Adaylığı ile İdari Yargı Hâkim Adaylığı sınavları tek çatı altında toplanmalı ve avukatlık sınavı da buna dâhil edilmelidir.

¹⁶ Yargıtay Ceza ve Hukuk Dairelerinde Onama-Bozma Karar Oranlarının Görünümü <https://ilke.org.tr/yargitay> [Erişim Tarihi: 31.12.2022] “Dosyaların onama-bozma durumunda ise ceza dairelerinde 2021’de, 69.205 dosyanın onandığı böylece toplam karar sayısına göre onama oranının %24 olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Bununla birlikte 2021’de bozma karar sayısı 81.692 bozma oranı da %28 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında bozma oranının onamaya göre daha yüksek gerçekleştiği söylenebilir. Hukuk dairelerinde 2021’de onama karar sayısı 80.574, onama karar oranı %42 iken; bozma karar sayısı 2021’de 26.271, bozma karar oranı da %13 olarak gerçekleşmiştir. Adalet erişim kapsamında baktığımızda Yargıtay, bugüne kadar iş yükünün/dosya sayılarının fazlalığı ve buna bağlı olarak dosya neticelenmesinin uzun yıllar sürmesi ile gündeme gelmiştir. Ancak özellikle bölge adliye mahkemelerinin ihdasından sonra Yargıtay’ın dosyaları daha ivedi neticelendirerek adil yargılanma ilkesine bu yönüyle katkı sağladığı söylenebilir. Bozma oranlarının onama oranlarına karşı yüksek oluşu ise hukuki denetimin işlediğini göstermekle beraber bu durumun adalet erişimde vatandaş lehine olmadığını belirtmek gerekir. Zira her bozma bir yanlış kararın tashihi anlamına gelmekte, bu da yeniden yargılamayı gerektirdiği için yargılama sürelerinin uzamasına neden olmaktadır. Bu cihetle yargılamaların uzamaması adına onama oranlarının bozma oranlarına nazaran daha yüksek olması, hukuk sisteminde tercihe şayandır denebilir.”

- Her sene tespit edilecek sayısal kotaya göre ve yapılacak meslek sınavı ile hâkim, savcı, avukat, araştırma görevlisi, kamuda hukuk alanında uzmanlık gibi mesleklere alımlar yapılmalıdır.
- AİHM ve AYM'nin ihlal kararlarına açıkça direnen hâkimlere mutlaka hukuki ve mali sorumluluk getirilmelidir.
- Anayasa'yı ve insan haklarını ihlalden doğan tazminat doğrudan hâkime yüklenmelidir.
- Hâkim ve savcılarının görevli oldukları mahkemeler ve yerler sürekli değiştirilmemeli, en az 5 yıl aynı mahkeme ve yerde görev almaları sağlanmalıdır.
- Tüm yargı çevrelerinde, delillerin tespiti aşamasında belirli bir yol alınmış veya hüküm verme aşamasına gelinmiş dosyalara bakan hâkimlerin söz konusu bu dosyaları sonuçlandırmadan görev yerlerinde değişiklik yapılmamalıdır.
- İngiliz hukuk sisteminde olduğu gibi hâkimler 40-60 yaş arasındaki hukukçulardan seçilmelidir.
- Mevcut hâkim ve savcılara her yıl yeterlilik sınavı yapmak ve geçemeyenleri geri göreve alarak mahkeme kalemlerinde görevlendirmek gerekir.
- ABD örneğinde olduğu gibi ön lisans yapmak hukuk fakültesi okuyabilmenin ön şartı olmalıdır.
- Hâkimler seçilirken toplumdaki etnik çeşitlilik ve bunların oranları dikkate alınmalıdır.
- Almanya örneğinde olduğu gibi hâkim olabilmek için çift aşamalı bir sınav uygulanmalıdır.
- Soruşturma savcılarını sadece soruşturmalarının yürütmesiyle, kovuşturma savcılarının da sadece mahkemelerde görev yapması sağlanmalıdır.
- “Cumhuriyet Savcısı” ibaresinde yer alan “Cumhuriyet” ifadesi kaldırılmalıdır. Zira her avukat cumhuriyet avukatı olduğu gibi her hâkim de cumhuriyet hâkimidir.
- Ağır ceza, asliye ticaret, temyiz mahkemeleri vb. özel ihtisas gerektiren davalarda 5, 10 ya da 20 yıl kıdemi olan avukatlar girebilmelidir.
- Soruşturma savcısı, kendi iddianesiyle açılan davada kovuşturma aşamasında da savcılık yapmalıdır.
- HSK kararlarının tamamına karşı yargı yolu açık olmalıdır.
- 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun “derece yükselmesinin koşulları” başlıklı 21. maddesi değiştirilmeli, mesleği layığı ile yapmayanlar terfi ettirilmemelidir.

Yukarıdaki aktarımlardan anlaşılacağı üzere makalelerde hâkim ve savcılara yönelik oldukça geniş, detaylı ve bazen de birbiri ile uyumsuz öneriler getirilmiştir. Anket katılımcılarının “En çok şikayet ettiğiniz yargı sistemi mensupları kimlerdir?” sorusuna verdiği cevapta hâkim ve savcılarının ilk sıralarda yer alması ile makale yazarlarının bu konuya ilişkin sorun tespiti ve çözüm önerilerinin fazla olması arasında korelasyon güçlüdür. 421 kişi hâkimleri, 126 kişi ise

savcılarını en çok şikâyet ettiği yargı sistemi mensubu olarak belirtmiştir. “Diğer” kategorisinde sayılanların başında HSK ve Adalet Bakanlığı gelmektedir. Ayrıca çok az da olsa şikâyet edilen yargı mensubu sorusuna Barolar ve Kalem Müdürleri olarak cevap verenler de bulunmaktadır.

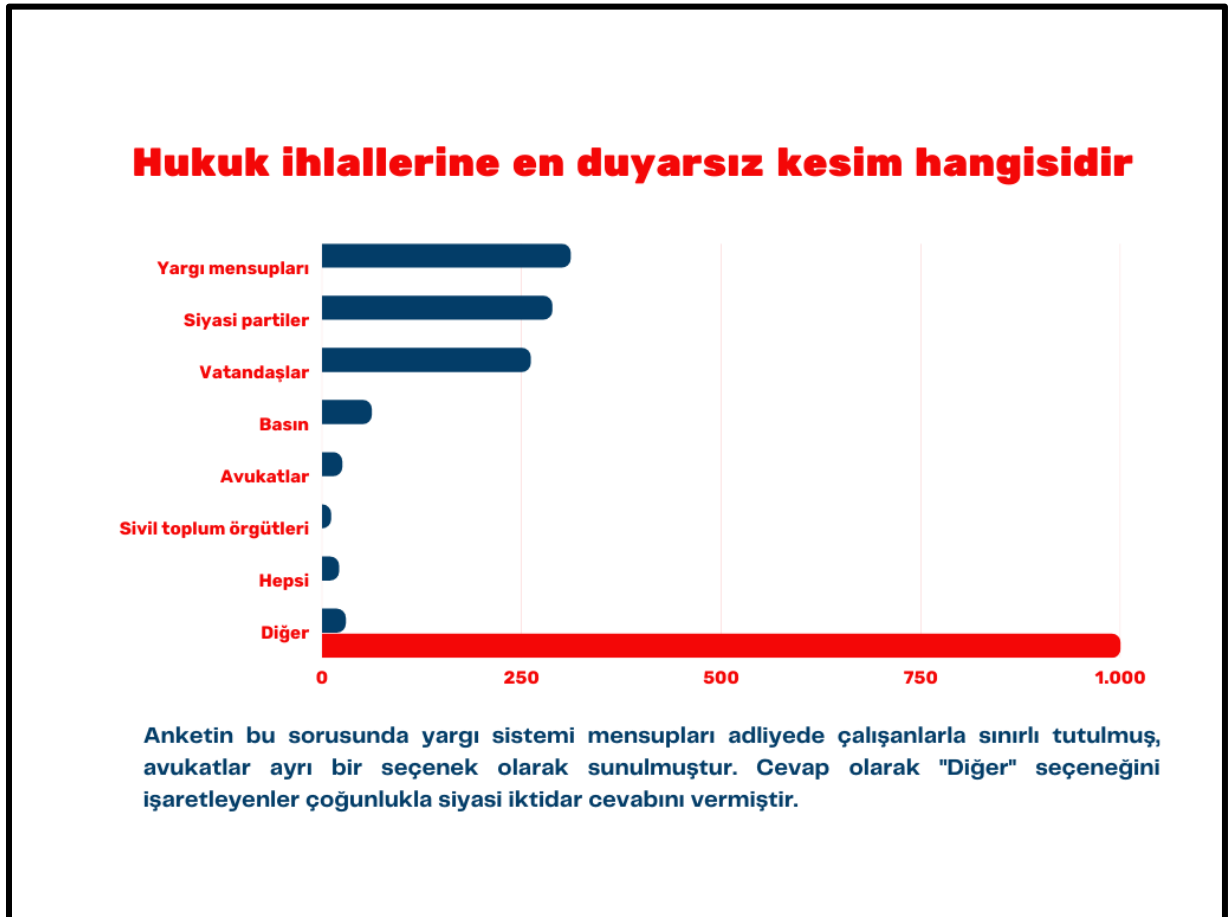
Grafik 19: En Çok Şikâyet Edilen Yargı Mensuplarına İlişkin Anket Verileri

Anket çalışmasındaki “Yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlularını önem derecesine göre sıralayınız. (1 En önemli, 6 en önemsiz)”¹⁷ şeklinde yer alan bir diğer soruya verilen yanıtlar yukarıdaki sonuçlara eşdeğer bir nitelik arz etmektedir.

Sunulan tablolardan anlaşılacağı üzere siyasi otoriteden sonra hâkimler ve savcılar yargı sisteminde yaşanan problemlerin esas sorumluları olarak görülmektedir. En az sorumlu görülen kesim ise avukatlar olmuştur. Yukarıda belirtildiği üzere anket çalışmasına katılanların büyük çoğunluğunun avukat olması beklendiğinden elde edilecek verinin daha nesnel olması için farklı çapraz sorular sorulmuştur. Bunlardan biri de “Sizce hukuk ihlallerine en duyarsız kesim

¹⁷ Önem derecesine göre sıralama yapılması istenen çoktan seçmeli sorularda birden fazla seçenek aynı önemde görüldüğünden, bir kişi tarafından birden fazla seçeneğe aynı puan verilebilmiştir.

hangisidir?” sorusudur. Bu soruda “avukatlar” bilinçli olarak ayrı bir kategori olarak belirtilmiştir. Yargı mensubu dendiğinde akla ilk gelen ana unsurlar olan avukat, hâkim ve savcı üçlemesinden avukatlar çıkarılarak “yargı mensupları” kategorisi hâkim ve savcılarının yanı sıra yüksek yargı mensupları ve yardımcı özneleri de kapsayacak şekilde genişletilmeye çalışılmıştır. Nitekim bu soruya verilen cevaplar ile bir önceki sorunun cevaplarına bakıldığında benzer sonuçlar çıktığı görülecektir. Bir önceki soruda hâkim, savcı ve yüksek yargı mensupları yargı sisteminde yaşanan problemlerin esas sorumluları olarak işaretlenmiş ve 717 kez en önemli sorumlu olarak işaretlenen siyasi otoriteden daha çok sorumlu görülmüştür. Aşağıdaki soruda da benzer şekilde avukatlar dışındaki yargı mensupları 311 kişi tarafından hukuk ihlallerine en duyarlı kesim olarak belirtilmiştir. “Diğer” kategorisinde ise çoğunlukla siyasi iktidar belirtilmiştir.

Grafik 20: Hukuk İhlallerine Duyarsız Kesimler Sıralaması

Yukarıda ele alınan ve yargı mensuplarına güven derecesinin ölçüldüğü tabloya bakıldığında avukatların en çok güvenilen, savcılarının en az güvenilen, hâkimlerin ise az güvenilen olarak

belirtildiği görülecektir. Bu noktada, katılımcıların çoğunun avukat olduğuna yeniden vurgu yapmak gerekir.

Görüldüğü üzere nihai karar verici konumda bulunan yargı mensupları en çok şikâyet edilen, talep makamında bulunanlar ise en az şikâyet edilen konumdadır. En az şikâyet edilen avukatların birbirleri hakkındaki şikâyetlerini ölçmek ve tasnif etmek bu çalışma özelinde mümkün olmamıştır. Bu konu ayrıca araştırılmalıdır. Ancak, anketin kapalı ve uçlu sorularına verilen yanıtlar birlikte değerlendirildiğinde, avukatların barolardan şikâyetlerinin yoğun olduğu ve baroların daha etkin olması için çok sayıda öneri getirildiği görülmektedir.

5.2. Yardımcı Özne ve Sistemler

Bu başlık altında makale yarışması ile anket çalışmasından elde edilen veriler birlikte incelenerek yargılamada yardımcı özne olarak yer alan kişi ve sistemlere ilişkin tespit ve önerilere yer verilecektir.

5.2.1. Bilirkişiler

Kanundaki ifadesi ile bilirkişi “*çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulmuş gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi*” olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere hukuk sistemimizde hâkimin bir dosyaya ayırabileceği süre oldukça sınırlıdır. Bu süreler zarfında dosya üzerinden karar verecek olan hâkimler, hatalı karar vermemek için özellikle hukuk dosyalarında bilirkişilere başvurmakta ve bir tür dosya özeti çıkarmayı tercih etmekte, kararların birçoğu bu çerçevede alınmaktadır. Anket katılımcıları ve makale yazarları tarafından ‘bilirkişi hukuku’ olarak tanımlanan bu durum “hukukçu bilirkişi” atanması olgusu ile birlikte ağır bir şekilde eleştirilmekte, dosyalar hakkında hukuki niteleme yapacak olan hâkimleri ve yargının itibarsızlaştığı düşünülmektedir.

Anayasa m.138’de hâkimin görevi “*kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vermek*” olarak düzenlenmiş olup Anayasada bilirkişilere yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bilirkişi atanması gerekli olmayan birçok dosya için bu görevlendirmenin yapılması, görevini Anayasadaki tanımı ile yerine getirecek bir hâkime ulaşma hakkının erozyona uğradığı şeklinde yorumlara neden olmaktadır.

Ankette ve makalelerde bilirkişilik müessesesine ilişkin birçok şikâyet ve öneri dile getirilmiştir. “Sizce, hukuk sistemimizin en kronik sorunu nedir?” ve “ En çok şikâyet ettiğiniz yargı mensubu kimdir” sorularına da “bilirkişi” yanıtını veren çok sayıda katılımcı bulunmaktadır.

Aşağıda bu konuya ilişkin olarak makale yazarlarından ve anket katılımcılarından gelen sorun tespitleri ve çözüm önerileri şu şekildedir:

- Bilirkişiler daha özenli seçilmeli ve eğitime tabi tutulmalıdır.
- Dosyaların kaderinin bilirkişilere bırakılmamalıdır.
- Bilirkişilik adeta yeni bir meslek türü haline gelmiştir.
- Anayasa ve kanunlara aykırı olarak uygulamada bazı dosyalar üzerinde bilirkişilerin yönlendirici hatta karar verici bir role dönüşmüş olması önemli bir problemdir. Bu tarzdaki uygulamalar nedeniyle yaptırım gerekmektedir.
- Teknik, karmaşık ve çetrefilli bir konuda bilirkişiye başvurulduğu takdirde bu bilirkişilere duruşmada hâkim ve taraflarca soru sorulmasına izin verilmelidir. Nitekim HMK’nın 152. Maddesi de bu hakkı tanımaktadır. Uygulamada bilirkişiler, raporumuz “takdiri delildir” diyerek özensiz ve baştan savma raporlar sunmakta ve yargılamaya ciddi bir manada zarar vermektedir. Bunun önüne geçilmesi için bilirkişinin duruşmada dinlenilmesi ve raporunu gerekçesiyle açıklaması gerekmektedir. Böylece hâkim uyuşmazlık ve çözüm konusunda, daha bilgi sahibi olacak, bir hata var ise tartışılacak ve tarafların aklında bir soru işareti kalmayacak ve böylelikle bilirkişilerin vermiş olduğu rapora da güven artacaktır.
- Bilirkişilerin mevzuat konusunda ciddi bir eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Bu eğitimin sonunda bir sınav yapılması ve sınavı geçemeyen bilirkişilerin mesleği icra etmesinin mümkün olmaması gerekmektedir.
- Bilirkişilerin sadece özel ve teknik uzmanlık gerektiren davalarda görevlendirilmesinin kat’i bir gözetime tabii tutulması gerekmektedir.
- Bilirkişilerin kendilerine verilen süreler içerisinde raporlarını tam ve düzgün teslim etmemeleri halinde HMK hükümlerinin uygulanması gerekmektedir.
- Bilirkişilik yaparken meslek içi eğitimler getirilerek, belirli periyotlarla iştirak edilecek periyodik eğitim programları ihdas edilmesi ve dönemsel bazda eğitim şartı getirilmesi gerekmektedir.
- Mesleğin icrası sırasında faaliyet alanıyla ilgili yeterli, güncel donanım ve liyakate sahip olmayan bilirkişilerin listeden çıkarılması hususunda normatif düzenleme yapılmalıdır.
- Bilirkişilik Kanunu hakkındaki yasal düzenlemelerin bir an evvel tamamlanarak nihayete erdirilmesi ve hali hazırda var olan belirsiz durumun bir an önce ortadan kaldırılması, nitelikli bilirkişiye ulaşmanın önündeki engellerin kaldırılması, bilirkişi listesine başvuru koşullarının

en azından belirli bir süreyle sınırlı olarak gevşetilmesi ve sayısal azlığın giderilmesinin temin edilmesi, aylık kota uygulamasının kaldırılması yahut kotanın belirli bir miktar arttırılması (aylık 45 dosya uygulamasının yerinde olabileceği) germektedir.

- Bilirkişileri aktif olarak denetleyen bir kurum mevcut hukuk sisteminde olmadığından, bilirkişiler tarafsız rapor yazmaktan uzaklaşabilmektedir.
- Bilirkişi raporlarına karşı yapılan itirazlar bilirkişinin bağlı olduğu kurum (odalar, meslek birlikleri) tarafından denetlenmeli, bilirkişinin bilimsel olmayan keyfi raporları tespit edildiğinde meslek odası tarafından önce uyarma ve kınama verilerek akabinde ise kesin suretle melekten men edilmesi gerekmektedir.
- Bilirkişi dâhil herkesin mesleki sorumluluğunun olması gerekir.
- Hukuki konularda dosyayı bilirkişiye gönderen yargıcın mesleki yetersizlik nedeniyle görevi sona erdirilmelidir.
- Süresinde rapor sunmayan bilirkişilerin bilirkişi listesinden çıkarılması gerekir.
- Bakanlık bilirkişi rapor şablonları oluşturmalıdır.
- Bilirkişilerin raportör gibi kullanılması ve her dosyanın bilirkişiye gitmesi engellenmelidir.
- Bilirkişilik müessesesinin derhal kurumsallaştırılması ve Adli Tıp Kurumu gibi tüzel kişilikler üzerinden yürütülmesi gerekir. Merkezi bir bilirkişi sistemi veya bakanlığa bağlı bir kurum oluşturularak, bilirkişi raporlarının bu kurumdan istenmesi hususunda çalışma yapılması sağlıklı olacaktır. Bu yöntem hem zamandan tasarruf, hem de daha rafine ve standart bilirkişi raporlarının ortaya çıkmasını sağlayacaktır.
- Bilirkişi gerekmeyen hususlarda dahi bilirkişi raporu olmadan karar verilmemesi yargının en önemli sorunlarından ve ek iş yükü getirmektedir.
- Eğitimini almadığı bir konuda ve en az 10 yıl aktif tecrübesi olmayan bir kişi bilirkişi olmamalıdır.
- Bilirkişilerin dosyaları en geç 2 hafta içinde mahkemeye ibraz etme zorunluluğu getirilmelidir.
- Basit hesaplamalar ve hukuki yorum için bilirkişi raporu istenmemelidir.
- Bilirkişilik kurumunu adli sistemden bir an önce çıkarılması gerekir, uzmanlaşmış mahkeme ve hâkimler olması halinde bilirkişiye ihtiyaç kalmayacaktır.

5.2.2. Adli Personel

Genel bir çerçevede sorun tespit eden ve çözüm önerisi getiren makale yazarları ve anket katılımcıları liyakatsizliğin tüm personele sirayet ettiği konusunda görüşler ileri sürmüşler, iş yükünün azaltılması için yeterli personel bulunmadığını vurgulamışlardır.

Yazarlar ve katılımcılar tarafından adli personele ilişkin olarak ileri sürülen görüş ve önerilerden bazı seçkiler şu şekildedir:

- Tüm adliye personeli sadece hukuk fakültesi mezunlarından seçilmelidir.
- İcra memuru, icra müdürü, kalem memuru, mübaşir ve infaz memurları istisnasız şekilde ayrı ayrı sınavlar ile istihdam edilmelidir.
- Adliye personeline yönelik şikâyetler konusunda daha hızlı ve etkin çözüm alınmalıdır.
- Personel puanlama sistemi getirilmeli, Adli personelin tümüne performans sistemine dayalı bir ölçüm ve denetim uygulanmalıdır.
- Adli personelin genel kültür ve insan hakları eğitim yetersizliği giderilmelidir.
- Personel, yurttaş memnuniyeti ilkelerine göre çalışmalıdır.
- Memur alımlarında daha titiz davranılmalı; memur alımı yapılırken memurlar sadece bilgi değil, klavye kullanımı, iş çözme kabiliyeti, ahlak ve etik değerleri ve psikoloji açısından da ölçülmelidir.
- Sınav ve mülakatlar yapılırken şeffaflık ve liyakatin sağlanabilmesi için video ile kayıt alınması gerekir.
- Yargı sisteminde görev alan; idari işler ve yazı işleri müdürleri, kâtipler, mübaşirler, veznedarlar, bilgi işlemciler, teknik personeller, sosyal çalışmacılar şeklinde birçok farklı unvanı personelin sürekli eğitimlere ve mevzuat değişikçe sınavlara tabi tutulması gerekmektedir.
- Sözleşmeli personel sisteminin, geçici veya ara bir form olma özelliğinden çıkarılması ve gelişen teknolojinin olanaklarıyla değerlendirme ve memnuniyet odaklı bir sistemin getirilmesi gerekli görülmüş, performans değerlendirmesinin performansı arttıracığı ve yargı sistemine hız kazandıracağı düşünülmüştür.
- Mahkeme kararlarını uygulamak ve yazışmaları yürütmekle görevli olan mahkeme kalemleri ve icra dairesi memurları, avukatların işlerini zorlaştırmakta ve vatandaşın mağduriyetinin artmasına yol açmakta olduğundan sıkı bir denetime tabi tutulması gerekmekte, suç teşkil eden fiillerin ise cezalandırılması sağlanmalıdır.
- Adliyede çalışan memurlar istihdam edilirken, ilgili personelin hukuk eğitimine yeterli derecede yer veren eğitim kurumları mezunları arasından seçilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle, ilgili personel istihdam edilirken, bilinçsizce açılan çok sayıda ve niteliksiz olan yeterli eğitim kadrosuna sahip olmayan hukuk fakültesi açılmasının bir sonucu olarak,

ihitiyaç fazlası işsiz mezun sayısını da istihdam ederek hem bu sorunun çözülmesine öncelik verilmeli, kalan personelin ise Adalet Meslek Yüksek Okulu mezunları arasından temini yapılarak, nitelikli personelin arttırılması gerekmektedir.

- Kolluğun ve kamu personelinin kovuşturulmasında izin şartı kaldırılmalıdır.
- Yargı personeli ile halk arasındaki kopukluk giderilmelidir.
- Ekonomik koşulların tüm yargı personeli açısından iyileştirilmesi sağlanmalıdır.
- Hâkimler kendi çalışacağı personeli dış kaynaktan kendisi temin edebilmelidir.
- Avukatların, yargı personelinin ihmali davranışları ya da kasıtlı davranışları için soruşturma başlatabilmelerinin sağlanması gerekir.
- Adliye personelinin mesai saatine riayet etmesi sağlanmalı, mesai saati içerisinde başka işlerle uğraşmaları önlenmelidir.
- Personele görev tanımını layığıyla anlatmak ve uygulamaya teşvik etmek gereklidir.
- Yargı personelinin yoğun bir meslek içi eğitime tabi tutulması gerekir.
- Personelin tayin aralıklarının uzatılması, hatalı uygulamaların denetlenmesi ve yaptırıma tabi tutulması gerekir.
- Kalem personelinin telefonlara cevap vermesi sağlanmalıdır.
- Personele "hukuk devleti neden önemlidir?" Ve "neden hukuka uymalıyız?" konulu eğitimler verilmesi ve hukuk nosyonunun yükselmesi gerekir.
- Adliyeye personelinin özellikle kalem personeli, icra iflas müdürlükleri, kolluk ve tapu müdürlükleri çalışanlarının büyük kısmının hukuk fakültesi mezunlarından seçilmesi gerekir.
- Yargının iş yükü nitelikli personel sayısının arttırmak suretiyle azaltılmalıdır. Personel sayısının en az iki katına çıkarılması gerekir.
- Personel teknolojik yeniliğe uyumlu hale getirilmelidir.
- Yargı personelinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı sadece şekli değil maddi anlamda da garanti altına alınmalıdır.
- Personelin kendisinin vazgeçilmez olduğu düşüncesinden uzak durması sağlanmalıdır.
- Yargı mensupları, kolluk kuvvetleri ve adliye personelinin kendini "devlet" olarak görme eğilimlerine karşı önlemler alınmalıdır.
- Personel alımında dürüst olunmalı ve hakkaniyetli davranılmalıdır.
- Personel hizmet kalitesinin artırılması gerekmektedir.
- Personel ve mahkeme sayılarının arttırılması gerekmektedir.

5.2.2.1. İcra Memurları

İcra müdürlüğü birimleri hakkında, makale yazarları ve anket katılımcıları tarafından çok sayıda görüş, eleştiri ve öneri getirilmiştir. İcra dairelerindeki ciddi iş yüküne çözüm bulunmadığı takdirde adalete erişime ilişkin şikâyetlerin artarak devam edeceği anlaşılmaktadır.

Makale yazarları ve anket katılımcılarının sorun tespitleri ve çözüm önerileri şu şekilde sıralanmıştır:

- İcra müdürlüklerinin uygulamalarda daireler arasındaki farklılık ciddi bir sorun teşkil etmekte olup, bu farklılıklara haksızlığa yol açmayacak bir biçimde yeknesak bir düzenleme getirilmelidir
- Kalem çalışanlarının uygulamalar ile ilgili eğitimine özen gösterilmelidir.
- İcra muamelelerini şikâyet etme hususunda ücretsiz ve hızlı bir sistem geliştirilmelidir.
- Etkin bir tahsilat sistemi getirilmelidir.
- İcra müdürlerinin hukuk fakültesi mezunu olması gerekir.
- İcra memurlarının etkin çalışması sağlanmalıdır.
- İcra memurlarının talepleri yasal süre içerisinde yerine getirmesi sağlanmalıdır.
- İşlemi iptal edilen icra müdürlerinin maaşlarından kesinti yapılmalıdır.
- İcra memuru muamelesinden kaynaklı şikâyetlerde yargılama giderleri ve harçlar masraflar ilgili memur yahut devlet tarafından karşılanmalıdır. Hiçbir kusuru olmayan yurttaşın masraf yapması engellenmelidir.
- İcra müdürlüklerine kota getirip belli dosyanın üzerinde işlem yapmaları engellenmelidir. Ortaya çıkacak iş yükü için yeni personel alınmalıdır.
- İcra memurlarının görevlerine ve hukuka aykırı kararlarına karşı etkili yargı yolu getirilmelidir.
- İcra iflas kanununda her uygulayıcıya göre değişen uygulamaların önünü kesmek için ciddi mevzuat çalışması yapılmalıdır.
- İcra işlemlerinde yeknesaklık sağlanmalı, farklı icra müdürlüklerinin farklı uygulamalar yapmasının önüne geçilmelidir.
- Aşırı iş yükünün getirmiş olduğu zorluklar nedeniyle icra memurlarının avukatlara ve vatandaşlara karşı olan saygı sınırları yükseltilmelidir.
- İcra daireleri özelleştirilmelidir.

5.2.2.2. Mahkeme Kalemleri

Mahkeme kalemlerine ilişkin sorunlar anket katılımcıları ve makale yazarları tarafından en önemli sorunlardan biri olarak görülmüştür. Bu kapsamdaki sorun tespitleri ve çözümler şu şekilde sıralanmıştır:

- Adliyelerde çalışan yazı işleri personelinin sayısal eksikliğinin ivedilikle tamamlanması gerekmektedir. Bu şekilde personel başına düşen dosya sayısının azaltılması suretiyle yazı işlerinin etkin ve hızlı bir şekilde yürütülmesinin temin edilecektir.
- İlgili memurun, icra ettikleri işler son derece önemli olup birçok insanın hayatına ve haklarına etki ettiği ve yargılama sürecinde büyük bir bölümü kapsadığı hususu unutulmamalıdır.
- İlgili personel liyakatle seçim yapılmayan ve adam kayırmacılığın söz konusu olduğu ülkemizde, davranışlarının herhangi bir yaptırımını olmayacağını düşündüğünden, bu tavırları çekinceleri olmadan sürdürmektedirler. Adalet Bakanlığı, denetim mekanizmasını güçlendirmeli, bu tavır ve tutumlardan caydırıcı ve etkin denetim mekanizmaları kurulmalıdır. Mevcut gidilebilecek yol olan memur şikâyeti yolundan daha kısa sürede sonuç alınabilen ve etki doğuran bir şikâyet mercii oluşturulmalı, her adliyede bir şikâyet mercii oluşturulmalı ve şikâyetleri olabildiğince hızlı değerlendirmeli ve sonuçlandırmalıdır.
- Adli personellerden kaynaklı ve özellikle ara iş ve işlemlere ilişkin problemlerin çözümlenmesi amacıyla; öncelikle meslek içi eğitimler arttırılmalı, hukuk etiği ve mesleki etik konularında ayrıca eğitimler düzenlenmeli ve en önemlisi adli personelin yaptığı iş ve işlemlerden kaynaklı hukuki ve cezai sorumluluğu arttırılmalıdır. Bu sayede adli personellerin vatandaşa ve özellikle avukatlara karşı edindiği tutum ve bireysel işlemlerindeki hukuki yetersizlikler çözüme kavuşturulabilecektir.
- Mahkemelerin resen yapması gereken işlemler kalem memurları tarafından önemsenmemektedir. Kişilerin bu durumlarda hak ihlallerine maruz kalmaması gerekir, aksi halde hukuk güvenliği ciddi şekilde tehlikeye girmektedir.
- Kalem personelinin yavaş çalışması hâkim ve savcılarının elini kolunu bağlamaktadır.
- Mahkeme kalemi ve icra dairesi çalışanları UYAP'tan önce daha çok iş yüküne rağmen daha çok çalışıp işleri daha hızlı yapıyorlardı. Teknoloji ilerlemesine rağmen işler yavaşlamaktadır.
- Mahkeme kalemi, icra dairesi, kolluk kuvveti memurlarının iş yapma konusunda hiyerarşik üstlerinden aldıkları emirleri kanunların üzerinde tutmamaları gerekir.
- Nitelikli ve hızlı iş yapan kalem memurları istihdam edilmelidir.

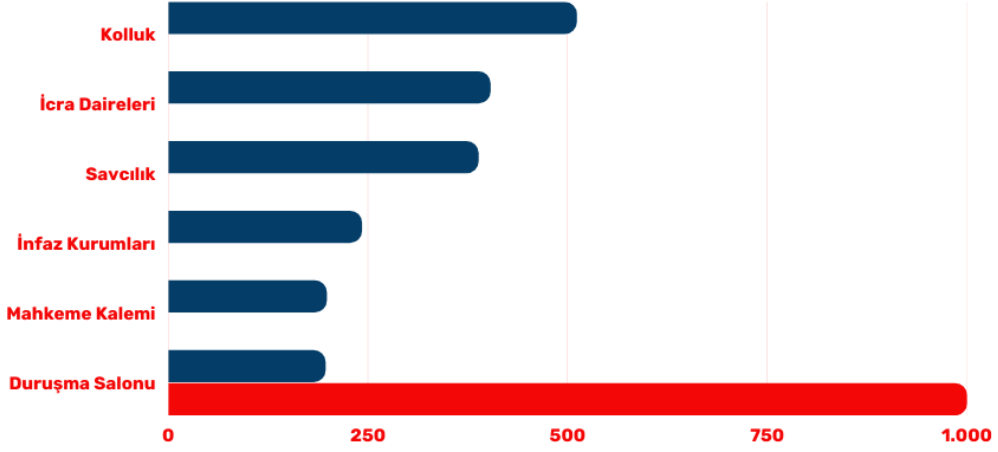
- Kalem memurlarının kamu hizmet etiği standartlarına uygun davranmaları sağlanmalıdır.
- Kalem personeli daimi olarak hizmet içi eğitime ve etik eğitime tabi tutulmalıdır.

5.2.2.3 Kolluk

Ülkemizde çok uzun yıllardır tartişılmasına rağmen adli kolluk teşkilatı kurulamamıştır. Adli işler, emniyet içerisinde hukuk eğitimi almamış olan ve doğrudan savcıya bağlanmayan, sicil amirinin emniyet müdürü ve mülki amir olduğu memurlara havale edilmiştir. Bu nedenle birçok dosyada deliller olması gerektiği gibi toplanamamaktadır. Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere, anket katılımcılarının yarısından çoğu en ağır sorunların kollukta yaşandığını belirtmektedir. Bu soruna makale yazarları ve anket katılımcılarının neredeyse tamamına yakını değinmiş ve sistem içerisinde ciddi bir sorun teşkil ettiğini öngörmüştür.

Katılımcılar tarafından kolluk hakkında sıralanan tespitler ve çözüm önerilerinden yapılan seçkiler aşağıdaki gibidir:

En ağır sorunlar hangi birimlerde yaşanmaktadır

Anket verilerine göre en ağır sorunların kolluk birimlerinde yaşandığını düşünenler çoğunluktadır. Birden fazla seçenek aynı önemde görüldüğünden, bir kişi tarafından birden fazla seçeneğe aynı puan verilebilmiştir. Çapraz doğrulama yönteminin kullanıldığı anketin diğer sorularına oranla bu soruya verilen yanıtlarda görece yakın bir dağılım söz konusu olmakta, yargı sisteminin paydaşı olan tüm birimlerde ağır sorunlar yaşandığı gözlemlenmektedir. Yargılamaların sembol mekanı olan duruşma salonlarının en alt sırada yer alması hukukçular tarafından analiz edilmelidir.

Grafik 21: En Ağır Sorunların Yaşandığı Birimlere İlişkin Anket Verileri

- Kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir gereği olarak adli olaylara bakacak kolluk görevlilerinin mutlaka savcılık hiyerarşisi altında örgütlenmesi, sicil amirinin adli kolluk amiri ve savcı olması, idare ile irtibatının kesilmesi gerekmektedir. Bu birimlerde öncelikle hukuk fakültesi mezunları tercih edilmeli, adli kolluk amirleri ise hukuk fakültesi mezunu olmalıdır.
- Kamu görevlileri ve özellikle kolluk görevlileri kadın erkek eşitliği konusunda zorunlu bir eğitime tabi tutulmalı, eğitimlerin şekli, içeriği, katkısı vb. hususlar ciddi bir biçimde düzenlenmeli ve bu eğitimleri 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun tanımlar başlıklı 2. maddesi ve 14.cü maddesi uyarınca kurulan Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri'nde çalışan personel vermelidir.
- Kanunlarla güvence altına alınan insan hak ve hürriyetini, ceza hukukunun ilkelerini, hukukla çelişmeyen soruşturma teknik ve taktiklerini, delil toplama tekniklerini bilen, bilişim, teknoloji ve iletişim dallarında kendisini çok iyi yetiştirmiş özellikle kriminal konusunda uzmanlaşmış, etik ve ahlaki değerleri ve psikolojik durumu düzenli olarak değerlendirilen bir kolluk oluşturulmalıdır.
- Yargı sistemi içerisinde, insan onuruna saygı kültürünü geliştirme amacı ile kişilerle etkileşim kurma, saygıyı teşvik etme konusunda düzenli eğitim verilmelidir. Kolluk

kuvvetleri ile yargı sistemine dâhil tüm kurumlarda çalışan görevlilere, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları ve engellere sahip bireylerle etkileşimlerinde önyargıyı azaltmak için rehberlik ve eğitim verilmelidir.

- Hukuk sistemine güvensizlik kollukta başlamaktadır.
- Avukatlar üzerinde kolluk baskısı kaldırılmalıdır.
- Polis departmanlarında, zihinsel ve fiziksel sağlık sorunlarından kaynaklı krizlere müdahale için birincil irtibat kişisi ve uzman olarak görev yapan en az bir atanmış kişi bulunmalıdır.
- Geniş çaplı kolluk reformu yapılmalıdır.
- Kolluk kuvvetlerinin avukata bakışının değiştirilmesi, avukatların da mesleklerinin ciddiyetinin farkına varmalarının sağlanması gerekir.
- Avukatlara delil toplama ve kolluktan yardım isteme imkânı getirilmelidir.
- Adli kolluk kurulmalı ve bu birimde hukukçular istihdam edilmelidir.
- Adli kolluk yükseköğütlerinin kurulması gerekir.
- Kolluk kuvvetlerinin kendini "devlet" olarak görme alışkanlıklarının değışmesi gerekir.
- Kolluk amirlerinin hukuk faköltesi mezunu olmasının zorunluluk olması gerekir.
- Kolluk birimlerinin kararların infazını geciktirmemesi veya işlerini yapması hususunda ödöl ceza sisteminin getirilmesi gerekir.
- Kolluk kuvveti etkin ve yeterli denetim altına alınmalıdır.
- Kolluk kuvvetlerine göğüs kamerası zorunluluğtu getirmek
- Kolluk kuvveti memurlarının iş yapma konusunda hiyerarşik üstlerinden aldıkları emirleri kanunların üzerinde tutmaları engellenmelidir.
- Kolluk, insan hakları eğitimi almalıdır.
- Kolluk kuvvetlerine yoğun hukuk eğitimi vermek gerekir.
- Kolluk güçlerinin hukuka aykırı fiiller nedeniyle cezasız kalmasının önüne geçilmelidir.
- Avukatlık stajında kolluk birimlerinde ez az 1 hafta görev almak zorunlu tutulmalıdır.
- Kolluk kuvvetlerinin tarafsızlığının ve niteliğinin arttırılmasına ilişkin düzenlemeler yapmak gerekir.
- Fiili hacizleri kolluk görevlendirmesinin zorunlu olması gerekir.

5.2.3. Arabulucu ve Uzlaştırmacı

Dava sisteminde, taraflar her halükarda yargı makamının kararına tabi olmaktadırlar. Burada sonuç yargı makamından gelmektedir. Ancak uzlaştırma veya arabuluculuk gibi alternatif yollarda taraflar kendi iradelerine ve bunların sonucuna tabidirler. Taraf iradelerinin sıhhati kritik öneme sahiptir. Bu sebeple uzlaştırma ve arabuluculuk gibi alternatif yöntemlerde sürece

katılacak olan tarafların vekille temsil zorunluluğu olması gerektiği konusunda yoğun bir ittifak bulunmaktadır.

Kimi makalelerde yargının iş yükünün azaltılması ve adalete erişimin hızla gerçekleşmesi anlamında arabuluculuğun yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanırken; daha az olmakla birlikte arabuluculuğun avukatlık mesleğinin önünde bir engel olarak görüldüğü de söylenebilir. Uzlaştırma konusunda ise özellikle yargının iş yükünün azaltılması bakımından uzlaştırmaya tabi suçların kapsamının genişletilebileceği konusunda fikirler ileri sürülmüştür. Gerek arabuluculuk ve gerekse uzlaştırmacılık faaliyetinin hukuk eğitimi almış kişilerin tekelinde kalması konusunda fikir birliği olduğu söylenebilir. Aynı görüşler anket katılımcıları tarafından da teyit edilmiş bulunmaktadır. 1009 kişinin katıldığı ankette arabulucular ve uzlaştırmacılar en az şikayet edilen gruplardan olmuştur.

Uzlaştırma ve arabuluculuk konusunda katılımcıların taban tabana zıt görüşler ileri sürdükleri de görülmektedir. Uzlaştırma ve arabuluculuk gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yolları hakkında getirilen tespit ve önerilere ilişkin seçkiler aşağıda sıralanmıştır:

- Sadece gerçek manada kamunun zararını doğuran suç tiplerini kapsam dışında tutarak, geri kalan suçları uzlaştırma kapsamına dâhil etmek, suçun gerçek manada mağduru olan kişilerin mağduriyetini giderecek çözümler bulmak gerekir.
- Arabuluculuğun ve uzlaştırmacının daha etkili ve yaygın olması avukatla temsil zorunluluğu
- Arabuluculukta avukatı olmayana devlet avukatı atamalıdır.
- Hukuk fakültelerinde, arabuluculuk ve taraf vekilliği gibi derslerin konulması gerekir.
- Uzlaştırmacı ve arabulucuların daha nitelikli olması için denetimlerin artması gerekmektedir.
- Arabuluculuk ve uzlaştırma kurumları için ciddi bir pratik eğitim getirilmesi gerekir.
- Arabuluculuk ve uzlaştırmacılığın kurumsallaştırılarak, ayrı bir birim olarak adliye teşkilatına alınması gerekir.
- Arabuluculuk ve uzlaştırmacılık tarifelerinde artış yapılması gerekir.
- Arabuluculukta, asillerin toplantıya katılmasını zorunlu kılınmalıdır.
- Arabuluculuk kanununu, uygulamadaki sorunları dinleyerek revize etmek gerekir.
- Arabuluculuk ve istinaf gibi yargı sürelerini uzatan uygulamaların kaldırılması gerekir.
- Arabuluculuk toplantısına katılmayan yönünden davada avukatla temsil edilmesi halinde vekâlet ücretine hükmedilmemesi şeklindeki maddenin kaldırılması gerekmektedir.
- Tahkim ve arabuluculuğun gönüllülük esasıyla ve teşviklerle yaygınlaştırılması gerekir.

- Asgari ücret tarifelerinin altında iş gören avukat ve arabulucu ağır yaptırımlara tabi tutulmalıdır.
- Taraflar arasındaki çözüme muhtaç uyuşmazlığın duygusal yönünün desteklenmesi için arabuluculuk süreçlerine psikolog ve sosyologların da dâhil edilmesi gerekmektedir.
- Engelli bireylerin arabuluculuk süreçlerinde arabulucuyla beraber işaret dili tercümanının atanması arabuluculuk faaliyetinin her iki taraf için de doğru yürütülmesini sağlayacaktır.
- Sadece en az 5 yıllık mesleki kıdemi olan hukukçuların uzlaştırmacı olması sağlanmalıdır.
- Toplumda uzlaşma kültürü bulunmamaktadır. Her iki müessese gereksizdir.
- Arabuluculuk ve uzlaştırma aşamalarında etik kurallar yaygın şekilde çiğnenmektedir.
- Arabuluculuk ve uzlaştırmacılık yapan kişilere verilen eğitim kapsamının genişletilmesi gerekir.
- Arabuluculuk sistemi kurulması avukatlık mesleğini bitirmektedir
- Hukuk mesleği dışındaki kişilerin uzlaştırmacılık yapmasının engellenmesi gerekir.
- Uzlaştırmacılık ve arabuluculuk mesleklerinin kariyer meslek haline dönüştürülmesi gerekir. Kendi içerisinde uzmanlık alanlarının genişletilmesi, uyuşmazlığın türüne ve hukuki mahiyetine göre atanacak arabulucunun uzmanlık durumu ve deneyimine göre seçilerek atanması gerekir.
- Arabuluculuk, doğası gereği kişiler arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için daha etkin bir yoldur ve bu alanla sınırlanmalıdır.
- Hak kaybına uğratmayacak bir modelle ve yargıda gecikmelere neden olmayacak usul bulunarak tüm icra takiplerine zorunlu arabuluculuk getirilmelidir.
- Arabuluculuk ve uzlaştırma zorunlu olmamalı, isteğe bağlı olmalıdır. Her avukat doğal olarak arabuluculuk ve uzlaştırma yapabilmelidir.
- Arabulucuların yetkisi ve etkinliği arttırılmalıdır.
- Arabuluculuk ve uzlaştırma müesseselerinin avukatlık mesleği aleyhine genişletilmesini engellemek gerekir.

5.2.4. Teknoloji, UYAP, UDAP ve Yapay Zekâ

Dijitalleşme, otomasyon ve yapay zekâ sistemlerinin adli işlemlerde güvenli ve daha yaygın bir şekilde kullanılmasına yönelik görüşler dile getirilmiştir. Bu kapsamda yapay zekâdan faydalanılması da önerilmektedir. Özellikle dosya tasnifi, dilekçe veya rapor özetleme, örnek olay sunulması, sözlü beyanların doğrudan zapta geçirilmesi, örnek karar taslakları sunulması gibi alanlarda yapay zekâdan faydalanılmasının yargıda etkinliği arttıracak ve iş yükünü azaltacak yönünde tespitler yapılmıştır. UYAP sisteminde yaşanan teknik sorunların en aza

indirilmesi, sistemsal sorunların çözülmesi, UYAP'ın gün içerisinde hata vermeden çalışmasını sağlamak için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği sıklıkla dile getirilen görüşlerdir.

Teknolojiye ve bilimsel gelişmelere ilişkin olarak makale yazarları ve anket katılımcılarının önerileri şu şekilde sıralanabilir:

- UYAP'ta yer alan icra dosyalarında döviz takiplerinin görüntülenmesi sağlanamamakta, nafaka takiplerinde ise yeni aylarda oluşan borçlar otomatik güncellenememektedir.
- Avukat talep portaldaki seçenekler yetersiz olduğundan normal ekrana bakılmaması yönündeki uygulama değiştirilmelidir.
- Savcılık dosyalarına yalnızca 3 tür dilekçenin birer kez sunulması adil yargılanma hakkının ihlalini teşkil etmekte olup acilen düzenlenmesi gerekmektedir.
- UYAP düzenlenirken baroların ve avukatların önerileri dikkate alınmalıdır.
- SEGBİS'in alt yapısı geliştirilmelidir.
- Fiziki pul temin edilmesi zorunluluğu kaldırılmalıdır.
- Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), yürütme organı olan Adalet Bakanlığı bünyesinden çıkartılmalıdır. Sistemin işletimi HSK tarafından yapılmalıdır
- Anayasa Mahkemesi ile AİHM tarafından verilen “hak ihlali” kararlarının tamamının Türkçeye çevirisinin yapılarak tüm yargı mensuplarının erişimine açılmalıdır. Halka açık hale getirilmelidir.
- Teknolojik imkânlardan daha fazla faydalanılması, yargılama ve hukuka erişimin maliyetini azaltılacaktır.
- İcra ve iflas daireleri ve mahkemeler kanundan kaynaklanan saklama yükümlülüklerini elektronik ortamda yerine getirebilirken, böyle bir altyapının avukatların kullanımı için de oluşturulması gerekmektedir.
- Abonelik Sözleşmeleri (MTS) üzerinden yapılan takiplere UYAP Avukat Portal üzerinden vekâlet sunulamaması ve takibe ilişkin itirazların fiziki olarak sunulması sorunu çözülmelidir.
- MTS sisteminde alacaklı vekilleri için birçok kolaylık bulunsa da borçlu vekilleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.
- Değişik İş dosyalarına ait evraklara UYAP üzerinden erişilememesi sorunu hızlıca çözülmelidir.
- Değişik iş dosyaları da dava dosyası niteliğinde olduğundan diğer dosyalarda olduğu gibi dosyaya ilişkin tüm evrakların taranarak UYAP Portal üzerinden dosyaya yüklenmesi gerekmektedir.
- UYAP üzerinde, e-imzalı girişlerde avukatlara ve vatandaşlara, savcılık dosyalarını sorgulama ve sulh ceza hâkimliği dosyalarını inceleme imkânı bir an evvel getirilmelidir.

- UYAP sisteminde evrakların kaydı için yapılan nitelemeler sistem üzerinden evrak aramakta yeterli olmamaktadır. Bu sistemde belirli sınıflandırmaların yanında taraflar veya mahkeme tarafından alt adlandırma ekranının olması aranan evrakın dosyadan bulunmasını kolaylaştıracaktır.
- UYAP sistemi ile diğer birçok sistem birbirine entegre edilmelidir. Bir davaya bakan hâkim ya da savcı belirli izinler dahilinde teknolojik imkanları kullanarak nüfus, vergi, banka, tapu, noter gibi kayıtlara ulaşabilmelidir.
- Yapay zekâ teknolojisinin adliyelerde de kullanımına başlanmalıdır.
- Mahkemeler tarafından verilen kararların bir web sayfası üzerinden kamuya açılması hâkimlerin daha özenli ve isabetli kararlar vermesini sağlayacaktır.
- Adaleti geciktirmemek ve belgelerin toplanılmasını hızlandırabilmek adına avukatlara Kişisel Verileri Koruma Kurumunca açılacak bir portal üzerinden veya UYAP'ta açılacak bir portal üzerinden avukatlık mesleğini yapması için gerekli ve zorunlu verileri talep etme hakkı tanınmalıdır. Verileri talep eden avukatlar, bunun ne için gerekli olduğunu gerekçesiyle birlikte belirtmeli e-imzalı olmalı ve Mahkemelere sunulduğunda bu elektronik uçtan uca şifrelenmiş ve e-imzalı verilerin orijinalliği Mahkemelerce sistem üzerinden kontrol edilerek direkt olarak dava içerisinde delil olarak kullanılabilmelidir.
- Yargı Karar Destek sistemleri bilindiği kadarıyla halen Amerikan ceza hukuku sisteminde, hâkimlerin karar vermeleri konusunda onlara destek olarak kullanılmakta olup UYAP sisteminin de verimli kullanılması halinde sistem hâkimleri desteklemeye işlerini kolaylaştırmaya uygundur. DSS/Decision Support Systems-Karar Destek Sistemleri; insanların karar vermeleri gereken durumlarda gerekli verileri toplayıp analiz ederek, en uygun karar seçeneklerini düzenleyen, eksiklikleri tespit eden bilişim sistemleridir. Karar Destek Sistemleri model tabanlı, bilgi tabanlı, doküman tabanlı, veri tabanlı olabilmekte ve her bir olay ve duruma göre geliştirilebilmektedir.
- Baro ve TBB seçimlerinde eski usul sandığa zarf atılarak yapılmasıdır. Günümüz teknolojisiyle e-imza ile oy kullanmak mümkündür. Aksi takdirde insanların tüm Pazar günlerini alan, büyükşehirlerde trafik ve ulaşım sorunları yüzünden emek ve mesai kaybına yol açan bu fiili olarak sandıkta oy kullanma zorunluluğu uygulaması kaldırılmalıdır. Gelişen teknolojiyle birlikte elektronik imza avukatların büyük bir çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır. Elektronik imzaya sahip avukatlar bu imzalarıyla baro seçimlerinde oy kullanabilmelidir. Sahip olmayanlar ise sandık sistemiyle oy kullanmaya devam edebilirler.
- UYAD (Ulusal Yargı Destek Ağı) kurularak UYAP ile entegrasyonunun sağlanması gerekmektedir.
- Bir süredir baroların pilot proje olarak avukatlara açtığı; avukatların can güvenliği sorunlarının önlenmesi ve bu konuda resmi delil oluşturabilecek ses ve görüntü kaydı

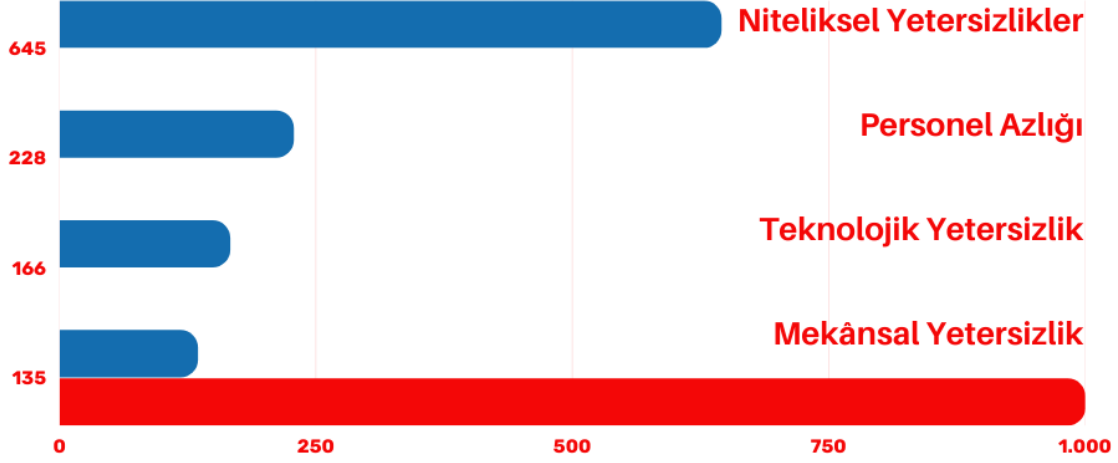
yapılabilmesini, avukatın koordinatlarının takip edilmesini ve tehlike oluşturanların anlayamayacağı şekilde cep telefonu ile acil durum sinyali göndererek en üst seviyede güvenlik önlemleri alınmasını sağlayacak ‘AVUKATLIK DİJİTAL GÜVENLİK UYGULAMASI PROJESİ’ aktive edilmelidir.

- Adli personele avukatlık hukuku ile birlikte teknoloji ve insan hakları eğitimi verilmelidir.
- UYAP, UDF, TAKPAS gibi sistemlerin yaygınlaştırılması, devlet kurumlarının online sistemlerinde avukatların yetkilerinin artırılması gerekmektedir.
- Teknolojiden yararlanarak her adli işlem sonrası memnuniyet değerlendirmesi yapılması gerekmektedir.
- UYAP sistemi hayatımızı çok kolaylaştırdı. Ancak tüm dünyadaki gelişmeler bunu gerektirdiği için bize özel bir durum değil.
- Hukuk fakültelerinin fiziksel ve teknolojik şartlarının iyileştirilmesi gerekir. Müfredatın teknolojik gelişmelerden kopuk olmaması gerekir.
- E-duruşmaların yaygınlaşması gerekir.

6. Adliye Binaları, Kolluk ve İnfaz Kurumlarının Fiziki Yapısı ve Niteliğine İlişkin Tespitler ve Çözüm Önerileri

Hem makalelerde hem anket çalışmasının ilgili sorularında daha çok adliyelere ilişkin sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir. Ancak kimi makalelerde vurgulandığı üzere adliyeler için tespit edilen sorunlar Kolluk Merkezleri ve İnfaz Kurumları için de geçerlidir.

Yargı sisteminde yaşanan sorunların fiziksel nedenlerini önem derecesine göre sıralayınız

Ankete katılan **1.009** kişinin çoğu birden fazla seçeneği aynı önemde görmüş ve işaretlemiştir. Verilen cevaplara göre niteliksel yetersizlikler en önemli sorun olarak tespit edilmiştir. Mekânsal yetersizlikler ise en önemsiz sorun olarak görülmüştür.

Grafik 22: Yargı Sisteminde Yaşanan Sorunların Fiziksel Nedenlerine İlişkin Anket Verileri

Makalelerde ve anket sorularına verilen cevaplarda, kimi binaların adliye olma vasfını taşımadığı, mevcut iş yükü açısından yetersiz kaldığı, duruşma salonlarının yeterli kapasiteye sahip olmadığı (küçük ve basık kalması gibi), adliye binalarının engelli vatandaşların erişimine uygun olmadığı ve benzeri sorunlar ele alınmış ve bunlara ilişkin çözüm önerileri getirilmiştir. Anket verileri incelendiğinde adliye binalarına ve diğer adli mekânlara ilişkin farklı sorunlar tespit edilmişse de bunlar yargı sistemindeki problemlerin minör bir kısmına tekabül etmektedir. Örneğin “Yargı sisteminde yaşanan sorunların kaynağını önem derecesine göre sıralayınız?” sorusuna verilen cevaplarda “fiziki yetersizlik” seçeneği en önemsiz sorun kaynağı olarak görülmüş, keza “Yargı sisteminde yaşanan sorunların fiziksel nedenlerini önem derecesine göre sıralayınız?” sorusuna verilen cevaplarda “mekânsal yetersizlik” seçeneği son sırada gelmiştir. Bu iki soruya verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde; mevzuat yetersizliği, fiziki yetersizlikler ve fiziki yetersizliğin altında da mekânsal yetersizliğin yargı sorunları açısından en önemsiz görülmesi, öne çıkan temel sorunlar çözüldüğünde bu kategorideki problemlerin kendiliğinden sorun olmaktan çıkacağı anlamına gelmektedir.

Makalelerde yer alan ve başta adliye binaları olmak üzere diğer adli mekânlara ilişkin sorun tespitleri ve çözüm önerileri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Adliyelerdeki fiziksel koşullar ivedilikle iyileştirilmeli ve gerekirse yeni binalar inşa edilmelidir.
- Adliye binalarında hizmetin kalitesini arttırmak için hâkim, savcı ve avukatların kullanımına ayrılmış yeterli sayıda oda olmalı, var olan odaların fiziki imkânları arttırılmalıdır.
- Küçük ve havasız duruşma salonları mümkünse genişletilmeli, değilse bu salonlar uygun birimlere verilmelidir.
- Adliyelerin yeterli ve etkili bir şekilde teftiş edilmeleri gerekmektedir. Her bölge adliyesinin yetki sınırları içinde yerinden ve sürekli faaliyet gösterecek teftiş ve denetleme sistemi kurulmalı ve müfettişlerin sayısı ihtiyaca göre artırılmalıdır.
- Adliyeler ve diğer adli kurumlar vatandaşların kullanımına uygun, güvenli, kolay anlaşılır ve ulaşılır hale getirilmeli, yeni inşa edilecek binalarda bu kriterler dikkate alınmalıdır.
- Adliyelerde hâkimlerin sağlıklı bir şekilde dosya inceleyebilmeleri için Avrupa standartlarında kütüphaneler kurulmalı ve hâkimler adliyede bu anlamda dizayn edilen kütüphanede dosyalara çalışmalıdır. Kütüphanede hâkimlere yakışır tarzda çalışma masaları, dizüstü bilgisayarlar, mümkünse içeriğinde bilimsel kitaplar, makaleler ve içtihatların mevcut olduğu online veri tabanları da sunulmalıdır.
- Toplumdaki hâkim anlayış ve mimari yapı engellilerin adalete erişimini sınırlamaktadır. Bu durum adli personel ve adliyeler için de geçerlidir. Bu nedenle Adalet Bakanlığının bünyesinde engelliler ile ilgili izleme ve denetim faaliyetinde bulunacak uzman bir birim kurulmalı, daha fazla sayıda engelli memur istihdam edilmeli, görevli memur ve personel bu konuda eğitilmelidir. Savcılık ve barolar bu konuyu takip etmelidir.
- Cezaevlerinde savcı bulunması uygulamasından vazgeçilmeli, cezaevleri ihtisaslaşmış uzman yönetici ve personellere teslim edilmelidir.
- Cezaevleri ve gözaltı merkezleri hak ihlallerinin önüne geçilecek şekilde dizayn edilip denetime tabi tutulmalıdır.

Anket sorularına verilen cevaplarda yer alan ve başta adliye binaları olmak üzere diğer adli mekânlara ilişkin sorun tespitleri ve çözüm önerileri ise aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Cezaevleri ve gözaltı merkezleri hak ihlallerinin önüne geçilecek şekilde dizayn edilip denetime tabi tutulmalıdır.
- Adliye ve hukuk fakültesi yan yana aynı ada ve parselde olmalıdır.
- Kolluk binalarında avukat-müvekkil görüş odaları temel kanunların uygulanmasına uygun hale getirilmelidir.

- İcra dairelerinin fiziki koşulları iyileştirilmeli, tüm dosyalara anında erişim sağlanabilecek kapasite sağlanmalıdır.
- Cezaevlerinde duruşma yapılmamalıdır.
- Adliyelerde mimari tasarım ve proje olarak Türk mitolojisine uygun olarak gösterişli ve özel güvenli binalar olarak yapılmalıdır.
- İş yükünü daha da azaltmak için gereken toplum eğitimi, personel, teçhizat, bina ve alt yapı ihtiyaçlarını karşılamak gerekir.
- Cezaevlerinin fiziki şartların ve insani koşulların iyileştirilmesi gerekir.
- Hukuk fakültelerine ait binalar gecekondular ve plaza görünümüne olmaktan çıkarılıp gerçek bir üniversite kampüsüne çevrilmelidir. Her binaya hukuk fakültesi kurmamak gerekir.

7. Barolar ve Diğer Hukuk Kurumları

Makalelerde, diğer hukuk kurumlarına nazaran barolara ilişkin görece daha fazla problem ve çözüm önerisi dile getirilmiştir. Konuyu ele alan çoğu yazar, çoklu baro sistemine geçişi temel bir yargı problemi olarak belirtmiş ve eleştirmiştir. Bu yazarlara göre çoklu baro sistemi avukatlar arasında siyasallaşmayı ve kutuplaşmayı kolaylaştırmış, adli yardım hizmetlerinin niteliğine ilişkin kuşkuları arttırmıştır. Kamu kuruluşu niteliğindeki barolar arasında rekabete yol açabileceği için ikili ve/veya çoklu baro sistemi sorun olarak görülmüştür.

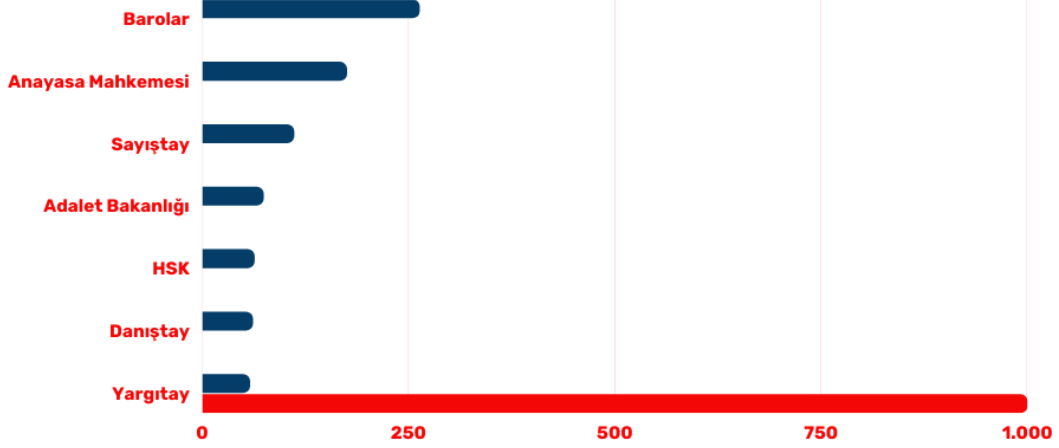
Makalelerde, baroların avukatlara yönelik meslek içi eğitimlere ağırlık vermesi ve mevcut eğitimlerin niteliğini artırması gerektiği belirtilmiş; özellikle stajyerlere ve mesleğe yeni başlayan avukatlara yönelik sosyo-ekonomik desteğin artırılması gerektiği yönünde tespitler yapılmıştır. Barolara ve diğer hukuk kurumlarına ilişkin kimi diğer tespit ve öneriler şöyledir:

- Barolar avukatlara yönelik eğitim, uygulama, geliştirme, hukuki araştırmalar ve dünyadaki çağdaş hukuk gelişmeleri konusunda çalışmalarda sübvansiyonlar sağlamalıdır.
- Baro aidatlarının düzenli ödenmesi ve bu ödenek ile yatırımlar yapılması sağlanmalı, stajyer avukat ve avukat maaşları düzenlenmeli, OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu) benzeri kurumsal örgütlenmesi olan avukat sandığı kurulmalıdır.
- Baro pulu uygulaması kaldırılmalıdır.
- Türkiye Adalet Akademisi'nin kapsamı genişletilmeli ve akademinin, TBB ile iş birliği yapmak suretiyle hâkim, savcı ve avukatlara akademi bünyesinde yüksek lisans ve doktora imkânı tanınmalıdır.

- Baro ve TBB bünyesindeki Disiplin Kurulları etkin soruşturmalar yürütmeli ve caydırıcı cezalar vermelidir.
- Kamu görevi icra eden ve yargının ayrılmaz bir parçası olan baroların merkezi idareden üye sayılarına göre maddi yardım alması sağlanmalıdır. Böylece avukatların aidat yükleri azalacak ve barolar üyelerine daha nitelikli hizmet verecektir.
- Barolar ve TBB öncülüğünde avukatlar için otomasyon sistemleri, büro yönetimine ilişkin kurumsal kaynak planlama sistemleri, tarayıcı ve raporlayıcı sistemler oluşturulup geliştirilerek ücretsiz hale getirilmeli ve güvenli bulut depolama sistemleri sağlanmalıdır.
- Amerikan Barolar Birliği (ABA) 2014 yılında hukuk hizmetlerinin geleceğiyle ilgili bir komisyon kurmuş, Fransız Barolar Birliği ise (Conseil national des barreaux) kendisini “legaltech firması” olarak tanımlayan mevcut bir çevrimiçi yasal hizmetler eşleştirme platformunu (Myavocat.fr) almış ve geliştirme çalışmalarına başlamıştır. Türkiye’de de barolar ve TBB bünyesinde benzer komisyonlar kurulmalıdır.

Yukarıdaki aktarımlardan anlaşılacağı üzere makalelerde barolara yönelik hem olumlu hem de olumsuz kapsamlı eleştiriler ve öneriler getirilmesinde, yazarların önemli bir kısmının avukat, stajyer avukat ve hukuk öğrencilerinden oluşmasının etkisi bulunmaktadır. Anket katılımcılarının da benzer şekilde çoğunlukla avukatlardan oluşması, barolara ilişkin tespitlerin ağırlıkta olmasına yol açmıştır. Yargı kurumlarına olan güven derecesi sıralamaları istendiğinde katılımcıların, baroları açık bir şekilde ilk sıraya yerleştirmesine karşın ciddi eleştirilerin de yapıldığı görülmektedir.

Aşağıdaki yargı kurumlarına olan güven derecenizi sıralayınız

Anketin bu sorusuna verilen cevaplardan elde edilen sonuç, katılımcılara çapraz şekilde sorulan "Aşağıdaki yargı mensuplarına olan güven derecenizi sıralayınız" sorusuna ve benzeri sorulara verilen yanıtlarla karşılaştırılmalıdır. Yargı sisteminin yetkili sùjelerine olan güven sıralamasında ilk sırada olan avukatlara duyulan güven ile kurumsal güven kıyaslandığında, barolara güvendiğini belirtenlerin avukatlara güvendiğini belirtenlerden daha fazla olduğu gör÷lmektedir. HSK, Danıştay ve Yargıtay'a olan güven derecesinin düşüklüğü belirgin ve benzer niteliktedir.

Grafik 23: Yargı Kurumlarına Güven Sıralaması

"Aşağıdaki yargı mensuplarına olan güven derecenizi sıralayınız" sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, avukatlara olan güven sıralaması ile barolara güven sıralamasının birbiriyle uyumlu olduğu gör÷lecektir. Yargı kurumlarına olan güven sıralamasında HSK, Danıştay ve Yargıtay'a olan güven derecesinin düşüklüğü belirgin ve benzer niteliktedir. Güven derecesi sıralamasında AYM'nin ikinci sırada ve özellikle HSK, Danıştay ve Yargıtay'ın son sıralarda olması, araştırmanın diğer sorularına verilen yanıtlarda sıkça dile getirilen şikâyetlerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

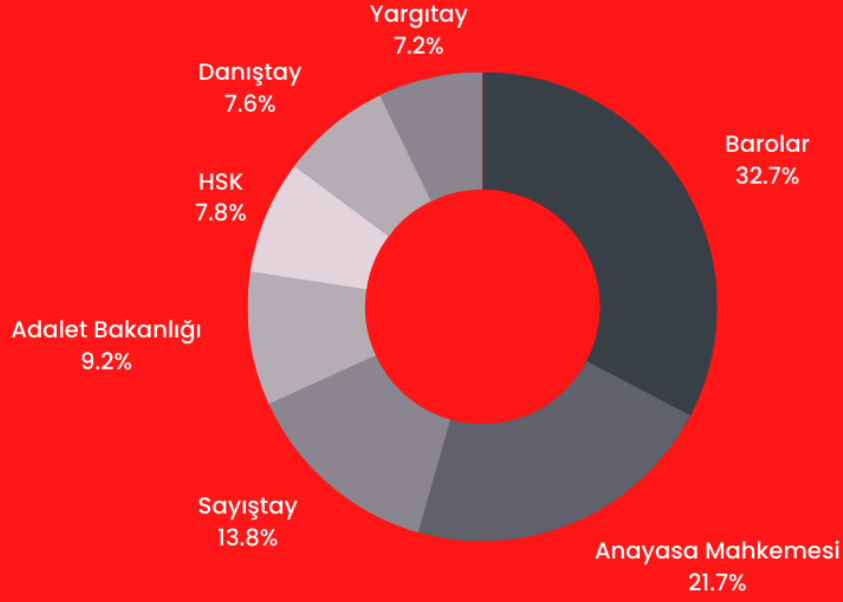
Barolara ve diğer hukuk kurumlarına ilişkin anket çalışmasının açık uçlu sorularına verilen yanıtlardaki tespit ve öneriler aşağıdaki gibidir:

- Baroların çalışma prensipleri yeniden düşün÷lmeli, seçimden seçime avukatların hatırlandığı, yönetimin bir hizmet değil bir basamak olarak kullanıldığı, avukatların sorunlarının görmezden gelindiğı mevcut durum terk edilmelidir.

- Avukatların sorunları ve insan hakları ile ilgili olarak barolar daha aktif roller üstlenmelidir.
- Baroların daha aktif bir çalışma yürütmesi gerekmektedir. Sadece seçimden seçime vaatler vererek ve bu tarz anketler düzenleyerek sorunlara çözüm bulunmaz.
- Baroların mesleki anlamda avukatların menfaatlerini daha çok savunmaları gerekmektedir.
- Baroların eksikleri ve yetersizlikleri konusu başlı başına ayrı bir anket çalışması gerektiriyor.
- Vekâlet ücreti uygulaması barolar tarafından sıkı şekilde takip edilmelidir.
- Baroların halkın hukuk felsefesinden kopuk olmaması gerekir.
- Baroların çalışmaları tabana yayılmalıdır.
- Sorunlu barolarla yargı sisteminin sorunları çözülemez.
- Baroların siyasetten uzaklaşıp sadece avukatlık mesleğinin menfaati için ciddi bir duruş sergilemeli ve tüm kurumlarla barışık bir politika yürütmelidir
- Baroların avukat hakları ve hukuk merkezli faaliyet göstermesi, tali meselelere asli meselelerden daha fazla mesai harcanmaması gerekir.
- Baroların acil şekilde, basın açıklamaları dışında ses getirecek etkin çalışmalar yapması gerekir.
- Baroların siyasi ve ideolojik düşünceler ile yönetilmesine son verilmesi gerekir.
- Avukatların ve Baroların işin içinde olmadığı hiç bir kanun düzenlemesi başarılı olamaz. Kanun yapılırken avukatların, baroların görüşünün mutlaka alınması gerekir.
- Baroların avukatlara ilişkin disiplin ve mesleki etik kurallarını daha etkili işletmesi gerekir.
- Barolar Birliğinin, diğer Sivil Toplum kuruluşlarının ve Baroların etkin işbirliği yapması gerekir.
- Barolar, hukuk fakülteleri, Yargıtay ve Danıştay arasından ortak ve daimi bir kurul kurulması gerekir.
- Baroların birçok yönden etkisiz kurumlar olarak kalmaktadır.
- Baroların Türk cumhuriyetine yakışır bir şekilde hareket etmesi ve avukatlar için gerçekten ellerini taşın altına koymaları gerekmektedir.
- Baroların sorumluluklarından kaçmayı bırakması ve seslerinin daha çok çıkması gerekmektedir.
- Barolar, hukuk fakülteleri ve ş dünyası müşterek çalışmalar yapmaları gerekir.
- Baroların ortaklaşa bir şekilde belirleyeceği standartları sağlayamayan Hukuk Fakültelerinden mezun olanların baroya kaydının yapılmaması gerekir.
- Baroların ödenekleri arttırılması, CMK ücretlerinin artırılması, Adalet Bakanlığına verilen ödeneklerin arttırılması gerekir.
- Baroların gerçek meslek örgütleri gibi davranarak avukatlık mesleğinin çağa ayak uydurmasını sağlaması gerekir.
- Baroların staj uygulamasını daha sıkı denetmesi gerekir.

- Barolara kayıt için kota uygulamasına geçilmelidir.
- Hâkim ve savcıların mesleğe alınma, tayin ve terfi işlemlerinde barolara da rol verilmelidir.
- Baroların sicil kayıtları dondurulmalı yahut avukatlığın ekonomik gelirleri artırılmalıdır.
- Barolar Birliğine ve Barolara kanunların Anayasaya aykırılığı sebebiyle iptal davası açma yetkisi verilmelidir.
- Kollukta ve adliyede yaşanan sorunlara baroların daha etkin müdahalesi gerekir.
- Baroların slogan düzeyindeki basın açıklamalarının ötesine geçmesi gerekir.
- Baroların, avukatların arkasında durması, adaletsizliklere ve her türlü soruna karşı zamanında ve birlikte mücadele etmesi gerekir.
- Baroların eksikleri ve yetersizlikleri başlı başına ayrı bir anket çalışması gerektirmektedir.
- Yargı Personeli eğitiminde baroların katılımı sağlanmalıdır.
- Liyakat, hesap verirlilik ve şeffaflık ilkelerinin; önce Barolar olmak üzere, tüm yargı teşkilatınca vazgeçilmez ilkeler olarak kabul ettirilmesi gerekir.
- Adalet bakanlığı ve baroların işbirliği ile bir kurul oluşturularak sorun ve çözümlerin tespiti yönünde ivedi olarak çalışmalar başlatmak gerekir.
- Baroların nüfusa göre kontenjanları olmalıdır.
- Baroların hukuk fakültesi eğitimine entegre edilmesi gerekir.
- Hukuk fakültelerinde yaz stajı zorunlu tutulmalıdır.

Aşağıdaki yargı kurumlarına olan güven derecenizi sıralayınız

Grafik 24: Yargı Kurumlarına Olan Güven Derecesinin Sıralanması

8. Mevzuat ve İçtihat

Makalelerde ve anket sorularına verilen cevaplarda mevzuat meselesinin iki boyutuyla ele alındığı söylenebilir. İlk boyutu yargı sistemini kuran ve düzenleyen makro ölçekteki mevzuat (anayasal düzenleme, temel kanunlar, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin güvenceler, liyakat, eğitim ve denetimi sağlayan sair mevzuat) oluştururken, diğer boyut ise sistemin içindeki diğer tüm yargısal bileşenler (kurumlar, kanun ve kanun maddeleri, yargı mensupları, işleyiş, mekân, teknoloji ve sair) arasında bir unsur olarak, mikro ölçekteki mevzuat şeklinde düşünülebilir. Diğer bir deyişle, ilk boyutu ve geniş anlamıyla mevzuat, çarkın kendisini oluştururken; ikinci boyutu ve dar anlamıyla mevzuat, bu çarkın önemli bir dişlisi anlamına gelmektedir. Bu başlık altında ele alınan mevzuat dar anlamıyla anlaşılmalıdır.

Makale yazarları ve anket katılımcıları, geniş anlamıyla ve kurucu yönüyle mevzuata ilişkin sorunları daha önemli bulurken, dar anlamıyla mevzuata dair problemleri ise görece daha önemsiz bulmuşlardır. Nitekim anket katılımcılarına yöneltilen “Yargı sisteminde yaşanan

sorunların kaynağını önem derecesine göre sıralayınız?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, “mevzuat yetersizliği”, “fiziki yetersizlik”ten sonra en az önemli konu olmuştur.

Anket katılımcılarından çok az kişi “Sizce en önemli yargı sorunu nedir?” açık uçlu sorusuna başka problemlerin yanı sıra “mevzuat yetersizliği” cevabını vermiştir. Diğer bir deyişle dar anlamıyla mevzuat yetersizliğini en önemli yargı sorunu biçiminde belirten bir anket katılımcısı olmamıştır. Benzer şekilde “Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk 3 değişiklik ne olurdu?” sorusuna çok az katılımcı ilk sırada farklı konuların yanı sıra dar anlamıyla mevzuat ile ilgili değişikliklere değinmiştir.

Katılımcılardan yargı sistemindeki sorunların çözümü için istenen kısa (1 yıl), orta (5 yıl) ve uzun (10 yıl) vadedeki önerilerinde ise yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanmasına ilişkin anayasal/yasal değişiklikler (ki bunlar yukarıda değinilen mevzuatın geniş anlamı kapsamındadır) için olanlar hariç neredeyse dar anlamıyla mevzuata ilişkin herhangi bir öneri getirilmediği görülmüştür.

Anket katılımcılarından belirtilen yargı sorunlarını¹⁸ önem derecesine göre sıralamaları (“Aşağıdaki yargı sorunlarını önem derecesine göre sıralayınız”) istendiğinde “mevcut hukukun gereği gibi uygulanmaması” seçeneğinin ikinci sırada yer alması, içtihat ile ilgili soruna dikkat çekmektedir. Mevzuatın gereği gibi uygulanmamasına ilişkin tespitlerin, sistemin diğer temel problemlerinin yanı sıra içtihat birliğinin olmadığına ilişkin şikâyetleri de yansıttığı söylenebilir.

Makalelerde dar anlamıyla mevzuata ve içtihada ilişkin sorun tespitleri ve çözüm önerileri kısaca şöyle özetlenebilir:

- Yasalar günümüz Türkçesine çevrilmelidir.
- Toplum vicdanı ile çelişmeyen mevzuat getirilmelidir.
- Türk Ceza Kanunu yeniden hazırlanmalı, cezalar adaletli ve bir daha suç işlenmesini önleyici nitelikte olmalıdır.
- 6100 sayılı yasaya göre adli yardım talebi mahkemelere yapılp, mahkemelerin bu yönde karar vermeleri aranırken 1136 sayılı kanuna göre talep doğrudan barolara yapılmaktadır.

¹⁸ Bkz. Ek 2: Anket Metni

Adli yardımın sağlıklı ve adil bir biçimde işleyebilmesi için yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

- İddianamenin iadesine ilişkin mahkeme tarafından hükmedilen karara, Cumhuriyet savcısı tarafından itiraz edildiği takdirde bu itirazı inceleyecek merciin bir üst mahkeme olması gerekmektedir.
- KYOK, iddianamenin kabulü veya reddine dair kararlara karşı istinaf ve temyiz yolu getirilmelidir.
- Tutuklamaya veya tutukluluk halinin devamına ilişkin kararlara yapılan itirazlar dosya üzerinden değil hâkim karşısında yapılmalıdır.
- Genel af yasası çıkarılmalıdır.
- Ehliyet ve liyakati sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.
- Adil yargılamanın önündeki engeller olarak ortaya çıkan istinaf mahkemeleri, zorunlu arabuluculuk ve ön inceleme kaldırılmalıdır.
- Sigortalılığın tespiti davalarında, SGK'nın işveren yanında değil işçi yanında davaya müdahil olması Anayasal bir zorunluluk olduğundan (sosyal devlet ilkesi) bu yönde gerekli mevzuat değişikliği yapılmalıdır. SGK'nın işveren yanında davaya müdahil olmasında hukuki ve ekonomik bir yarar bulunmamaktadır.
- İstinaf mahkemesi kararlarına karşı direnme yolu açılmalıdır.
- İdari usul yasası yeniden düzenlenmelidir.
- İçtihat birliğini sağlayacak ve yüksek yargıdaki görüş ayrılıklarını giderecek ek tedbirler alınmalıdır.
- Hâkim ve savcılar hakkındaki soruşturmalarda maddi vakıalara ilişkin tüm deliller toplanmadan savunmaları alınmamalıdır. Hâkimler ve savcılar için verilen savunma süresi uzatılmalıdır.
- Adalet bakanını HSK üyesi olmasına son verilmelidir.
- 2802 sayılı Yasanın, “uyarma”, “kınama” ve “kademe ilerlemesinin durdurulması cezası”nı gerektiren eylemlerinin yer aldığı 63, 65 ve 66. maddeleri hukuk güvenliği, belirlilik ve nesnellik ilkelerine uyumlu hale getirilmelidir.
- 2797 sayılı Yargıtay Kanunu’nun 17/son maddesinde yer alan; “...Başkanlar kurullarının itiraz üzerine veya doğrudan doğruya verdikleri bütün kararlar kesin olup, bu kararlar aleyhine başka bir yargı merciine başvurulamaz...” hükmü ile 2575 sayılı Danıştay Kanunu’nun “Danıştay Başkanlık Kurulu’nun görevleri” başlıklı 52/A-2 maddesinin son cümlesi olan “İtiraz üzerine verilen kararlar kesin olup, bu kararlar aleyhine başka bir yargı merciine başvurulamaz.” hükümleri, “mahkemeye erişim” ve “adil yargılanma hakkı”na aykırı olduğu için değiştirilmelidir.

- Basın yayın organları karşısında yargı bağımsızlığını korumak için alınan tedbirler artırılmalı ve teknolojik gelişmelere uyumlu hale getirilmelidir.
- Nafakaya ilişkin düzenlemeler şöyle olmalıdır: 10 yıl ve daha az süren evliliklerde evliliğin devam ettiği süre kadar nafakaya hükmedilmeli, 10-20 yıl arası süren evliliklerde evliliğin devam ettiği sürenin iki katı, 20 yıl ve daha uzun süren evliliklerde ise süresiz olmalıdır.
- Sabıka kayıtlarının silinme süresi kısaltılmalıdır.
- Kanunların lafzında yeknesaklık sağlanmalı, kanunlar anlaşılabilir ve net olmalıdır.
- Aynı konu ve durumlarda verilen kararların farklılık göstermesinin önüne geçilmeli hem mevzuat hem de içtihatla belli bir birlik ve standart oluşturulmalıdır.
- Görev sorumluluğunun artırılması, yargı sürecini bilinçli şekilde uzatmanın bir görev suçu olarak düzenlenmesi gerekir.
- İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapan 31'inci maddesine, "eski hale getirme" müessesesinin eklenmesi gerekmektedir.
- Adli ve idari yargıdaki sürelerin farklılığı karmaşa yaratmakta ve usul ekonomisi bakımından problemli olup bazı durumlarda hak kaybına yol açabilmektedir. Bu nedenle süreler sadeleştirilmeli ve standartlaştırılmalıdır.
- Kesinlik sınırı kaldırılmalı ya da belli bir tutarın altındaki parasal uyuşmazlıkların zorunlu arabuluculuğa tabi olması sağlanmalıdır.
- HAGB kararları istinaf ve temyize tabi olmalıdır.
- Avukatlık Kanunu ile çelişen KVKK hükümleri Avukatların delil toplayacağı şekilde düzenlenmeli, KVKK yahut başka gerekçelerle dava malzemesini toplamaya çalışan avukatlara zorluk çıkaran kurum ve kişilere gerekli müeyyideler uygulanmalıdır.
- Siyasi parti başkanlık divanında bulunan kişiler ve milletvekilleri, haklarında kesinleşmiş mahkeme hükmü olmaksızın tutuklanmamalıdır.
- Hakaret suçunun siyasilere karşı işlenmesi halinde kapsamı daraltılmalıdır. Tutuklama tedbiri hakaret suçunda uygulanmamalıdır.
- 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 16/4. maddesinin "Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler" hükmü; idari yargılamaya hâkim olan "resen araştırma ilkesi"ne ve "adil yargılanma hakkı"na aykırı olduğundan kaldırılmalıdır.
- Yüksek mahkemelerin yerleşik içtihatlarına uymayan yerel mahkeme hâkimleri ve savcılar hakkında idari yaptırım getirilmelidir.
- AİHM, Anayasa Mahkemesi ve derece mahkemelerinin kesin ve bağlayıcı kararlarına uymayan hâkim ve savcılara yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Yargıtay bünyesinde kanunların uygulanması ve usul hukuku yönünden ayrı bir danışma kurulu biriminin oluşturulması, hukukun yeknesak hale getirilmesi gerekmektedir.

Kimi makalelerde, hukuk kurallarının sürekli değiştirilmesi ve torba kanun uygulaması gibi meseleler önemli yargı sorunu olarak tespit edilmiş ve buna ilişkin çözümler önerileri getirilmiştir. Bu konular her ne kadar doğrudan yasama ile ilgili olsa da yasamanın yargı ve mevzuat ile ilişkisi düşünöldüğünde ilgili tespit ve öneriler şöyle özetlenebilir:

- Hukuk kurallarının sürekli değiştirilmemelidir.
- Torba kanun uygulamasına son verilmelidir.
- Yasama yetkisine belli sınırlar konulmalı; yargının yapısını ve işleyişini etkileyen kararların nitelikli çoğunluk ile alınması, kanun hükümlerinin belli bir süre uygulanmadan değiştirilmemesi, yeni kanunların sadece toplumun ihtiyaç duyduğu hallerde çıkarılması gerektiği hususları Anayasa’da düzenlenmelidir.
- Yürütmenin KHK çıkarma yetkisi daraltılmalı ve OHAL dışında KHK çıkarılması yasaklanmalıdır.
- Yasamanın kendi üyeleri lehine kanunlar çıkarması sıkı şekil şartlarına tabi kılınmalı, yasa taslağına Danıştay ve/ya Sayıştay inceleme şartı getirilmelidir.

9. Vatandaşların Hukuk ile İlişkisi ve Adalet Erişim Sorunu

Makalelerde vatandaşların hukuk ile ilişkisi genel anlamıyla hukukun üstünlüğü ilkesinin toplumca benimsenmemesi ve bir kültür haline gelmemesi üzerinden ele alınmıştır. Toplumda eksik olan bu anlayışın kısmen de olsa yargı sorunlarına zemin hazırladığı ve mevcut sorunların kalıcı bir şekilde çözölmemesinin önünde önemli bir engel olduğu görüşleri dile getirilmiştir. Yazarlara göre hukukun üstünlüğü ilkesinin yerleşik olduğu bir toplumda yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını yitirmesi ya da liyakate ilişkin sorunlar daha az görölecektir. Yüksek yargı mensuplarının yasama ya da yürütme tarafından atanmaması ve yargının kendi iç mekanizmasıyla seçilebilmesi gibi kalıcı çözümlerin ancak halk tarafından istenmesi halinde sağlanacağı vurgulanmıştır. Halkın adalet sistemi hakkındaki duyarlılığının yükselmesi için temel vatandaşlık ve hukuk bilgisine yönelik eğitimin yaygınlaştırılması gerektiğine yönelik görüşler belirtilmiştir. Bu eğitimin okullar aracılığıyla formel bir şekilde verilebileceği gibi seminer, çalıştay vs. informal yollarla da olabileceği değerlendirilmiştir. Vatandaşların hukuk ile ilişkisine dair tespit ve öneriler kısaca şöyle sıralanabilir:

- Halkın, yargının bağımsızlığını siyasilerden talep edebilmesi için evrensel hukuk ilkelerini bilmesi gerekir. Bu nedenle lise veya ortaokul düzeyinde temel hukuk, insan hakları ve demokrasi dersleri verilmelidir.
- Yargı sistemi içinde ele alınan ve çözüme kavuşturulduğu düşünölen sorunların incelenmesinde; çözümün getirdiğı sonuçların “toplumca benimsenmesi” bir metod ve

başarı kriteri olarak değerlendirilmelidir. Toplumun bu değişimleri, kuralları ve kavramları benimsemesinde 2500 yıl önce Atina'da olduğu gibi sanatın tüm dallarının ve sanatçıların sürece dâhil edilerek bakış açılarından yararlanılmalı, hukukun toplumsal ve sanatsal yönü eksik bırakılmamalıdır.

- Yargı sistemindeki sorunların ücretsiz seminerler düzenlenerek halk tarafından sistemin çalışma biçiminin benimsenmesi sağlanmalıdır.
- Ülkemizde vatandaşa hukuk bilinci kazandırılabilmesi için ortaokul öğrencilerine temel hukuk dersi verilmesi, lisede de bu eğitimin derinleştirilerek desteklenmesi gerekmektedir.
- Öncelikle kişilerin neden bu toplumun bir ferdi oldukları noktasında kendilerine yurttaşlık bilinci kazandıracak bir eğitim müfredatı oluşturulmalı ve temel bir metin olarak Anayasa, ruhu ve özü ile birlikte müfredata eklenmelidir. Bunun dışında sosyal ve pedagojik anlamda bilhassa çocuklara, karşılaştıkları olası uyuşmazlıkları ne şekilde çözebilecekleri, bunlarla ilgili medeni ve sağlıklı düşünme metotları, empati kurabilme yeteneğinin de müfredat içerisinde geniş bir biçimde ele alınması gerekir.
- Video ve afiş gibi görsel işitsel öğeler kullanılarak kitle iletişim araçları üzerinden vatandaşlar bilinçlendirilmelidir.
- Yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim araçlarında, yurttaşların yasal haklarını mükemmel düzeyde öğrenmeleri sağlanmalıdır.
- İlköğretim ve lise seviyesinde Vatandaşlık Bilgisi dersi yeniden müfredata eklenmeli, ayrıca başta ceza hukuku olmak üzere çeşitli hukuki alanlarda öz bilgiler verecek şekilde genişletilmelidir.
- Demokrasinin tam anlamıyla uygulanabilmesi için yargılamalara halkın katılımı gerçekleştirilmeli ve jüri sisteminin yargıya entegrasyonu sağlanmalıdır.

Raporun farklı bölümlerinde detaylı bir şekilde ele alınan “Yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlularını önem sırasına göre sıralayınız. (1 En önemli 6 En önemsiz)” sorusunun cevaplarında, avukatlardan sonra en az sorumlu görülen kesim vatandaşlar olmuştur. Anket çalışmasının önemli sorularından biri olan “Sizce hukuk ihlallerine en duyarsız kesim hangisidir?” sorusunun yanıtlarında ise “Yargı mensupları” ve “Siyasi partiler”den sonra vatandaşlar üçüncü sırada yer almıştır. Bu sonuçlara göre vatandaşlar her ne kadar anket katılımcıları tarafından yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlusu olarak görülme söz konusu problemlere karşı kayıtsız ve duyarsız kalmaları eleştirilmektedir. Bu noktada anket

verileri ile yukarıda aktarılan makale verileri birlikte düşünüldüğünde vatandaşlara verilecek “doğru” ve nitelikli eğitimle duyarlılıklarının artacağı ve dolayısıyla yargı sisteminde görülen kimi yapısal sorunların kalıcı bir şekilde çözülebilmesi için gerekli toplumsal-sosyal zeminin hazırlanmış olacağı söylenebilir.

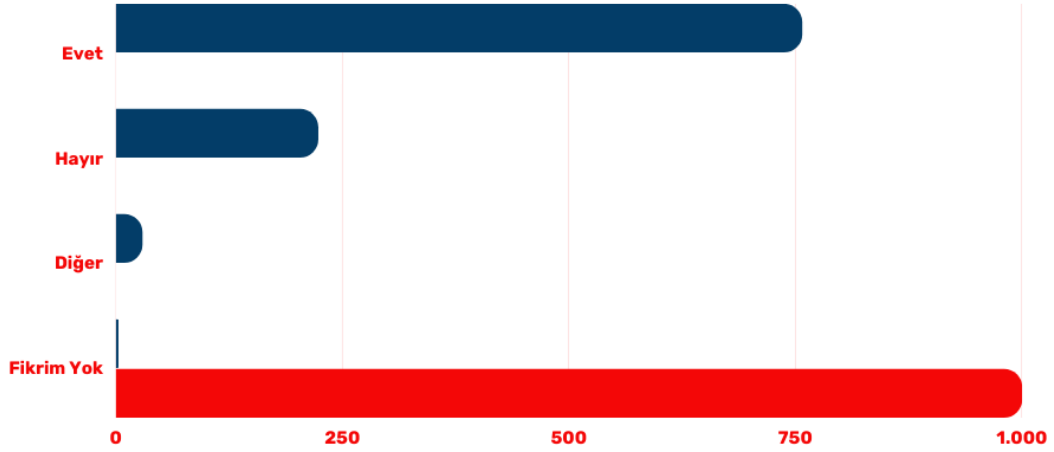
Vatandaşların hukukla ilişkisine değinen makalelerin birçoğunda adalete erişimin zorluğu başka bir yargı sistemi sorunu olarak ele alınmıştır. Vatandaşların adalete erişiminin önündeki en önemli engel ekonomik güçlükler ve yargısal süreçlerin pahalı olması şeklinde belirtilmiştir.

Adalete erişme(me)ye dair bazı tespitler şöyle özetlenebilir:

- Peşin avans uygulaması tamamen kaldırılmalı, istinaf ve temyiz harçları makul düzeye indirilmelidir.
- Hukuki himaye sigortası bir an evvel hayata geçirilmeli ve yaygınlaşması için çalışmalar yapılmalıdır. Bu sigortada sigortacı aldığı prim karşılığında, poliçede gösterilen dava çeşitleri ile sınırlı olmak üzere, avukatlık ücretleri, yargılama giderleri ve benzeri harcamalar için güvence vermektedir. Böylece bu sigorta sayesinde, özellikle düşük geliri olanlar, doğru ve güvenli hukuki yardım alabilecek; tanıdığı, güvendiği ve istediği avukatla kendini temsil ettirebilecek, devletin üzerindeki adli yardım ve CMK yükü de ciddi oranda azalacaktır.
- Tıpkı sağlık sigortası, tarım sigortası, araç sigortası gibi hukuk sigortasının da varlığı yaygınlaştırılmalı ve kapsamı genişletilmelidir.
- Adli yardım müessesesinin kapsamı genişletilmeli ve kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu bağlamda; adli yardım, kişinin davacı ve/veya davalı olması durumunda, noter vekâlet ücreti, avukatlık ücreti, dava harç ve ödemeleri, yargılama giderleri ekseninde geniş bir çerçeveyi kapsamalı ve bundan faydalandırmalar genişletilip yaygınlaştırılmalıdır.
- Toplum için sağlık hizmetleri kadar adalet hizmetleri de zaruridir ve sosyal devletin gereğidir. Aile hekimliği sisteminin benzeri hukuk içinde oluşturulmalıdır. Bugün herkesin devlet tarafından atanan bir aile hekimi var ise artık devlet güvenceli bir avukatı da olmalıdır.
- Anayasa referandumlarında hukuki tartışmaların ön plana çıkması için yeni düzenlemeler getirilmelidir. Bu yeni düzenleme ile TBMM’de 360 kabul oyu alan taslak sadece hukukçuların oy kullanabileceği birinci tur seçimine götürülmelidir. Bu oylamada yüzde 50’nin aşılması durumunda tüm seçmenin oy kullanacağı ikinci aşamaya geçilmelidir.

Vatandaşların hukuk ile ilişkisi ve adalete erişim ile ilgili anket verileri analiz edildiğinde “Adalete erişimin pahalı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna anket katılımcılarının büyük bir kısmı (%75’ten fazlası) **evet** diyerek adalete erişimin pahalı olduğunu belirtmiştir.

Adalette erişimin pahalı olduğunu düşünüyor musunuz

Adalette erişimin pahalı olduğunu belirten kimi katılımcılar bu pahalılığın avukat ücretlerinden kaynaklanmadığını, pahalılıktan harçlar ve dosya giderlerinin kastedildiğini özellikle belirtmiştir. "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin çoğu adalette erişimi kısmen pahalı bulmaktadır. Konusu para ile ölçülebilen davalarda adalette erişimin görece daha pahalı olduğu belirtilmiştir.

Grafik 25: Adalette Erişimin Pahalı Olmasına İlişkin Anket Verileri

Adalette erişimin pahalı olduğunu belirten kimi katılımcılar bu pahalılığın avukat ücretlerinden kaynaklanmadığını, pahalılıktan harçlar ve dosya giderlerinin kastedildiğini özellikle belirtmişlerdir. "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin çoğu "kısmen pahalı" ifadesini kullanmış ve bunun kişiden kişiye değiştiği gibi hukuk davaları veya konusu para ile ölçülebilen davalarda adalette erişimin görece daha pahalı olduğuna dikkat çekilmiştir.

10. Yargı Sistemine Güven

Anket çalışmasında, "Yargı sistemine güveniyor musunuz" sorusuna verilen yanıtların dramatik düzeyde olumsuz olması sorunun çok boyutlu ve katmanlı olduğunu göstermektedir. 1.009 katılımcıdan 874'ü yargı sistemine güvenmediğini, 35 katılımcı ise güvendiğini bildirmiştir. "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin "bazen", "duruma göre değişir", "kısmen", "güvenmek istiyorum", "güvenmek zorundayız" ve benzeri cevaplar verdiği anlaşılmıştır.

Liyakat eksikliği, bağımsızlık, tarafsızlık ve nosyon eksikliği sorunlarına benzer sayılarda yanıt gelmesi güvensizlik sorununun çok boyutlu olduğuna ilişkin istatistiksel doğrulama sağlamaktadır.

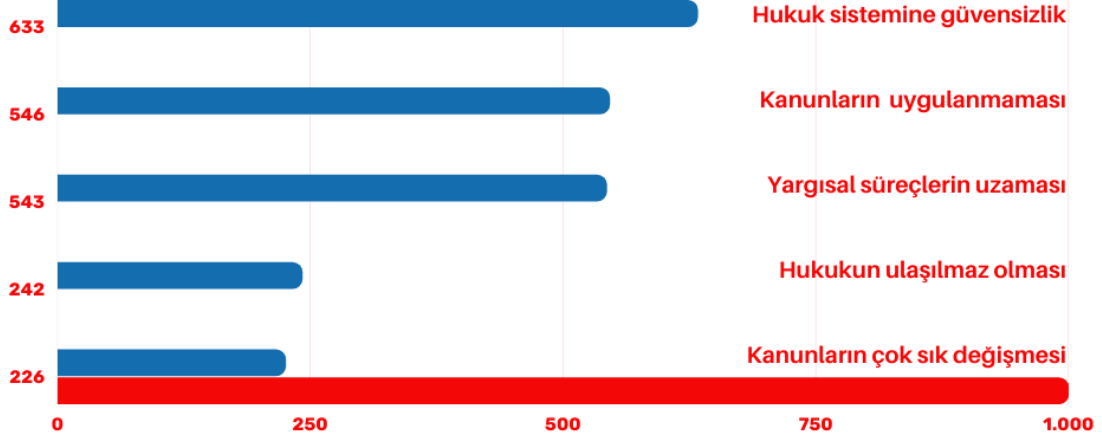

Grafik 26: Yargı Sistemine Güven Oranına İlişkin Anket Verileri

Anket katılımcılarından, sınırlı sayıda belirtilen yargı sorunlarını önem derecesine göre sıralamaları istendiğinde, 1.009 kişinin çoğu birden fazla seçeneği aynı önemde görmüş ve işaretlemiştir.¹⁹ Verilen cevaplara göre “*hukuk sistemine güvensizlik*” en önemli yargı sorunu olarak tespit edilmiştir. Yukarıdaki grafik ve tablolardan anlaşılabileceği üzere mekânsal yetersizlikler en önemsiz sorun olarak görülmüştür. Bu verilere göre hukuk sistemine güvensizlik en önemli ve 1. dereceden sorun olarak görülmektedir.

¹⁹ Birden fazla seçenek aynı önemde görüldüğünden, bir kişi tarafından birden fazla seçeneğe aynı puan verilebilmiştir.

Aşağıdaki yargı sorunlarını önem derecesine göre sıralayınız

Ankete katılan **1.009** kişinin çoğu birden fazla seçeneği aynı önemde görmüş ve işaretlemiştir. Verilen cevaplara göre hukuk sistemine güvensizlik en önemli yargı sorunu olarak tespit edilmiştir. Mekansal yetersizlikler ise en önemsiz sorun olarak görülmüştür. Birden fazla seçenek aynı önemde görüldüğünden, bir kişi tarafından birden fazla seçeneğe aynı puan verilebilmiştir. Tabloya göre hukuk sistemine güvensizlik en önemli ve 1. dereceden sorun olarak görülmektedir. Tamamına yakını hukukçu olan **katılımcıların önemli bir bölümü tüm seçenekleri 1. dereceden önemli görmektedir.**

Grafik 27: Yargı Sorunlarının Önem Derecesine Göre Sıralanması

Yukarıda ele alınan iki soruya verilen cevaplar; çapraz okuma ve veri denetimi amacıyla katılımcılara yöneltilen “Aşağıdaki yargı mensuplarına olan güven derecenizi sıralayınız”, "Sizce hukuk ihlallerine en duyarsız kesim hangisidir" ve "En çok şikâyet ettiğiniz yargı sistemi mensupları kimlerdir" sorularına verilen yanıtlar ile karşılaştırılmış, verilerin büyük oranda örtüştüğü görülmüştür

Hukuk sistemine ve yargı mensuplarına olan güvensizliğe ilişkin sonuçların benzerine kurumsal güvene ilişkin soruda da rastlanmaktadır. Anket katılımcılarına yöneltilen “Aşağıdaki yargı kurumlarına olan güven derecenizi sıralayınız” sorusunda yüksek yargı kurumlarına güven derecesi düşük çıkmıştır. İlgili başlıkta irdelendiği üzere hem yargı sisteminin kurucu öznelerden avukatlar hem de meslek örgütü olan barolar güven sıralamasında birinci derecededir. Tüm bu verilerin, aynı zamanda karar vericilere (özellikle HSK, Danıştay ve Yargıtay) yönelik bir eleştiri olduğu söylenebilir.

Makale yazarları ve anket katılımcılarının; yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını, liyakat meselesini, hukuk eğitimini, yargının yerleşik kültürünü, kanunların değişme sıklığını ve/ya uygulanma(ma) biçimini, yargısal süreçleri, adalete erişimi ele alma biçimleri güvensizlik sorununun çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Anket çalışmasının “Aşağıdakilerden hangilerinin yargı sisteminde var olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar da bu çok boyutluluğun bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Anket çalışmasındaki açık uçlu sorulara verilen yanıtlarda yargıya olan güvensizliğe ilişkin tespitlerde bulunulmuş ve bunun giderilmesi için birçok farklı öneri dile getirilmiştir: *“Yargısal süreçlerin uzaması ve güven eksikliği”, “Hukuki güvenlik ve öngörülebilirliğin olmaması”, “Adaletin sağlanacağına güven duyulmaması”, “Hukukun güven telakki etmemesi”, “Hukuk sistemine güvensizlik”, “Güvensiz hukuk sistemi”, “Hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkesinin ortadan kalkmış olması”, “Yargıya güvenin sarsılması”, “Hukuk güvenliği ve öngörülebilirlik ilkelerinin yok sayılması ile uygulamada eşitlik olmaması”, “Uygulamacıların niteliksizliği nedeniyle adalete erişim ve güvenin bitme noktasına gelmesi”, “Kanun maddelerinin herkese eşit uygulanmaması ve bunun yarattığı güvensizliği”, “Adaletli bir yargılamaya ilişkin güvenin olmaması”, “Yargısal süreçlerin uzaması ve güven eksikliği”, “Liyakati güvenceye alan kurumsal yapı yoktur”, “Hâkim teminatını sağlayacak anayasal yasal güvence yargıya güvenin başıdır”, “Hâkim ve savcılara vereceği kararlarda hukuki güvence”, “Ülkenin güven duyacağı yeni bir hukuk sistemi inşa etmek”, “Görevlilerin meslekte güvenilir ve tarafsız kişilerden oluşturulması”, “Ortada bir güvensizlik ortamı var ve kimse duruma ses çıkaramıyor”, “Güvenmek istiyorum”, “[Yargı Sistemi] çoğu sistemden daha güvenilirdir.”, “Güvensiz yargı işlevsizdir”, “Sisteme güvenmiyorum. Sistemin içinde var olmayı başarabilen yargı elemanlarının varlığına inanıyorum.”*

Görsel 8: Yargı Sorunlarının Önem Derecesine Göre Sıralanması

Makalelerde ve anket çalışmasında güven sorununa ilişkin yapılan bazı tespit ve öneriler şu şekildedir:

- Uygulamacıların niteliksizliği nedeniyle adalete erişim ve güven bitme noktasına gelmiştir.
- Hükümetin ve yargı mensuplarının açık anayasa ve kanun ihlalleri nedeniyle yasal düzenlemelere güven azalmıştır.
- Ağır işlediği ve etkin olmadığı için yargıya güveni azalan vatandaş kendi sorununu kendi çözmeye çalışmaktadır.
- Yasama, yürütme ve yargı mensuplarının bile güvenmediği bir hukuk sistemi vardır.
- Yargıya güvensizlik fazla olmasına rağmen yurttaşlar konuya duyarsızdır.
- Yasaların bir gecede değişmesi hukuk sistemine olan güveni azaltmaktadır.
- Kuvvetler ayrılığının olmaması yargıya güveni azaltmaktadır.
- Yargıya güveni tazeleyecek adımlar atılmalıdır.
- Birkaç yıl önce aynı sıralarda okuyan, aynı sınavlar için ter döken hâkim, savcı ve avukatlar arasında iletişimsizlik ve güvensizlik bulunmaktadır.

- Hukuk Etiği ve Prensipleri adı altında birtakım derslerin fakülte öğreniminin ilk yılındaki müfredata konulmalıdır.
- Özellikle istinaf mahkemelerinin benzer konularda tam aksi kararlar vermesi ve kararlarına karşı gidilecek bir merciin bulunmaması nedeniyle hukuk sistemine güvensizlik oluşmaktadır.
- İcra dairelerindeki kimi hukuka aykırı uygulamalar güvensizlik kaynağıdır.
- Yasa ve Yürütme erkleri, Yargı erki önünde, evrensel hukuk ölçütlerine göre yargılanabilir duruma gelmelidir.
- İç hukuk, evrensel hukuk ölçütlerine uygun duruma getirilmelidir.
- Yargı erki, yapmış olduğu tüm işlerden, vermiş olduğu kararlardan sorumlu olmalıdır.
- Yargı mensuplarına atama güvencesi verilmeli ve bununla eş zamanlı olarak doğru ve hızlı karar vermeleri için denetlenmeleri gerekmektedir.
- Yargı kararlarının güvenilir ve hesap verilebilir olması gerekmektedir.
- Tam hâkim güvencesi gelmelidir.
- Yargı mensupları için coğrafi güvence getirilmelidir.
- Görevini savsaklayan, adam kayıran, rüşvet alan, siyasi tavır sergileyen hâkim ve savcıların gecikmeden incelemesi, yargılamasının yapılması yargıya güveni artırır.
- Son 6 yılda çıkarılan tüm OHAL KHK'ları iptal edilmeli, sosyal, siyasal ve hukuki barış sağlanmalıdır.
- Özellikle hâkimlerin uzmanlaşması gerekir.
- Güven telkin etmeyen, maddi ve manevi zaafları olan hukukçu sistem dışı kalmalıdır.

Yargıya güven meselesi sıkça tartışılmasına ve kısıtlı da olsa kamuoyu araştırmaları yapılmasına rağmen bu konuyu ayrıntılı biçimde ele alan bilimsel çalışmaların yeterli olmadığı söylenebilir. Başta Serdar Gülener'in "Yargıya Güven" isimli kitabı olmak üzere bu konudaki çalışmalardan bazıları şu şekildedir: Hayrettin Ökçesiz tarafından yürütülen İstanbul Barosu Çevresi Adli Yargıda Yolsuzluk Araştırması; Mithat Sancar ve Eylem Ümit Atılğan'ın TESEV için hazırladığı "Adalet Biraz Es Geçiliyor...: Demokratikleşme Sürecinde Hâkimler ve Savcılar"²⁰; Birol Akgün'ün "Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları"²¹, Serdar Gülener'in "Yargı Bağımsızlığını Güçlendirici Bir Mekanizma Olarak Yargısal Hesap

²⁰ "Adalet Biraz Es Geçiliyor...": Demokratikleşme Sürecinde Hâkimler ve Savcılar, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Adalet_Biraz_Es_Geciliyor_Demokratiklesme_Surecinde_Hakimler_Ve_Savcilar.pdf](https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Adalet_Biraz_Es_Geciliyor_Demokratiklesme_Surecinde_Hakimler_Ve_Savcilar.pdf) [Erişim Tarihi: 11.11.2022]

²¹ Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3101/42905>, [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

Verebilirlik ve Türk Yargı Sistemi²²”, Serdar Gülener ve İlknur Rabia Türkölmez’in “Yargı Kurumuna Güven Yazını Üzerine Bir İnceleme” adlı makalesi²³; Seda Kalem’in “Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme” adlı makalesi; Seda Kalem’in derlediği “Adalet Gözet - Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme²⁴” adlı kitabı, Erhan Örselli’nin “Türkiye’de Yargıya Güven²⁵” çalışması; 2010 yılında KONDA Araştırma ve Danışmanlık tarafından yapılan “Hukuk ve Adalet Algı ve Beklentiler²⁶” çalışması; BİLGESAM Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından yayınlanan ve saha çalışması yakın bir dönemde yapılmış olan “Türkiye’de Yargıya Toplumsal Bakış.”

Zikredilen araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere başta yargıya güven olmak üzere birçok sorununun uzun bir tarihsel geçmişi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu raporda analiz edilen verilerin kaynağı olan bazı makale yazarları ve kimi anket katılımcısının konjonktürel yaklaştığı varsayılabilir. Bu nedenle, kamuoyu araştırmaları ile doğrulanan ve tarihsel bir geçmişi olan problemlere daha geniş bir perspektiften bakılması gerekmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) her yıl “kamu hizmetlerinden memnuniyet araştırması²⁷”nı yapmakta ve burada adalet hizmetlerine duyulan memnuniyeti belirlemeye çalışmaktadır. Ancak bu araştırmalar sadece memnuniyet ya da memnuniyetsizliğin derecesini belirlemeye yönelik bulgu ve saptamalarla sınırlı kalmakta, yargıya güvenin sağlanması ve sistemin iyileştirilmesi için kapsamlı önermeler içermemektedir.

Yukarıda zikredilen araştırmalar ile işbu raporda analiz edilen veriler The World Justice Project (WJP) tarafından her yıl açıklanan Hukukun Üstünlüğü Endeksi ile örtüşmektedir. 2021 yılı Hukukun Üstünlüğü Endeksi’ne göre Türkiye; Hükümet Yetkilerinin Kısıtlanması alanında 139 ülke arasında 134’ncü, Yolsuzlukların Önlenmesi kategorisinde 69’ncü, Yönetimdeki Şeffaflık alanında 107’nci, Temel Haklar alanında 133’ncü, Nizam ve Güvenlik başlığında 83’ncü, İdari

²² Yargı Bağımsızlığını Güçlendirici Bir Mekanizma Olarak Yargısal Hesap Verebilirlik Ve Türk Yargı Sistemi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48118/608515> [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

²³ Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, Nisan 2018, Cilt 4, Sayı 1

²⁴ Adalet Gözet: Yargı Sistemi Üzerine Bir İnceleme, <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/publication/23-adalet-gozet-yargi-sistemi-uzerine-bir-inceleme/> [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

²⁵ Türkiye’de Yargıya Güven,

<https://www.cizgikitabevi.com/kitap/534-turkiye-de-yargiya-guven> [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

²⁶ Hukuk ve Adalet Algı ve Beklentiler, <https://silo.tips/download/hukuk-ve-adalet-alg-ve-beklentiler-konda-barometresi-siyasal-arastirmalar-dizisi> [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

²⁷ Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2021,

<https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam-memnuniyeti-arastirmasi-2021.pdf> [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

Yaptırımlar alanında 119'ncü, Adil Hukuk alanında 113'ncü, Cezai Adalet alanında ise 103'ncü sıradadır.²⁸

Yukarıda belirtilen tüm bu araştırmalar ve 2022 yılı HFSK çalışması birbirini teyit eden sonuçlar doğurmakta, adalet sisteminde hem toplumsal yapıların, hem devletin hem de bireylerin sorumluluk bilinci ile hareket ederek çözmesi gereken yapısal ve tarihsel bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

²⁸ Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde Türkiye, 140 Ülke Arasında 116. Sırada
,<https://www.dogrulukpayi.com/bulten/dunya-genelinde-hukukun-ustunlugu-ilkesine-baglilik-azaliyor> [Erişim Tarihi: 25.10.2022]

III. DİĞER TESPİTLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yargı sistemine ilişkin olmakla birlikte, makalelerden ve anket çalışmasından derlenen verilerle oluşturulan alt başlıkların dışında kalan kimi tespitler ve çözüm önerileri bu başlık altında ele alınacaktır. Bu anlamda ilk olarak genel anlamda yargı sistemi ve özel olarak da ceza adalet sistemi içindeki cezalandırma(ma) meselesi ele alınacak, ardından başta kadınlar olmak üzere toplumdaki dezavantajlı grupların hukuk ve yargı sistemi ile ilişkisine değinilecek, son olarak da mahkemelerin işleyişi ve duruşmaların yapılış biçime dair tespitler ve çözüm önerilerine yer verilecektir.

1. Cezasızlık Yönündeki Uygulamalar

Makalelerde ceza adalet sisteminin cezalandırma(ma) pratiği yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilişkisi içinde iki temel nokta üzerinden ele alınmıştır. Konuya değinen kimi yazarlar ilk olarak kamu görevlilerinin görevini kötüye kullanmak ya da başka bir yolla işledikleri suçtan ötürü yargılanmamalarına veya yargılansalar dahi bunun göstermelik kalması ve nihayetinde bir cezasızlık rejiminin varlığına dikkat çekmişlerdir. Yazarlar tarafından gerek idari gerekse de ceza yargılamasında yargının devlet ve/ya idare lehine bir tutumla ilgililerin cezalandırılmadığı ya da ilgililer aleyhine karar verilmediği tespiti yapılmıştır. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığıyla ilişkili olarak tespit edilen diğer bir cezalandırma(ma) pratiği de doğrudan yargının siyasallaşmasıyla alakalıdır. Siyasallaşan yargının özellikle de yasamadaki çoğunluğu elinde bulunduran ve/veya yürütme makamında bulunan siyasi parti üye ve sempatanlarını gerektiği gibi cezalandırmadığı, bunlara muhalif kesimler için ise bir sopa işlevi gördüğü tespiti yapılmıştır. Cezasızlık konusunda dikkat çekilen bir diğer nokta ise kimi cezaların belirsizliği ya da kötü infazı nedeniyle caydırıcılığının olmamasına ilişkindir. Makalelerde yukarıda ele alındığı şekliyle cezalandırma(ma)ya dair tespitler ve çözüm önerileri kısaca şöyle sıralanabilir:

- Mevcut yasalar ve uygulamalar, suç işleyen kamu görevlilerini koruyan bir sığınak işlevi görmekte, devletin işlediği, kamu görevlilerine işlettiği suçlar, bu koruma duvarı arkasında yitip gitmektedir. Ayrıca cezasızlık yeni suçların işlenmesine de neden olmaktadır.
- Kamu çalışanlarınca kamu görevi kötüye kullanılarak yolsuzluk, işkence, teröre yardım başta olmak üzere birçok suç işlenmekte ve suçlu güçlü olunca bununla mücadele etmek zorlaşmaktadır. Bu çerçevede Denetleyici Hukuk Memuru adı altında yeni bir memurluk oluşturulmalı ve adliye, emniyet, belediye, tapu başta olmak üzere denetime ihtiyaç olan her kamu binasına hukuk mezunu denetmenler atanmalıdır.

- Yapılacak düzenleme ile kamu görevlilerinin suçlarında idari amirlerinin ve kendi kuruluşlarının soruşturma izni vermesi şartı kaldırılmalı, yasama dokunulmazlığı güçlendirilmeli ve buna sahip olanların soruşturulup kovuşturulmasında Adalet Yüksek Mahkemesini (AdYM) özel yetkili kılarak politik kararlarla dokunulmazlığın kaldırılması yasaklanmalı; yargı ve kamu üst-düzey görevlilerinin suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması özel AdYM'ye verilmelidir.
- Başta yargı olmak üzere toplumsal ve siyasal sistemin en önemli sorunlarından biri, yasaların kimilerine uygulanıp kimilerine uygulanmamasıdır. Yasama ve/ya Yürütme organını ele geçirmiş siyasal partilerden yana olanlar “**cezasızlık**”la ödüllendirilirken, karşılarında olanlar “**potansiyel suçlu**” işlemi görerek “**öteki**”leştirilmektedir.
- Cezaların öncelikle caydırıcılık fonksiyonunun artırılarak gerçek anlamda infaz edilebilir hale getirilmesi zaruridir. Bu noktada cezaevi sayılarının artırılması ile hapis cezası ve adli para cezası dışında farklı ceza türlerinin de kanuna eklenmesi tartışılmalıdır.
- Cezaların belirsiz ve kötü bir şekilde infaz edilmesinin önüne geçilmeli, cezaların caydırıcılığı arttırılmalıdır.

2. Dezavantajlı Gruplar

Bazı makalelerde belli bir sorun tespiti yapılmadan doğrudan kimi öneriler yapıldığı gözlemlenmekle birlikte çoğu zaman ilgili önerin mefhum-u muhalifinden hareketle hangi sorunlara ilişkin olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Özellikle kadın ve çocuk haklarına yönelik önerilerde bu duruma sıkça rastlandığı söylenebilir. Çalışma kapsamında görüş bildiren katılımcılardan LGBTQ+ bireylere ilişkin öneri ve teklif gelmemiştir.

Meşru savunma kurumunun özellikle dezavantajlı kişi ve gruplar gözetilmeksizin düzenlemiş olmasına dair tespitler dikkat çekicidir.

- Her ne kadar yargı sistemimizce *ignorantia legis neminem excusat* (hukuku bilmemek mazeret sayılamaz) ilkesi benimsenmişse de, 12 yaş üzerindeki bireylerin tamamının cezalandırılabilirliği ve devlet tarafından kendilerine kanunlara ve cezalara yönelik hiçbir eğitim verilmediği gibi durumlar göz önüne alındığında bu durumun çelişkili olduğu ve temel hak ve özgürlüklere aykırılık teşkil ettiği söylenebilir.
- İstanbul Sözleşmesi bir an önce yeniden yürürlüğe konularak toplumsal alanın her kademesinde işletilmeli ve vatandaşlar tarafından benimsenmesi için girişimlerde bulunulmalıdır.
- Meşru Savunma Kurumunun sınırlarının örselenmiş kadın sendromu bağlamında yeniden çizilmesi gerekmektedir. Zira kanun koyucu; hukuka uygunluk sebeplerinden meşru savunmayı düzenlerken saldırgan ile savunmada bulunan arasında, saldırganın savunana saldırıda

bulunmasını kolaylaştıracak ailevi, sosyal, ekonomik veya duygusal bir bağ bulunması veya ikisi arasında yine saldırıyı kolaylaştıracak fiziksel, sosyal veya ekonomik bir eşitsizliğin söz konusu olması ihtimallerini göz ardı ederek adeta her açıdan eşit konumda olan saldırgan ve savunmada bulunan profillerini kabul etmiştir. Bu durumun toplumda sistematik olarak eşitsizliklere maruz kalan grupların, özellikle de kadınların, haksız bir saldırı karşısında meşru savunmada bulunmaları hususunda dolaylı ayrımcılığa yol açtığı söylenebilir.

- Suçun kendini koruyamayan dezavantajlı gruplara karşı işlenmesi durumunda cezalarda artırım yapılması yargının işlerliği ve adalet açısından önem arz etmekte olup, bu durum çocuk, kadın ve engellilere karşı toplumda artmış suç işleme oranının düşmesine neden olacaktır.
- Kadına yönelik şiddet ve her türden çocuk istismarı vakalarında; hâkim, adli vaka vuku bulduğunda ivedilikle koruyucu tedbir kararı almalıdır ve fail bu tedbirlere uymadığında henüz dava süreci başlamadan zorlama hapsi uygulanarak mağdurdan tamamen uzakta tecrit edilmelidir. Kadın cinayetlerinde ve çocuk istismarı davalarında toplumda kravat indirimi gibi lanse edilen başta iyi hal indirimi ve haksız tahrik indiriminin hiçbir surette uygulanmaması, bunun için de yasal mevzuatın hemen değiştirilip yürürlüğe girmesi gerekmektedir.
- Ülkemizde kültürel geride kalmışlığın bir sonucu olarak şiddete maruz kalmış kadınların “işlediği suçlar” ortaya çıkmaktadır. Bu kadınların çoğu travma sonrası stres bozukluğunun bir alt dalı olan örselenmiş kadın sendromunu yaşamaktadırlar. Bu kadınların bu sendrom nedeniyle işlediği suçlarda durum nedeniyle bazen TCK m. 25(meşru savunma ve zorunluluk hali) ve 27 (sınırın aşılması) yeterli düzeyde uygulanamadığından orantılı bir ceza uygulanabilmesi amacıyla bu minvalde bazı düzenlemeler yapılmalıdır. Bu minvalde delil araştırmaları adil yargılanma hakkı gereği bilimsel metotlarla yapılmalı, suça sürüklenen kadınların hayatı ve psikolojik durumları iyice araştırılarak karar verilmelidir.
- Belli düzeyde engelli bireylere veya sağlık sorunu yaşayanlara ya da bağımlılara yönelik hapis cezaları yerine alternatif çözümler üretilmeli, toplum sağlığı merkezlerinde etkili ve uygun tedaviler verilmelidir.
- Göçmenlik sisteminde yaşanan aksaklıklar nedeniyle ceza sistemine dâhil olan göçmen ve sığınmacılar için geçici çözümler yerine, kapsamlı ve insan haklarına saygı çerçevesinde yasa ve uygulamalar oluşturulmalıdır.

3. Mahkemelerin İşleyişi ve Duruşmalar

İster hukuk isterse de ceza yargılaması için olsun, makalelerde mahkemelerin işleyişi ve duruşmalara dair sorun tespitleri ve çözüm önerilerine bakıldığında, yapılan belirlemelerin altında esasında hâkimlere güvensizliğin yattığı görülmektedir. Nitekim anket çalışmasında yer alan “En çok şikâyet ettiğiniz yargı sistemi mensubu kimdir?” sorusuna 421 kişi “hâkim” demiş ve hâkimler en çok şikâyet edilen yargı mensubu olmuşlardır. Yukarıda değinildiği üzere

anketteki “Sizce mahkemeler bağımsız mı?” ve “Sizce mahkemeler tarafsız mı?” sorularına anket katılımcılarının çok büyük bir kısmı hayır cevabı vermiştir. Anket katılımcılarının %94’ü mahkemelerin bağımsız olmadığını, %89,9’u ise tarafsız olmadığını belirtmiştir. Anketteki diğer sorulara verilen cevapların da yukarıdaki tespitleri desteklediği söylenebilir. Örneğin “Yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlularını önem sırasına göre sıralayınız. (1 En önemli 6 En önemsiz)” sorusuna verilen cevaplarda “siyasi otorite”den sonra “hâkimler” yargı sistemindeki problemlerin asıl sorumlusu olarak görülmüş; “Sizce hukuk ihlallerine en duyarsız kesim hangisidir?” sorusuna verilen cevaplarda ise avukatlar hariç “yargı mensupları” ilk sırada gelmiştir ki hâkimler de yargı mensupları arasında akla gelen ilk isimlerdir. Ayrıca yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ve özellikle de liyakat meselesine ilişkin makalelerdeki tespitler ile anket sorularına verilen cevapların ele alındığı kısımlar da göz önüne alındığında, mahkemelerin işleyişine ve duruşmalara ilişkin sorun tespitleri ve çözüm önerilerinin ardında hâkimlere güvensizliğin yattığı görülecektir.

Mahkemelerin işleyişi ve duruşmalara ilişkin tespitlerin diğer önemli bir bölümü ise mahkemelerin ve avukatların iş yükü ve zaman kullanımı ile ilgilidir. Konuya değinen çoğu yazar muhakeme açısından herhangi bir gelişmenin ya da ilerlemenin olmayacağı bilindiği halde duruşma açılmasını ya da duruşmalar arasında yeterince ara verilmemesinden kaynaklı sarkmaların ve sair durumların hem mahkeme ve avukatların iş yükünü arttırdığını hem de ciddi bir zaman kaybına yol açtığını tespit etmiştir.

Katılımcıların mahkemelerin işleyişine ve duruşmalara ilişkin tespit ve önerileri şöyle sıralanabilir:

- Yargılamalardaki (özellikle de ceza yargılamasındaki) keyfi davranışları, savunmayı kısıtlamaya yönelik savunma makamını temsil eden avukatları hedef alan kötü niyetli davranışları ve bunlar sonucunda oluşabilecek hukuka aykırılıklar ile hak ihlallerini önleyebilmek için, çağın teknolojik gelişmelerinden faydalanılarak duruşmaların kayıt altına alınması gerekmektedir. Duruşmaların kayıt altına alınması hâkimlerin görevlerini, kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme imkânı da sağlayacaktır.
- Çin gibi bazı ülkeler tüm duruşmaları ulusal ağda internet üzerinden yayınlamakta, Almanya gibi ülkelerde ise kulaktan kulağa edinilen bilgilerin çarpıtılabileceği hususu öngörülerek toplumda infial yaratabilecek, pek çok insanı ilgilendiren duruşmalarda video kaydı ve yayına izin verilmektedir. Yapılacak mevzuat değişikliği ile ülkemizde de benzer uygulamalar hayata geçirilebilir.

- Duruşma tutanağı duruşma anında tutulmamalı; mahkeme tarafından alınacak ses kaydı duruşma sonrası kâtipler tarafından metne dökülmelidir. Yazıya dökülen duruşma tutanağı hâkim ve kâtip tarafından imzalanmalıdır. Böylelikle duruşma esnasında bölünmeler yaşanmayacak ve tarafların söylediği tüm hususlar duruşma zaptında yer bulacaktır. Ayrıca hâkim ara kararını hemen duruşma anında vermemiş olacak ve düşünmesi gereken durumlar için zaman kazanmış olacaktır.
- Duruşmaların, avukatların sanki başka duruşması ya da işi olamaz gibi tamamen hâkim ve mahkemenin inisiyatifine bırakılması aynı gün aynı saate birden çok dava dosyasının bırakılması, bu sürelerdeki ve celse aralarındaki belirsizliğin önüne geçilmelidir. Duruşma günü verilirken sistemden kontrol edilerek aynı gün avukatın başka bir duruşması olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Mahkemelerde haftanın her günü duruşma olması sağlanmalı, iki duruşma arası 3-5 dakika değil de en az 15 dakika olmalıdır. Aynı saatlere kesinlikle duruşma verilmemelidir. Tanık dinlenecek duruşmalar gibi uzun, ön inceleme gibi kısa duruşmaların verimli bir planlama ile birbirinden farklı günde alınmaları sağlanmalıdır.
- Gereksiz yere yeni celse tayin edilmemesi için duruşma saatine riayetsizlik yaptırma bağlanmalıdır.
- İlk derecedeki tüm mahkemelerin üç hâkimle çalışması sağlanacak şekilde hem iş gücüne hem de dikey denetim kanun yollarında geçen süreye çözüm bulunmuş olacaktır.

3.1. Dosyalama Sistemi ve Arşivleme

Başta mahkemelerin işleyişi olmak üzere iş yükü ve yargılamanın uzun sürmesi ile ilişkili olarak değinilen sorunlardan biri de davaların dosyalanma ve arşivlenme biçimi olmuştur. Konuya değinen yazarlar, fiziki ya da dijital fark etmeksizin standart bir dosyalama biçimi olmamasının yargının tüm mensupları açısından sorunlar oluşturduğunu belirtmişlerdir.

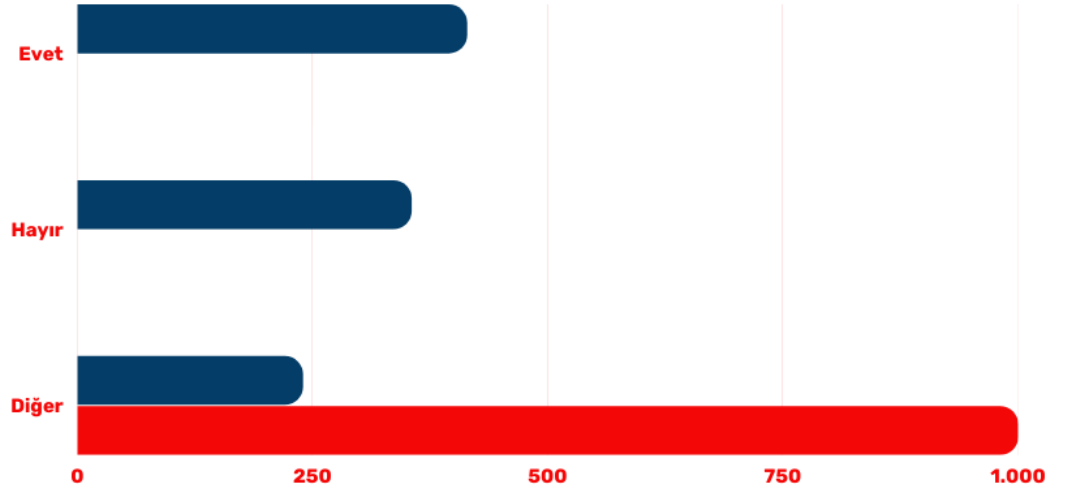
Bu konuda tespit ve öneriler şöyle özetlenebilir:

- Uzun süren yargılamalar sonucunda hâkim değişikliği yaşanması halinde dosyaların fiziki evrak olarak düzenli olmaları önem arz etmektedir. Bu nedenle dosyalarda evrak düzeni ile ilgili bir standart getirilmesi sistemin hızlanması adına önem arz edecektir.
- Dosyaların düzenlenmesinde bir standardın olmayışı; taraf, taraf vekilleri, bilirkişiler ve hâkimlerin dosya inceleme sürecini uzatmaktadır. Hatta dosyaların bilirkişiye gönderilmesi sırasında dosyanın tamamen gönderilmesi (bilirkişi sicilinde kayıtlı olmayanlar için) bir başka alanda bilirkişiye eş zamanlı olarak gidilmesini engellemektedir. Örneğin taşınmazın kıymet takdiri yapılırken, sözleşme taraflarından birinin fiil ehliyeti için incelemenin de aynı anda yapılabilmesi mümkündür. Ancak dosya içindeki evrakların belirli bir sistematik dâhilinde

dosyalanmaması ve bilirkişilere alanları ne olursa olsun tüm dosyanın gönderilmesi yargılamayı uzatmaktadır. Dolayısıyla standart bir sistemle oluşturulan dosyaların dijitalize edilmesi bu tarz sorunların önüne geçmede etkili olacaktır.

- Dosyaların doğru ve sağlıklı bir şekilde arşivlenmesine özen gösterilmeli, özellikle icra arşivlerindeki yetersizliğe çözüm getirilmelidir. Dosyalar renkli ve yüksek çözünürlüklü olarak taranmalı, gereksiz ve birden çok kez taranmış dosyaların UYAP sisteminde ağırlık oluşturmaması için evrak ayıklama birimleri kurulmalıdır.
- Bilirkişi ve hâkim incelemelerinin Yargıtay ve İstinaf Hâkimleri gibi elektronik ortamda yapılması özendirilmeli, gereken eğitimler verilmeli ve işlevsel bir sistem kurulmalıdır.

Yargı sistemindeki sorunların çözülebileceğine inanıyor musunuz

Ankete katılan 1.009 kişinin yargı sistemine güven oranının oldukça düşük çıkmasına, yargı bağımsızlığına ve tarafsızlığına inanç olmamasına, hukuk eğitimindeki yetersizliklere ve liyakat sorunlarına yapılan kuvvetli vurguya rağmen katılımcıların yarıya yakını sistemin düzelebileceğine inanmaktadır. Bu sorunun cevabına net bir şekilde verilen “Evet” ve “Hayır” cevaplarının dışındaki diğer cevapların şartlı birer “Evet” olduğu ve bu şartın da genel olarak demokratikleşmeyle ilişkilendirildiği söylenebilir.

Grafik 28: Yargı Sorunlarının Çözüleceğine İlişkin İnanç Oranı

IV. SONUÇ: YARGI SİSTEMİNİN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu’nun (HFSK) adalet arayışına katkı sunmak üzere düzenlemiş olduğu makale yarışmasına katılan 180 makale ve anket çalışmasına katkıda bulunan 1.009 kişinin görüşleri çerçevesinde Yargı Sistemi ile ilgili sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir. Aşağıda, makale yazarları ve anket katılımcılarının büyük çoğunluğunun hemfikir olduğu sorunlar ve gerçekleştirilmesini zorunlu gördüğü çözüm önerileri sıralanmaktadır.

- 1) Yargının bağımsız ve tarafsız olmadığı konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı derhal sağlanmalıdır. Yargı personelinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı sadece şekli değil maddi anlamda da garanti altına alınmalıdır.
- 2) Bağımsızlık ve tarafsızlığın ön koşullarından biri olan hâkimlik teminatı yasal güvence altına alınmalıdır.
- 3) Hâkim ve savcıların atama-terfi ve disiplin işlemleri için objektif kriterler konulmalıdır. Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun tüm kararlarına karşı yargı yolu açık olmalıdır.
- 4) Yargının bağımsız bütçesi olmalı; dava harçları, gelir ve gider kalemlerinin tüm tasarrufu yargı kurumlarına bırakılmalıdır.
- 5) AİHM ve AYM kararlarına açıkça uymayan hâkim ve savcılara cezai ve mali yaptırım getirilmelidir.
- 6) “Yargı Sistemine Güvensizlik” en önemli sorunlardan biri olarak tespit edilmiştir.
- 7) Liyakatsizlik yargı sistemi içinde ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu problem yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile doğrudan ilişkilidir ve hukuki güvenlik ilkesine ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Yargı mensupları liyakatli olma konusunda tüm toplumsal sınıflardan daha hassas olmak zorundadır.
- 8) Kayırmacılık ve nepotizmin toplumun sadece belli bir kesimiyle ilişkili olmadığı sosyolojik bir gerçekliktir.
- 9) Torba yasa uygulamalarına son verilmeli ve kanunların sık sık değiştirilmesi önlenmelidir. Yeni kanun çıkarılırken ya da kanunlarda değişiklik yapılırken yasa ve yönetmeliklerle belirlenen standartlara uyulmalıdır.
- 10) Yargısal süreçlerin uzaması adalete erişimi geciktirmektedir. Yargı sisteminin temel problemlerinden olan iş yükü sorunu personel, fiziki ve teknik eksiklikler giderilmek suretiyle acilen çözülmelidir. İş yükü fazlalığının temel nedenlerinden biri olan adli tatil uygulamasında değişikliğe gidilmelidir.

- 11) Vatandaşların adalete erişim sorunları çözülmeli, ilköğretimden başlayarak vatandaşlık hakları ve anayasal güvenceler öğretilmelidir.
- 12) Hukuk fakültelerindeki eğitimin kalitesi arttırılmalı ve bilimsel standartlara sahip olmayan fakülteler derhal kapatılmalıdır. Hukuk fakültelerine ait binalar gecekondular ve plaza görünümüne olmaktan çıkarılıp gerçek bir üniversite kampüsüne çevrilmelidir.
- 13) Avukat, hâkim ve savcıların staj dönemindeki eğitimlerinin niteliği yükseltilmeli, tüm adli personelin sürekli meslek içi eğitime tabi tutulması ve kamu hizmet etiği standartlarına uygun davranışları sağlanmalıdır.
- 14) Hâkim ve savcılar aynı örgütsel yapı içinde bulunmamalı ve duruşmalar dışında aynı binada çalışmamalıdır. Hâkimler ve savcılar kurulu iki ayrı birim olarak örgütlenmelidir. Duruşma düzeni avukat ve savcılar eşit konumda olacakları şekilde yeniden dizayn edilmelidir.
- 15) Toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerine uygun olarak kadın hâkim ve savcı sayısının artırılması gerekmektedir.
- 16) Doğal hâkim ilkesine aykırı bir şekilde işleyen Sulh Ceza Hâkimlikleri derhal kaldırılmalıdır.
- 17) Hâkimlik ve savcılık mülakat sınavı kaldırılmalı ya da objektif ve şeffaf bir sisteme geçilmelidir.
- 18) Avukatlık Asgari Ücret Tarifesindeki ücretler güncel koşullara uygun bir hale getirilmeli, bu tarife uyulup uyulmadığı barolar tarafından sıkı şekilde denetlenmeli ve ihlal durumunda cezai müeyyideler uygulanmalıdır.
- 19) Avukatlık sınavı derhal uygulanmalıdır.
- 20) Avukat stajyerleri ile hâkim-savcı stajyerlerinin aynı ekonomik koşullara sahip olması sağlanmalıdır.
- 21) İhtisas mahkemeleri yaygınlaştırılmalı, hâkim ve savcılarının uzmanlaşması sağlanmalı, hemen her dosyanın bilirkişiye gönderilmesi uygulaması terk edilmelidir.
- 22) Devletin güvenlik mekanizması dışında, yargının emrinde, bağımsız ve adliye ortamında çalışabilir adli kolluk teşkilatı derhal kurulmalıdır.
- 23) Arabuluculuk ve uzlaştırma sistemi amacına ve etik ilkelere uygun biçimde yapılandırılmalıdır.
- 24) Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), Adalet Bakanlığı bünyesinden çıkartılmalı, sistemin işletimi ve denetimi hâkim, savcı ve avukatlardan oluşan bir kurula bırakılmalıdır. Kamu kurumlarının tüm veri tabanları UYAP ile entegre edilmeli ve sistem güvenilirliği artırılarak belli kurallar çerçevesinde avukatların erişimine sunulmalıdır. UYAP Sistemi

hatasız ve defosuz bir hale getirilmeli, avukatların değişik iş ve savcılık dosyalarına sınırsız erişimi sağlanmalıdır.

- 25) Mahkeme ve icra dosyaları belirli bir standarda göre düzenlenmeli ve ilgililerin kolayca ulaşabilmesi sağlanmalıdır.
- 26) Adliyelerin, infaz kurumlarının ve kolluk birimlerinin mekânsal düzenlemeleri insani koşullara uygun hale getirilmelidir.
- 27) Barolar, Türkiye Barolar Birliği, Adalet Akademisi ve Hukuk Fakülteleri arasındaki iş birliği artırılmalıdır.
- 28) Tüm davalarda avukatla temsil zorunluluğu getirilmeli ve adli yardım müessesesinin kapsamı genişletilmelidir.
- 29) Avukatlar için mesleki sorumluluk sigortası zorunlu hale getirilmelidir.
- 30) Kamu görevlilerinin hukuka uygun olmayan fiil ve davranışları cezasız bırakılmamalıdır.
- 31) Dezavantajlı grupları tam anlamıyla koruyacak tedbirler ivedilikle alınmalıdır.
- 32) Hâkimlerin duruşmalardaki keyfi davranışlarına, savunma kısıtlamalarına ve keyfi tutuklamalara son verecek düzenlemeler yapılmalıdır. Duruşmaların belirlenen zamanda başlamaması sorunu bir an evvel çözülmelidir.

TEŞEKKÜR

Makale yarışmasında jüri üyeleri olarak görevlerini eksiksiz şekilde yerine getiren Av Nazan Moroğlu, Av Vedat Ahsen Coşar, Yargıç Hilmi Şeker, Av. Ufuk Tekin ve Av. Muazzez Yılmaz'a; projeyi başından itibaren destekleyen İstanbul Barosu Başkanı Sayın Av. Mehmet Durakoğlu'na makale yarışmasının ilan ve hazırlık aşamasındaki katkıları nedeniyle Av. Özge Fındık, Av. Devrim Yazır Yıldırım, Av. Nedret Kahyaoğlu, Av. Aybars Karakırık, Av. Hanefi Kalkan, Av. Damla Nur Erbil, Av. Aylin Akıncı Bıyıklıoğlu, Av. Onur İste ve Av. Jale Bafra'ya; anket çalışmasının hazırlanması, yürütülmesi ve raporlanması aşamasındaki katkılarından ötürü Av. Serhat Arslan, Av. Merve İşbilioğlu, Av. Yusuf Şirin, Av. Serra Memik, Av. Kübra Yaman, Av. Hüsne Alpay, Av. Mehmet Can Seyhan, Av. Ümmühan Elif Topçu, Av. Eda Kurt, Av. Çağla Üreden, Prof. Dr. Yasemin Işıktaç ve Av. Ramazan Çakmakçı'ya; çalışmanın sonuçlandırılması ve kapanış töreninin hazırlanmasındaki yoğun emek ve mesaisi için Av. Doç. Dr. Ahmet Ayar'a; ankete katılan 1.009 hukukçu ve yurttaş ile baromuz görevli memuru Ali Yıldız ve basın müşavirimiz Veli Sarıboğa'ya teşekkür ederiz.

Makale yazarak baromuzun çalışmasına katkı ve emeğini sunan; Ali Yılmaz, Çağla Üreden, Muzaffer Kurnaz, Merve Belanlı, Gülşen Kutay, Asena Güney, Necati Daştan, Himmet Cem Yığnak, Barış Hazar, Simay Sizer, Can Memiş, Ece Ayça (Kitiz) Eker, Tuncay Benhür, Mücahit Ahmet Tumbul, Mehtap Şahin Altıntaş, Fatih Özkan, Bilgenur Hatalmış, Yılmaz Eren Bölükbaşı, Can Yavuz, Mehmet Emin Danış, Özden İpçi, Tuğçe Korkmaz Sadak, Fatih Açıkalın, Mercan Sönmez, Murat Fatih Ülkü, Hasan Kılıç, Fatih Karaot, Şeyma Öksüzöğlu, Nida Öcal, Selen Çavuş, Uğur Hakan Gafar, Mehtap Tekin, Tahsin Ertuğrul, Metin Baykara, Neşe Uçar, H. Saim Öztürk, Ender Tunalı, Sema Özgen, Ülkü Aytan, Beste Nur Uludağ, Betül Coşkun, Avni Olcak, Ali Faik İlhan, Naciye Nazan Güler, Faik Akçay, Büşra Pancar, Şeyma Nur Ulutürk, Mükerrerem Akgün, Nurdan Okur, Mertcan Güneş, Bedirhan Girgin, Mustafa Aydın, Mehmet Gün, Fevzi Yaşar, Ercan Tatar, Gülce Ecem Uçar, Recep Dursunoğulları, Mahir Çetinkaya, Yetkin Bodur, Zülal Sönmez, Kadir Demirel, Özgecan Kunt, Emir Efe Egemen, Egesu Seymen, Suna Nur Akbaş, Ahmet Kerem Çakın, Erol Türk, Subhan Şimşek, Faruk Mert, Dilvin Özen, Hasan Basri Çifci, Hayrettin Sevim, Lütfi Nuray Karaoğlu, Oğuzhan Gülşen, Fatma Şiker, Taha Yücel, Müge Durmazer, Şirin Çite, Faik Akçay, Ergin Türsoy, Adem Çakman, Tuğçe Uğur, Selçuk Sarıbay, Barış Karaçay, Malik Fatin Arslanoğlu, Ayberk Konuralp Özyılmaz, Murat Caner Çelebi, Ömer Demirtaşoğlu, Cansu Çevik Erdoğan, Ender Serdar Önalı, Yasemin Yeşilyayla, İsmet Cem Ertem, Şenol Uğur Çınar, Murat Caner Çelebi, Mehmet Can, Gamze Orhan, Ümit Müderrisoğlu, Aykan Uzunhan, Zehra Çınar, Aslıhan Aktaş,

Uygar Günerbüyük, Mehmet Karacan, Emre İnanç Kayatürk, Mehmet Nacak, Derya Karabulut, Cengiz Akdoğan, Oğuz Kaan Kuru, Nilay Gültekin, Kadir Arslan, Emre Yılmaz, İslam Şahin, İsmail Hakkı Dinçay, Dilşer Baykal Aktaş, H. Günalp Özkan, Yelda Kaya, Birsnel Mut Pekçetin, Emre Yördem, Caner Besler, Mustafa Arıkan, Muhammed Yarız, Tahir Yahya İlhan, Yusuf Bacak, Emine Erdem Alpyürük, Begümnur Arat, Furkan Alim Göller, İrfan Kalaycı, Tuğçe Kara, Diyar Keserci, Bedia Deniz Korkmaz, Muhammet Baki Ocak, Gılman Kâhyaoğlu, Birsnel Özgü Güner, Taha Enes Çağlar, Rabia Nur Kartal, Cansu Uçak, Ediz Bingöl, Emre Yavuz, Ahmet Önem, Turgay Kır, Zeynep Burcu Girici, Ulaş Giray Kırımoğlu, Ecem Göç, Ahmet Haşim Alagüney, M. Önder Tekin, Nurbanu Encü, Ersoy Zırhlıoğlu, İhsan Berkhan, Mehmet Bora Cevahiroğlu, Sercan Dünder, Dicle Erdoğan Tıgılı, Öykü Vural, Rıdvan Çıdam, Orhun Kaan Akbaş, Burhan Uyan, Ezgi Sena Yassıbaş, Ayhan Akoğul, İslam Altın, Görkem Dizarlı, İzzettin Civan, Ömer Gül, Salih Kocaoğlu, Alparslan Tufan Ramazan, Selda Tugal, Mehmet Emre Günay, Alper Üstel, Hatice Meryem Akkan, Kağan Turan, Kübra Yılmaz, Duygu Tüzün Karakoçak, Serkan Türkdöğru, Furkan Terzioğlu, Petek Kaya, Necla Taşkın, Funda Özel, Fuat Emekçi, Muhammed Berker Erkan, Ahmet Evrim Dikmen, Emine Karabulut ve Canan Akgün ile uzun bir zaman gerektiren ankete katılarak fikri katkılarını sunan 1.009 hukukçu ve yurttaşın teşekkürlerini sunuyoruz.

Av. İbrahim Aycan – HFSK Başkanı

İSTANBUL BAROSU

HFSK

EKLER

- 1. Makale Yarışması Şartnamesi**
- 2. Anket Soruları**

MAKALE YARIŞMASI

“Düşünüyoruz, yazıyoruz, tartışıyoruz”

Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları

Amaç

1. Adil ve demokratik bir yargı sisteminin inşası ve sürdürülebilir kılınması için birey, toplum ve kamuoyu nezdinde duyarlılık ve farkındalık yaratmak,
2. Yargıç ve savcılar, avukatlar, akademisyenler, hukuk öğrencileri, adliye personeli ve diğer katılımcıların özellik geliştiren yargısal sorunları teşhis ve tanıma yönündeki istek ve çabalarını canlı tutmak, belirlenen sorunlarla etkin ve verimli bir mücadele için gerekli yöntem, araç ve ajandayı oluşturmalarını teşvik etmek,
3. İdari tedbir veya davranış kurallarının değiştirilmesi yoluyla çözülebilecek sorunlar ile mevzuat değişikliği gerektiren çözüm önerilerini ayrı ayrı belirlemek, tasnif etmek ve derlemek,
4. Belirlenen sorunları; üniversiteler, hukuk fakülteleri, barolar, Türkiye Barolar Birliği, Adalet Bakanlığı, hukuk örgütleri ve diğer paydaşlarla müzakere ederek, her birinin sorunun aşılması için verebileceği katkıyı tartışmaya açmak ve adli politikalara demokratik bir katkı sunmaktır.

Makale Yarışmasının Yöntemi

1. Yarışma Programı, İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu tarafından düzenlenmekte; izlençe makale yarışması, yarışma sonucunun raporlanması, ilgili kurumlarla paylaşılması, kapanış kongresi, ödül töreni, basın açıklaması, seçilmiş makalelerin yayınlanması veya yayımlanması aşamalarından oluşmaktadır.
2. Ödüller, İstanbul Barosu tarafından finanse edilmektedir.
3. Yarışma herkese açık olacaktır. Hukukçular, akademisyenler, görevdeki yargı mensupları, emekli hâkim/savcılar, avukatlar, adliye personeli, hukuk öğrencileri ve konuya duyarlı diğer yurttaşların katılımı özellikle teşvik edilmektedir. İstanbul Barosu YK üyeleri ve HFSK asil ve yedek divan kurulu üyeleri yarışmaya katılamaz.
4. Makaleler elektronik posta ile hfsk@istanbulbarosu.org.tr adresine gönderilecektir. Ayrıca, iadeli taahhütlü olarak gönderilebileceği gibi Baro'ya teslim de edilebilecektir.
5. Makalelerin seçimi 7 kişilik bağımsız jüri tarafından yapılacaktır.
6. Yarışmanın birincisine 10.000,00 TL, ikincisine 7.500,00 TL, üçüncüsüne 5.000,00 TL, dördüncü ve beşinciye 3.000,00'er TL, ilk 10'a giren diğer kişilere 1.000,00'er TL para ödülü verilecek; ayrıca ilk 20'ye giren tüm yarışmacılara 20 kitaptan oluşan hukuk kitapları seti armağan edilecektir.

Makale Şartları ve Yayınlama Usulü

1. Makalelerin, **20 Temmuz 2022** günü mesai bitimine kadar İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonuna ulaştırılması zorunludur. Makaleler, yarışmanın amacına ve asgari Türkçe kurallarına uygun olarak yazılacaktır. Bilimsel makale şartları aranmamaktadır. Gönderilecek yazılar, Times New Roman karakterinde ve 12 puntoyla yazılacak, 3 sayfadan az 10 sayfadan çok olmamasına özen gösterilecektir. Yazarın kısa biyografisi, adresi, iletişim bilgileri ve bir fotoğrafı makaleye eklenecektir.
2. Makaleler soyut ve belirsiz olmamalı, sorun tespiti ve çözüm önerisi içermelidir.
3. Yazarlar, makalelerin telif ücreti istemeksizin yayınlanmasına, PDF dosyası şeklinde yayınlanmasına ve dağıtılmasına, dereceye giren ve jüri tarafından uygun görülenlerin kitap olarak yayınlanmasına, özü korunmak koşuluyla editöryal düzenlemeye tabi tutulmasına onay vermiş sayılırlar.
4. Jüri tarafından belirlenen ve kitaplaştırılan makaleler sosyal medyada paylaşılacak, Baro tarafından kitap olarak basıldıktan sonra; yargı kurumları, Adalet Bakanlığı, TBMM, üniversiteler, hukuk fakülteleri, enstitüler, STK'lar, TBB, barolar ile gerek görülen diğer kurum ve kuruluşlara gönderilecektir.

Jüri Üyeleri ve Çalışma Süreci

1. Yarışma jürisi, (alfabetik sıralamaya göre) Av. Adil Giray Çelik, Yargıç Hilmi Şeker, Av. Dr. Jale Bafra, Av. M.Ufuk Tekin, İstanbul Barosu Bşk. Yrd. Av. Nazan Moroğlu, Av. Doç. Dr. Öykü Didem Aydın ve TBB Eski Başkanı Av. Vedat Ahsen Coşar'dan oluşmaktadır.
2. Makaleler HFSK tarafından ön incelemeye tabi tutulacak, çoğaltılarak jüri üyelerine teslim edilecek, jüri ise en geç **15 Ağustos 2022** tarihine kadar değerlendirmesini tamamlayacaktır.
3. Jüri üyeleri, her makaleyi 100 puan üzerinden kıymetlendirecek, her bir makalenin aldığı toplam puan, o makalenin sıralamasını tayin edecektir.
4. Jüri, harcamış olduğu mesai için herhangi bir ücret talebinde bulunmamaktadır.
5. Yarışmaya gönderilen makalelerin belirlediği yargı sorunları ve getirilen çözüm önerileri tasnif edilerek İstanbul Barosu tarafından belirlenecek heyet tarafından raporlanacaktır.

Yarışmanın Sonuçları

1. Pandemi kısıtlamalarının kalkması veya koşullarda değişiklik olması halinde, ödül töreni tertip edilecek, dereceye girenlerin ödülleri Adli Yıl açılışında takdim edilecektir.
2. İstanbul Barosu tarafından hazırlanan rapor, basına ve kamuoyuna ödül töreninde açıklanacaktır.
3. Ödül töreni, yargının tüm paydaş ve bileşenlerinin katıldığı bir kongreye dönüştürülecek, hazırlanan rapor tartışmaya açılacaktır. Kongredeki tartışmalar Komisyon tarafından ayrıca yayınlanacaktır.
4. Rapor ve kongre tartışma içerikleri; yukarıda sayılan kurumlara gönderilecek ve Baro tarafından toplum ile paylaşılacaktır.
5. Kitapların satışından ve dağıtımından elde edilen gelirler, aynı amaca özgülenen atideki yarışmaların finansmanında kullanılacaktır.

Yarışmaya katılım tarihi 20 Temmuz'a kadar uzatılmıştır.

İletişim: hfsk@istanbulbarosu.org.tr

Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları

İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu'nun düzenlemiş olduğu Makale Yarışması ile eşgüdümlü olarak yaptığı anket çalışmasıdır.

Çalışma anonimdir ve hiçbir kişisel veri toplanmamaktadır.

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/FooterContent.aspx?ID=36&Desc=Hukuk-Felsefesi-ve-Sosyolojisi-Komisyonu>

* Gerekli

MAKALE YARIŞMASI

Yargı Sisteminin Sorunları ve Çözüm Yolları

#düşünüyoruz #yazıyoruz #tartışıyoruz

Son katılım tarihi: 20 Temmuz

ÖDÜLLER

- Birinci **10.000,00 TL**
- İkinci **7.500,00 TL**
- Üçüncü **5.000,00 TL**
- Dördüncü **3.000,00 TL**
- Beşinci **3.000,00 TL**
- 6.7.8.9.10. **1000,00 TL**

İlk 20'ye giren tüm yarışmacılara **20 kitaptan oluşan hukuk kitapları seti armağan edilecektir.**

İSTANBUL BAROSU

1. Mesleğiniz *

2. Yaşınız *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ 17-25
- ☐ 25-35
- ☐ 35-50
- ☐ 50-60
- ☐ 60-70
- ☐ 70 ve üstü

3. Mesleki kıdeminiz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ 0-1 yıl
- ☐ 1-5 yıl
- ☐ 5-10 yıl
- ☐ 10 -20 yıl
- ☐ 20-30 yıl
- ☐ 30 yıl üstü

4. Yaşadığınız kent *

5. Eğitim Durumunuz *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Lisans
- ☐ Yüksek Lisans
- ☐ Doktora
- ☐ Diğer: _____

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Açık uçlu sorular da bulunmaktadır.

6. Yargı sisteminde yaşanan sorunların kaynağını önem derecesine göre sıralayınız? (1 en önemli, 8 en önemsiz) *

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Fiziki yetersizlikler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yargı mensupları	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yargının yerleşik kültürü	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politikacılar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İş yükünün çokluğu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mevzuat yetersizliği	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Eğitim yetersizliği	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liyakat sorunları	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Yukarıda sıralananların dışında, yargı sorunlarının kaynağı olduğunu düşündüğünüz diğer unsurlar nelerdir? *

8. Yargı sisteminde yaşanan sorunların fiziksel nedenlerini önem derecesine göre sıralayınız? (1 en önemli, 4 en önemsiz) *

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4
Personel azlığı	☐	☐	☐	☐
Niteliksel yetersizlikler	☐	☐	☐	☐
Mekansal yetersizlikler	☐	☐	☐	☐
Teknolojik yetersizlikler	☐	☐	☐	☐

9. Aşağıdaki yargı sorunlarını önem derecesine göre sıralayınız? (1 en önemli, 5 en * önemsiz)

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4	5
Yargısal süreçlerin uzaması	☐	☐	☐	☐	☐
Hukuk sistemine güvensizlik	☐	☐	☐	☐	☐
Hukukun ulaşılamaz olması	☐	☐	☐	☐	☐
Kanunların çok sık değişmesi	☐	☐	☐	☐	☐
Yürürlükteki hukukun gereği gibi uygulanmaması	☐	☐	☐	☐	☐

10. En çok şikayet ettiğiniz yargı sistemi mensupları kimlerdir? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Avukatlar
- ☐ Hakimler
- ☐ Savcılar
- ☐ İcra memurları
- ☐ Kolluk
- ☐ İnfaz memurları
- ☐ Bilirkişiler
- ☐ Arabulucular
- ☐ Uzlaştırmacılar
- ☐ Diğer: _____

11. Sizce en önemli yargı sorunu nedir? *

12. Yargı teşkilatında liyakate uygun atamalar olduğuna inanıyor musunuz? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Diğer: _____

13. Sizce mahkemeler tarafsız mıdır? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Diğer: _____

14. Sizce mahkemeler bağımsız mıdır? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Diğer: _____

15. Adalete erişimin pahalı olduğunu düşünüyor musunuz? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Diğer: _____

16. Yargı sisteminde yaşanan problemlerin sorumlularını önem sırasına göre sıralayınız. (1 en önemli, 6 en önemsiz) *

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4	5	6
Yüksek yargı mensupları	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hakimler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avukatlar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Savcılar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vatandaşlar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Siyasi otorite	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Sizce hukuk ihlallerine en duyarlı kesim hangisidir? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Basın
- ☐ Yargı mensupları
- ☐ Avukatlar
- ☐ Sivil toplum örgütleri
- ☐ Siyasi partiler
- ☐ Vatandaşlar
- ☐ Diğer: _____

18. Sizce en ağır sorunlar hangi birimlerde yaşanmaktadır? Önem derecesine göre sıralayınız. (1 en önemli, 6 en önemsiz) *

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4	5	6
Savcılık	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kolluk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
infaz kurumları	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İcra daireleri	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mahkeme kalemi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Duruşma salonu	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Yasa koyucu olsaydınız yapacağınız ilk 3 değişiklik ne olurdu? *

20. Aşağıdakilerden hangilerinin yargı sisteminde var olduğunu düşünüyorsunuz? *

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Nepotizm
☐ Yabancı karşıtlığı
☐ Cinsiyetçilik
☐ Irkçılık
☐ Rüşvet
☐ Kayırmacılık
☐ Diğer: _____

21. Yargı sistemine güveniyor musunuz? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Diğer: _____

22. Aşağıdaki yargı mensuplarına olan güven derecenizi sıralayınız. (1 en çok güvendiğim, 7 en az güvendiğim)

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4	5	6	7
Hakim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Savcı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avukat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İcra müdürü	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbulucu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uzlaştırmacı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bilirkişi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23. Aşağıdaki yargı kurumlarına olan güven derecenizi sıralayınız. (1 en çok güvendiğim, 7 en az güvendiğim) *

Her satırda yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

	1	2	3	4	5	6	7
Anayasa Mahkemesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yargıtay	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Danıştay	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sayıştay	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
HSK(Hakimler Savcılar Kurulu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Adalet Bakanlığı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Barolar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Sizce, hukuk sistemimizin en kronik sorunu nedir? *

25. Mevcut hukuk eğitimini yeterli buluyor musunuz? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Diğer: _____

26. Mevcut hukuk eğitiminin daha nitelikli hale getirilmesi için çözüm önerileriniz nelerdir? *

27. Yargı sistemindeki sorunların kısa vadede (1 yıl) çözümü için önerilerinizi yazınız. *

28. Yargı sistemindeki sorunların orta vadede (5 yıl) çözümü için önerilerinizi yazınız. *

29. Yargı sistemindeki sorunların uzun vadede (10 yıl) çözümü için önerilerinizi yazınız.

30. Yargı sistemindeki sorunların çözülebileceğine inanıyor musunuz? *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Diğer: _____

31. Belirtmek istediğiniz diğer hususlar nelerdir? (Anketi faydalı bulduysanız WP gruplarında ve diğer sosyal medya uygulamalarında paylaşarak daha çok kişinin katılmasını sağlayabilirsiniz) *

Bu içerik Google tarafından oluşturulmamış veya onaylanmamıştır.

Google Formlar